

Men hva med det sosiale nettverket?

En kvalitativ studie av et nærmiljøtiltak i barnevernet

Salve Bjorå

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2008

Forord

Det er *nå* jeg skulle startet med oppgaven. Da hadde jeg visst hvordan jeg skulle komme i gang, uten å tenke på alle fluktmuligheter fra skrivingen. Selv vask av huset var i starten en forlokkende tanke, når alternativet var å komme i gang med skrivingen. Men gradvis kom jeg i gang. Hadde jeg startet nå, ville jeg visst mer om hvordan jeg effektivt kunne unngå blindgater i søket etter litteratur, og ikke minst hadde jeg hatt gode arbeidsrutiner. Men jeg skal ikke i gang nå, og det er en svært god følelse å være ferdig.

Uten informanter hadde det ikke blitt noen oppgave. Så en stor takk til dere for at dere har stilt opp og svart på spørsmål. En spesiell takk til mødrene som har svart på spørsmål om deres hverdag, som jeg vet ikke alltid var like lett å takle.

En stor takk til min hovedveileder Tone Schou Wetlesen for godt forberedte veiledninger med klare og poengterte tilbakemeldinger. Også en stor takk til min biveileder Lars B. Kristofersen for gode råd og tilbakemeldinger på oppgaven.

En stor takk til Ingeborg som gjorde det mulig for meg å kombinere jobb, studier og familie i skriveperioden. Spesielt etter at Johanna kom til verden for seks uker siden. Også takk til Magnus og Oskar som har vist stor forståelse for pappa i denne perioden.

Til slutt vil jeg takke Edda Stang for grundig gjennomgang og konkrete tilbakemeldinger på et produkt som nærmet seg ferdig, og en takk til Rune Soma for god bistand på mitt svakeste område, det tekniske.

Oslo, mai 2008

Salve Bjorå

Sammendrag

Denne masteroppgaven i sosiologi har som tema nærmiljø - eller hjemmebaserte tiltak i barnevernet. I hovedsak er oppgaven basert på en kvalitativ undersøkelse av Nettverksterapeutiske Tiltak (NTT), som var et samarbeidsprosjekt mellom det statlige barnevernet (Bufetat) i region øst, og 18 kommunale barnevernstjenester. Prosjektet varte fra august 2004 og ut 2007. Undersøkelsen er basert på data fra intervjuer med ni informanter knyttet til tre kasus. Sakene er fra tre mindre kommuner et sted på Østlandet. Informantene er barnets mødre, saksbehandlere fra den kommunale barnevernstjenesten og miljøarbeidere ansatt i NTT.

Hovedproblemstillingen for oppgaven dreier seg om hvordan NTT kan forstås som et ledd i barnevernets repertoar av metoder, og hvordan slike tiltak fungerer sett fra sentrale aktører sitt ståsted. Problemstillingen har også fokus på forventninger og intensjoner som er knyttet til slike tiltak. Studien har ikke hatt til hensikt å evaluere NTT som tiltak. Imidlertid har jeg tillatt meg å foreta kritiske refleksjoner om denne modellen basert på funnene i undersøkelsen og gjennomgang av relevant litteratur til temaet. I tillegg har jeg anvendt min lange erfaring fra barnevernsfeltet i forskjellige funksjoner.

I kapitlene 2 og 3 beskriver jeg barnevernets rammebetingelser og historikk og gjør rede for ulike modeller for barnevernets arbeid. I beskrivelsen av modellene framstår begrep som ”forebygging” og ”empowerment” som sentrale. De er viktige for å forstå den sterke framveksten av familie- og nettverkstiltak i barnevernet. Slike tiltak har ofte som hovedintensjon å gi familien stor innflytelse i arbeidsprosessen. I tillegg er mobilisering av øvrig slekt og nettverk sentralt. Jeg har beskrevet at det politisk og faglig er konsensus om så langt som mulig å unngå plassering av barn i institusjon. Tiltak som NTT og andre nærmiljøtiltak er viktige verktøy i en forebyggingsideologi, basert på kunnskaper om at en mobilisering av familiens private nettverk er viktig, og at plassering i institusjon kun gjøres dersom det ikke finnes andre muligheter.

Kapittel 4 tar for seg makt- og profesjonsbegrepet. Begrepene er sentrale når en ser på barnevernets utvikling etter den andre verdenskrigen og forståelsen av barnevernet som hjelpeinstans. De er også med på å prege rammene for forholdet mellom bruker

og yrkesutøver i barnevernet. Dette gjelder *både* i mer tradisjonelt barnevernsarbeid og i nærmiljøtiltak som NTT. Noe forenklet beskrevet blir det i nærmiljøtiltak skapt et inntrykk av at brukeren er gitt mye makt og innflytelse og at brukeren er ”eksperten”.

Et av hovedfunnene i studien er at informantene opplever at man ikke har lyktes med å mobilisere nettverket til familien, det være seg den utvidede familie eller det sosiale nettverket. Flere andre undersøkelser og evalueringer av andre lignende barnevernstiltak konkluderer med det samme. Således er det et sprik mellom hvordan barnevernstiltaket beskrives, og den praksis som er i arbeidet med klientene. I kapitlene 6 og 7, hvor dataene analyseres, kommenteres og drøftes, behandles mulige årsaker til misforholdet mellom teori og praksis. I den sammenhengen blir mangelfull kartlegging av familiene før man starter arbeidet og frykten for stigmatisering fra brukerne, trukket fram som mulige forklaringer til dette. Det stilles spørsmål om det er for lite fokus på tiltakets innhold og metodikk for å realisere sentrale mål i modellen.

Jeg har i oppgaven beskrevet at det i denne type barnevernsarbeid er mange dilemmaer. Det er et dilemma at det kan skapes en avhengighet til den profesjonelle for brukeren, noe som er i strid med et ofte forekommende hovedmål, nemlig at familien og dens nærmeste skal bli bedre rustet til å takle problemene bedre på egenhånd. I denne oppgaven er dette et av dilemmaene som de som jobber direkte med familiene står overfor, noe som uttrykkes eksplisitt i enkelte intervjuer.

Brukermedvirkning, empowerment og mobilisering av familie og sosialt nettverk, er alle tidsriktige begreper innen de fleste offentlige virksomheter, som yter omsorg. I særdeleshet gjelder dette nærmiljøtiltak innen barnevernet. Gjennom denne studien har jeg sett at det ikke er ukomplisert når disse tidsriktige begrepene skal virkeliggjøres. Selv om denne studien dreier seg om et tiltak i barnevernet med begrenset omfang, er det flere steder i oppgaven argumentert for at resultatene og drøftingene har relevans til andre nærmiljøtiltak i barnevernet, og således kan ha bred interesse.

Innhold

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING	7
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVE.....	7
1.2 TEMA FOR OPPGAVEN	9
1.3 PROBLEMSTILLING FOR OPPGAVEN	10
1.4 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA OG GEOGRAFISK OMRÅDE	11
2 BARNEVERNETS RAMMEBETINGELSER OG HISTORIKK.....	12
2.1 LOVVERK OG RAMMEBETINGELSER	12
<i>Lovverk.....</i>	<i>12</i>
<i>Krav til planer i barnevernet</i>	<i>14</i>
<i>Forvaltningsnivåene i barnevernet</i>	<i>15</i>
2.2 HISTORIKK	17
<i>Utviklingen av barnevernet – tre tendenser</i>	<i>19</i>
2.3 FORVALTNING AV RISIKO.....	20
2.4 FOREBYGGING	22
2.5 TILTAKSBARNEVERNET ELLER BESLUTNINGSBARNEVERNET?	23
3 ULIKE MODELLER I BARNEVERN SARBEID	23
3.1 PSYKOPATOLOGIMODELLEN	24
3.2 DEN SOSIO - KULTURELLE MODELLEN.....	25
3.3 DEN SOSIALE INTERAKSJONSMODELLEN	25
3.4 FLERFAKTOR OG FLERNIVÅMODELLEN	26
3.5 EMPOWERMENT - ET TEORETISK PERSPEKTIV PÅ NÆRMILJØTILTAK	27
<i>Empowerment - barnevern.....</i>	<i>28</i>
3.6 NYERE METODER OG TILTAK INNEN BARNEVERNET	29
<i>Metodebegrepet i tiltaksarbeide.....</i>	<i>30</i>
3.7 BEGREPSAVKLARING; NÆRMILJØ- ELLER HJEMMEBASERTE TILTAK?.....	30
3.8 NTT – NETTVERKSTERAPEUTISKE TILTAK	31
<i>Historikk.....</i>	<i>31</i>
<i>Sentrale prinsipper i NTT</i>	<i>32</i>
3.9 TIDLIGERE ERFARING OG FORSKNING PÅ FAMILIE OG NETTVERKSBASERTE METODER	34
4 TEORI MED RELEVANS FOR BARNEVERNETS NETTVERKSORIENTERING	38
4.1 ANVENDELSE AV TEORI I OPPGAVEN	38
4.2 PROFESJONALISERING AV BARNEVERNET	39
<i>Profesjon og profesjonalisering.....</i>	<i>39</i>
<i>Hva ligger i begrepet profesjonalisering?</i>	<i>42</i>
<i>Profesjonalisering- empowerment</i>	<i>43</i>
4.3 MAKTTILBUD SOM FENOMEN I BARNEVERNET.....	45
<i>Makt som fenomen i nærmiljøtiltak - NTT</i>	<i>46</i>
4.4 RETTSLIGGJØRINGEN AV BARNEVERNET	48
5 METODE.....	50
5.1 UTVALG.....	51
5.2 FRAMSTILLINGEN AV INFORMANTENE	53
5.3 ANALYSE AV DATA	54
<i>Temasentrert analyse.....</i>	<i>54</i>
<i>Troverdighet.....</i>	<i>55</i>
<i>Bekreftbarhet.....</i>	<i>57</i>
<i>Overførbarhet</i>	<i>58</i>
5.4 NÆRHET VERSUS DISTANSE	58
5.5 INTERVJUGUIDER	61

5.6 FORMÅL MED INTERVJUER OG DATAINNSAMLING	61
5.7 MIN FORSTÅELSE AV INFORMANTENE SIN FORSTÅELSE	63
5.8 ETISKE REFLEKSJONER	64
6 NETTVERKSTERAPEUTISKE TILTAK FRA AKTØRENE'S SYNSPUNKT	65
6.1 SAKSBEHANDLERNE I BARNEVERNET	66
<i>Saksbehandlerne's rolle og oppgaver i barnevernet</i>	<i>66</i>
<i>Kunnskap og forventninger til tiltaket</i>	<i>67</i>
<i>Opplevelse av endring i prosessen og virkning av tiltaket</i>	<i>70</i>
<i>Arbeide med familie og nettverk</i>	<i>72</i>
<i>Oppsummering - intervjuer av saksbehandlere</i>	<i>76</i>
6.2 MØDRENE	76
<i>Kunnskaper og forventninger til tiltaket</i>	<i>76</i>
<i>Opplevelse av endring i prosessen og virkning av tiltaket</i>	<i>79</i>
<i>Arbeid med familie og nettverk</i>	<i>83</i>
<i>Oppsummering - intervjuer av mødrene</i>	<i>86</i>
6.3 MILJØARBEIDERNE	86
<i>Rollen som miljøarbeider</i>	<i>86</i>
<i>Forventninger til arbeidet</i>	<i>87</i>
<i>Opplevelse av endring i prosessen og virkning av tiltaket</i>	<i>89</i>
<i>Arbeid med nettverk</i>	<i>91</i>
<i>Oppsummering - intervjuer av miljøarbeiderne</i>	<i>92</i>
7 GENERELL DRØFTING	93
7.1 IDEALER OG REALITETER – BRUK AV DET SOSIALE NETTVERKET	93
7.2 ”MYE STRUKTUR” – LITE METODIKK?	97
7.3 NÆRMILJØTILTAK – REFAMILIESERENDE?	99
7.4 MED MAKT TIL Å GI LØSNINGER, MEN IKKE LØSE?	100
7.5 AVHENGIGHET, INTERVENSJONENS DILEMMA	101
7.6 NÆRMILJØTILTAK, FAMILIE - OG NETTVERKSNOSTALGI?	102
LITTERATURLISTE	105
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE FORESATT (E)	114
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE TILTAKSPERSON	115
VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE BARNEVERNSTJENESTEN	116
VEDLEGG 4: PRESENTASJONSSKRIV TIL BARNEVERNET	117
VEDLEGG 5: SAMTYKKEERKLÆRING FORESATTE	118

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave

For mange av Norges innbyggere representerer barnevernstjenesten sannsynligvis en relativt ukjent del av velferdsstatens tjenester. Mange assosierer barnevernet med saker som har ført til store oppslag i media, hvor barnevernet har grepet inn eller burde ha grepet inn. Det er nok ukjent for mange at de fleste barn som får hjelp av barnevernet, får bistand i en kontekst der de bor sammen med sin biologiske familie. At hjelp gies der det er mulig i egen biologisk familie er helt i tråd med nasjonale politiske føringer, men også Norges internasjonale forpliktelser i FNs konvensjon om barns rettigheter.

De siste 10-15 årene har barnevernet rettet atskillig større fokus på barnets biologiske familie og dets nærmiljø enn det som ble gjort tidligere. Man har erkjent at mange barn best hjelpes i egen familie, og at familier *kan* dra mest nytte av å få hjelp til å løse egne problemer selv, framfor at profesjonelle skal gjøre dette. Det har vokst fram en rekke forskjellige metoder og modeller, som alle har det til felles, at de ønsker å sette familien og dens nære omgivelser i stand til å takle problemene bedre. Noen av modellene og metodene er importert fra USA og New Zealand, og tilrettelagt for norske forhold. Andre er utviklet mer nasjonalt eller lokalt.

Selv er jeg utdannet barnevernspedagog og har i mange år jobbet i barnevernet i Oslo, da i forskjellige jobber. Jeg har fulgt utviklingen fra den tiden hvor jeg erfarte at barnets familie ofte ble betraktet som et problem, til i dag hvor man i vesentlig grad ser på familien som en del av løsningen. I denne perioden på ca. 20 år har det blitt rettet et kritisk søkelys på plassering av barn utenfor biologisk familie spesielt i barnevernsinstitusjoner. Man kan godt si at synet på den biologiske familien som en del av løsningen, og en mer kritisk holdning i fagfeltet til å plassere barn utenfor familien, er to sider av samme sak. Ved å plassere barn utenfor egen familie, er relasjonene fremmede i motsetning til i egen familie. Dette er ikke til hinder for at det i enkelte tilfeller kan være nødvendig å plassere barn i fosterhjem utenfor egen familie og slekt, eller i institusjon.

Slik jeg ser det er ovennevnte utvikling i fagfeltet positiv og kan være med å danne grunnlag for bedre løsninger på problemer enn tidligere. Likevel kan det være grunn til å anlegge et kritisk sosiologisk blikk på det som kan betegnes som refamilieserende¹ tiltak i barnevernet.

I fagfeltet etterspørres ofte forskning og studier av forskjellige barnevernstiltak, da både forskning på konsekvenser og effekter, men også hvilke erfaringer man har med dem. Min studie av Nettverksterapeutiske Tiltak (NTT) er forhåpentligvis forskningsmessig interessant.

NTT var i utgangspunktet et prosjekt med oppstart august 2004 og varighet ut 2007. Prosjektet ble ikke forlenget. Det foreligger ingen tilgjengelige informasjon om årsakene til at det ikke ble videreført. At det ikke ble videreført har ikke hatt noen betydning for masterstudien, da intervjuene ble foretatt en stund *før* det ble bestemt at det ikke skulle videreføres. Slik jeg ser det kan masteroppgaven ha interesse selv om prosjektet er avsluttet. Mange av resultatene og drøftingene har etter mitt skjønn overføringsverdi til andre hjemmebaserte tiltak i barnevernet, som søker å trekke med den utvidede familie og sosialt nettverk i arbeidet.

Bakgrunnen for at jeg valgte hjemmebaserte tiltak som område, er at jeg finner det interessant å se nærmere på hvordan de oppleves av brukerne og de profesjonelle. Mange modeller for å hjelpe barn i egen familie og nærmiljø er omfangsrike i sin presentasjon. De gir inntrykk av et høyt ambisjonsnivå med hensyn til hvilke problemer som kan avhjelpes ved anvendelse av dem. Presset på å iverksette tiltak for barn er ofte stort i barnevernet. Det er derfor et stort behov for å vite mer om hva som gjøres. Jeg ønsker å undersøke om det *faktisk* jobbes i tråd med modellene og metodene. Blir familiene mer selvhjulpne eller bidrar tiltakene til økt avhengighet til hjelpeapparatet? Hvilke prosesser settes i gang i familiene som en følge av arbeidet? Er det slik at de virker mobiliserende på familiene og deres sosiale nettverk, eller kan det være slik at det er det ”offentlige nettverk” i form av forskjellige hjelpeinstanser som mobiliseres?

¹ ”Refamilieserende” se Leira (2003:263)

Ovennevnte er eksempler på spørsmål som har vært med på å danne grunnlag for at jeg ønsket å foreta en studie av nærmiljø- eller hjemmebaserte tiltak i barnevernet. Mine ambisjoner har vært å bidra til systematisk kunnskap om ulike aktørers erfaring med slike tiltak. I tillegg til at det skal ha sosiologisk interesse er det mitt ønske at studien også blir et nyttig bidrag innen barnevernsfeltet.

1.2 Tema for oppgaven

Tema for denne oppgaven er bruken av ”nærmiljøtiltak” i barnevernet. Nærmiljøtiltak i regi av barnevernet innebærer at familien får bistand eller hjelp mens barnet bor i hjemmet. Ofte ytes denne hjelpen ved at barnevernet anvender en miljøarbeider til å bistå familien. Hovedmålsettingen er at forholdene skal bedre seg tilstrekkelig, slik at barnet kan bli boende i hjemmet. Tiltakene har vanligvis en avgrenset varighet, og omfanget trappes gjerne ned i løpet av tiltaksperioden. Barnevernstiltakene jeg vil se nærmere på skal ha et visst omfang, hvilket innebærer at det kommunale barnevernet støttes finansielt og faglig fra det statlige barnevernet (Barne- ungdoms- og familieetaten, senere omtalt som Bufetat).

På det tidspunktet data ble innhentet var ikke kriteriene for statlig bistand overfor kommunene i tiltak i hjemmet og nærmiljøet entydige. Lov om barnevernstjenester §§ 8-1 og 9-1 understreker at dette i utgangspunktet er et kommunalt ansvar. Imidlertid utviklet det seg på slutten av 90- tallet en praksis hvor mange fylkeskommuner i enkelte tilfeller dekket deler av utgiftene til slike tiltak. Etter at staten overtok det fylkeskommunale ansvaret for barnevernet, ble det klarlagt at et viktig kriterium for statlig bistand skulle være at tiltaket var et alternativ til plassering av barnet i institusjon (Rundskriv Q-06/2007: 21). I praksis har det vist seg at statlig bistand til det kommunale barnevernet i stor utstrekning *også* har blitt gitt til familier der plassering i fosterhjem eller institusjon *ikke* har vært aktuelt. Kriteriene for økonomisk bistand til kommunene fra staten er ytterligere skjerpet inn i forannevnte rundskriv. Det blir da framhevet at slik bistand kan ytes i ”særlige tilfeller”, og kriteriet om at det hjemmebaserte tiltaket iverksettes i stedet for en plassering, understrekes (s.23).

De terapeutiske tiltakene som denne oppgaven dreier seg om kalles

Nettverksterapeutiske Tiltak (senere omtalt som NTT). Barnevernstiltaket er et samarbeid mellom region Øst i det statlige barnevernet, de seks fagteamene i denne regionen og 18 utvalgte kommuner innen dette området igjen. I NTT ytes kommunene faglig og økonomisk bistand fra Bufetat.

1.3 Problemstilling for oppgaven

Hovedproblemstillingen til min oppgave er knyttet til nærmiljøtiltak i barnevernet og ulike aktørers opplevelser av dem. Den er tredelt og er: ”Hvordan kan NTT forstås som et ledd i barnevernets repertoar av metoder, og hvordan fungerer nærmiljøtiltak i barnevernet sett fra sentrale aktørers ståsted, og hvilke intensjoner og forventninger knyttes til tiltaket.” Til den delen av problemstillingen, som omhandler forståelsen av NTT, som en av mange hjemmebaserte tiltaksformer i barnevernet, presenteres teori som jeg har vurdert å være relevant. Til den delen som omhandler aktørene sine erfaringer, behandler jeg data fra intervjuer av ni informanter, i tre case. Informantene er de unges mødre, miljøarbeidere tilknyttet den aktuelle familie og saksbehandlerne i barnevernet. Informantene er stilt spørsmål om sine erfaringer med tiltaket mens arbeidet har pågått eller like etter avslutning. I den forbindelse tar jeg opp følgende temaer og spørsmål:

1. Hvilke forventninger har de forskjellige aktørene til tiltakene?
2. Opplever foresatte, saksbehandlere og nærmiljøarbeidere at det har skjedd en forandring. I tilfelle, hvilken betydning mener en at det har hatt for familien (foreldre/barn)?
3. Opplever familien, da hovedsakelig foreldre, at tiltaket har hatt den tilsiktede virkningen?
4. Vurderer familien tiltaket slik at barnevernet forsøker å endre på hvordan familiemedlemmene foreholder seg til hverandre på?
5. Har familien en opplevelse av at tiltaket retter seg mot familie og nærmiljøet utover den nære biologiske familie?
6. Hva ligger eventuelt til grunn for at man *ikke* involverer ovennevnte aktører i arbeidet?

Mye av fokuset i studien er forholdet mellom de intensjoner som NTT legger til grunn

for arbeidet, og den praksisen som utøves. Jeg retter fokus på forholdet mellom hvordan NTT presenteres som tiltak i barnevernet og de erfaringene brukerne, barnevernskonsulentene og miljøarbeiderne har med tiltaket. Brukerbegrepet omtales nærmere i bl.a. kapittel 2.2.

Denne studien har ikke til hensikt å evaluere NTT verken regionalt eller lokalt. Hovedintensjonen er å få fram foreldrenes erfaringer med tiltaket, og de som i stor grad skal forvalte NTT sine prinsipper, som er miljøarbeiderne. Det er også vesentlig å få fram vurderingene av praksis fra barnevernstjenestene sin side. Det er barnevernstjenestene som har besluttet at NTT skal benyttes og fattet vedtak om dette. Således er deres erfaringer fra tiltaket og vurderinger av det helt sentralt når det gjelder kunnskap om tiltakets intensjoner og iverksetting.

1.4 Bakgrunn for valg av tema og geografisk område

Da jeg startet planleggingen av studien for noen år siden, arbeidet jeg i Oslo kommune i Barne- og familieetaten. Jeg hadde mye arbeidserfaring fra barnevernsfeltet, da i ulike roller, fra direkte klientarbeid til mer administrative og byråkratiske funksjoner. På det tidspunktet ble det igangsatt mange såkalte “hjemmebaserte tiltak” eller “nærmiljøtiltak”, dvs. at barnevernet ytte hjelp i hjemmet, noen ganger for å forsøke å forhindre plassering i institusjon. Det var som beskrevet senere i oppgaven, klare politiske føringer på at man skulle satse spesielt på slike tiltak. I tillegg var det mange studier internasjonalt med til dels nedslående resultater av effekten av plassering av barn og unge i institusjoner da spesielt unge med atferdsproblemer (Andreassen 2003:76-104). Forskning hadde dessuten vist at institusjonsopphold medførte tilleggsbelastninger og nederlag for en del barn (Scheldrup, Omre og Marthinsen 2005:16). Insitusjonsplasseringer utgjorde dessuten store belastninger på de kommunale og fylkeskommunale budsjettene. Satsningen på nærmiljøtiltak var spesielt stor i enkelte fylkeskommuner som f. eks i Buskerud (NIBR- rapport 2004:3).

I 2004 overtok staten det ansvaret som fylkeskommunene tidligere hadde hatt på barnevernsfeltet. Sentrale ansvarsområder for det statlige barnevernet er bistand til

kommuner i enkeltsaker, kjøp av institusjonsplasser og drift av egne institusjoner. Jeg begynte selv å arbeide i Bufetat i et av fagteamene et års tid etter den statlige overtakelsen, hvilket gjorde at jeg kom betraktelig tettere på den enheten jeg opprinnelig hadde planlagt å forske på. Jeg kom derfor til at jeg måtte skifte område for innsamling av data, og valgte derfor tre mindre kommuner på Østlandet, et stykke fra Oslo. Dersom jeg hadde valgt å fortsette med det opprinnelige opplegget hvor jeg skulle forske på tiltak i nærheten av Oslo, ville dette kunnet medført at jeg hadde hatt noe kjennskap til enkelte saker, kjente saksbehandlere i barnevernstjenestene og/eller kjente andre som var involvert i prosessen. Dette kunne medført at jeg kunne fått for stor grad av nærhet til informantene og tiltakene jeg skulle forske på. Det kunne være en fare for at det ble reist tvil om min nøytralitet, noe jeg ikke ønsket.

2 Barnevernets rammebetingelser og historikk

Barnevernets arbeid bygger på ulike modeller og tenkemåter, noe som virker inn på de vurderinger som gjøres og tiltak som barnevernet iverksetter. Modellene eller måtene å tenke på har ikke oppstått i ”et vakuum.” De er sterkt påvirket av politiske diskusjoner og føringer. Politiske føringer har høy relevans for mye av tematikken i denne oppgaven, nemlig tiltak med forebyggende intensjon innen barnevernet. I denne sammenhengen er forebyggingsbegrepet tenkt i en noe snever sammenheng, hvor problemene er definert, men man vil hindre at de utvikler seg i mer negativ retning. En negativ utvikling kan medføre at man må vurdere å plassere utenfor hjemmet i institusjon eller fosterhjem.

2.1 Lovverk og rammebetingelser

Lovverk

Den første barnevernsloven i Norge ble vedtatt i 1896 og ble kalt ”vergerådsloven” (Stortingsmelding nr. 40, 2001- 2002, om barne – og ungdomsvernet, kap. 3.1).

Norge var det første land i verden med et offentlig barnevern. Loven fra 1896 slo fast at barn som var vanskelige eller hadde det vanskelig, skulle være under oppsyn av kommunale nemnder som ble kalt ”vergeråd”. Sentrale oppgaver for nemndene var

plassering av barn i ”paalidelige og hæderlige familier” (kap. 3.1), barnehjem, skolehjem eller tvangsskoler. Denne loven ble etter hvert avløst av en ny barnevernslov, som ble vedtatt i 1953 (Barnevernsloven av 1953). Den ga signaler om et annet syn enn før på hvordan barnevernet skulle drives. Mange institusjoner for barn var kommet i vanry rett før den andre verdenskrigen, og myndighetene ble mer opptatt av å føre kontroll og tilsyn av virksomheten enn man hadde vært tidligere. Barnevernsloven som ble vedtatt i 1953, vektla i stor grad forebygging av problemer i familiene. Tidligere hadde aktuell lovgivning lagt føringer for at barn i aktuelle familier skulle fjernes fra sine biologiske foreldre. Barnevernet skulle bare gå inn for utøvelse av tvang dersom andre tiltak var forsøkt, og disse ble ansett for å være nytteløse. Tiltak utenfor hjemmet skulle i hovedsak kun iverksettes dersom tiltak i hjemmet var prøvd. Nyere fagområder som psykologi og barnepsykiatri, bidro til at man i barnevernet søkte etter andre måter å løse problemer på enn kun å plassere barn vekk fra egen biologiske familie.

Barnevernsloven av 1953 ble så avløst av en ny lov i 1992. Den gikk enda lengre i forebyggingstanken og satte også nye og strengere regler for saksbehandling. Loven har et eget kapittel som påbyr barnevernstjenesten å drive generelt forebyggende arbeid. Det ble også opprettet egne fylkesnemnder, som et organ for å behandle saker, hvor barnevernet eksempelvis legger opp til omsorgsovertagelse. Lov om barnevernstjenester av 1992, bygger på kapittel 9 i Barnekonvensjonen, om at barn ikke skal bli skilt fra deres familier mot deres vilje. Selv om det er påvist svikt i hjemmet medfører dette ikke nødvendigvis at barnevernet kan flytte barnet fra sin biologiske familie, uten å ha satt inn forebyggende tiltak først. Det finnes unntak fra hovedregelen om at forebyggende tiltak skal være prøvd, f. eks dersom hjelpetiltak er å anse som nytteløse eller i akutte situasjoner.

I det som ofte omtales som barnevernet sin første epoke, det vil si fram til den andre verdenskrigen, rådde en sterk tro på en vellykket oppdragelse utenfor hjemmet. Det bør nok anføres at samfunnet på mange områder var svært annerledes enn i dag, knyttet til for eksempel absolutt fattigdom. Eksempelvis kunne unge enslige mødre av økonomiske eller andre grunner, være tvunget til å sette bort barna til oppfostring. Som tidligere nevnt fikk mange institusjoner dårlig rykte. Men også i nyere tid er det mange eksempler på at barn plassert i barnevernet sine institusjoner, har vært utsatt for

grov omsorgssvikt under oppholdet. Det er her nok å nevne alle de erstatningssakene som tidligere barnehjemsbarn har rettet mot staten og enkelte kommuner, som skriver seg fra forhold ved enkelte barnevernsinstitusjoner, fram til 1980 (NOU 2000: 12 Befringutvalget). Oslo kommune har åpnet opp for billighetserstatninger for barn som har vært i utsatt for overgrep eller opplevd uverdige omsorgsforhold i institusjon, helt fram til 01.01.93.²

Barnevernet sitt fokus, som i hovedsak hadde vært mangler i familien, dreidde etter hvert også mot andre arenaer. Man begynte i mye større grad å se på risikofaktorene i barnevernet sine egne tiltak, da spesielt i barnevernsinstitusjonene.

På 90 - tallet skjedde det en utvikling som følge av en stor nasjonal satsning på barnevernet. Utviklingen gikk etter hovedsakelig fire hovedlinjer:

1. Styrking av rettssikkerheten.
2. Vektlegging av hjelpetiltak og forbygging av problemutvikling.
3. Stagnasjon i omfanget av det offentlige institusjonstilbudet og framvekst av kommersielle private institusjonstilbud.
4. Kompetansestyrking, forskning og utviklingstiltak.

(Stortingsmelding nr. 40 om barne- og ungdomsvernet)

Hovedlinjen om vektleggingen av hjelpetiltak og forebygging av problemutvikling er spesielt aktuell for denne studien. I fokuset på forebygging av problemutvikling var det en klar målsetting at familiene skulle klare seg uten omfattende bistand fra det offentlige. Et sentralt begrep her er empowerment (myndiggjøring), et begrep som er sentralt i noe av den tenkningen som ligger til grunn for mange hjemmebaserte tiltak, også NTT. Jeg vil redegjøre nærmere for forståelsen av begrepet i kapittel 3.5.

Krav til planer i barnevernet

I 1981 ble det sendt ut et rundskriv fra Sosialdepartementet (rundskriv I- 1/81), som la vekt på at det skulle utarbeides tiltaksplaner med konkrete målsettinger, i hver enkelt sak. Tiltaksplanene skulle i størst mulig grad utarbeides sammen med

² Byrådssak 42/06.

foreldrene og barnet. Dette ble innarbeidet i lov om barneverntjenester av 1992 (§ 4-5), hvor det ble lovfestet at det skulle utarbeides en tiltaksplan som skulle være tidsavgrenset. Der hvor barnevernet overtar omsorgen opererer man med begrepet ”omsorgsplaner”, noe jeg ikke kommer til å gå nærmere inn på. Årsaken er at barnevernstiltak som denne studien omhandler, er barn som er i hjelpetiltak.

Per Arne Rød (2005: 114 - 116) mener at det er tre viktige forutsetninger for at tiltaksplaner er nyttige. For det første er det sentralt at det er gjort en tilstrekkelig og god nok undersøkelse av saken. Hvilket bl.a. innebærer at barnevernet har tilstrekkelig med informasjon om de risiko- og beskyttelsesfaktorer som er i barnets omgivelser. For det andre er det sentralt at man har tilstrekkelig kunnskap om de aktuelle tiltak som finnes og hvordan man kan forvente at de virker. Bl.a. må man være konkret i beskrivelsen av hva tiltakene består av, og unngå overfladisk og generell beskrivelse av tiltakene. Ikke minst er dette viktig overfor brukerne, som er barna og deres foresatte. Til sist er det helt sentralt at planene så langt som mulig utarbeides i samarbeid med de som berøres av planene, det vil si foreldrene og barnet, altså en reell medvirkning fra brukerne.

Dersom det er flere instanser som samarbeider om hjelpen til barnet, for eksempel Barne- og ungdomspsykiatrien og barnevernet, og det ser ut til at hjelpen blir av langvarig karakter, skal det utarbeides en individuell plan for barnet³. Denne planen kan godt ta utgangspunkt i tiltaksplanen som er beskrevet over.

Forvaltningsnivåene i barnevernet

Staten og kommunene har ansvaret i felleskap for å forvalte Lov om barnevernstjenester og den praktiske utøvelsen av denne. Staten har det overordnede ansvaret som ivaretaes gjennom Barne- og likestillingsdepartementet og fylkesmannsembedet. Videre har staten ansvaret for etablering og drifting av barnevernsinstitusjoner og for å bistå kommunene med plasseringer utenfor hjemmet. Det statlige barnevernet (Bufetat) har som en av kjerneoppgavene å godkjenne institusjoner og inngå avtale om kjøp av private institusjonsplasser der hvor det er

³ Veileder til forskrift om individuell plan 09/2005

aktuelt⁴. Det øverste forvaltningsorganet i Bufetat er Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Barnevern og familievern er noen av kjerneområdene for direktoratet. Bufetat er organisert i fem regioner; nord, Midt- Norge, vest, øst og sør. Kontakten mellom det kommunale og det statlige barnevernet ivaretaes hovedsakelig av regionenes 26 fagteam for barnevernet. Disse er plassert over hele landet. Fosterhjemstjenestene, familie- og nærmiljøbaserte barneverntiltak, statlige barnevernsinstitusjoner og familievernkontorerer alle tiltak som inngår i Bufetat (www.bufetat.no).

Det meste av barnevernet sine oppgaver er et kommunalt ansvar. Kommunene skal igangsette undersøkelser, gi råd og veiledning og fatte vedtak der vedtaksmyndigheten ikke er lagt til Fylkesnemnda for sosiale saker. Kommunene har videre ansvar for å forberede saker til Fylkesnemnda. Det kommunale barnevernet fatter kun vedtak om frivillige hjelpetiltak, dersom det ikke er plasseringer av akutt art. Fylkesnemnda for sosiale saker er et uavhengig statlig forvaltningsorgan, hvis regler for saksbehandling er ganske like de som er for domstolene. Hovedsakelig fatter nemnda avgjørelser om tvang etter Lov om barnevernstjenester, men nemnda fatter også vedtak der alle parter er enige om avgjørelsen.

Fram til 31.12.03 hadde fylkeskommunene mye av ansvaret som i dag staten har for barnevernet. Noen av årsakene til den statlige overtagelsen av fylkeskommunenes oppgaver på dette området, var at man mente at det var for store variasjoner i kvaliteten mellom fylkeskommunene, at kontrollen med private institusjoner var for dårlig og kostnadsutviklingen i denne delen av barnevernet var alarmerende (Rundskriv Q 19/2003- Statlig overtakelse av barnevern og familievern). Staten overtok dette ansvaret fra 01.01.04. Man hadde stort fokus på at man skulle få til et godt samarbeide med kommunene, og det var et sentralt mål at man skulle være nær brukerne. Det ble vektlagt at barnevernet skulle satse sterkt på det forebyggende arbeidet. Arbeide med familie og nettverk skulle være sentralt og målet var å unngå flyttinger av barn vekk fra nærmiljøet.

Uansett valg av barneverntiltak vil arbeidet med familie og nettverket ofte

⁴ Jf. Rundskriv (Q - 06/2007)

være barnet/ungdommens hovedressurs i forhold til å løse aktuelle problemer. Dette skal være utgangspunktet for arbeidet i barnevernet, og være styrende for de tiltak som settes inn i den enkelte sak. Ved mottak/inntak i barneverntiltak bør man også initiere krav til arbeide med familie/nettverk. Slik vil ikke bare den enkelte klient bli gitt tilbud om en utviklingsprosess, men også familien/nettverket...regionen skal derfor, i samarbeid med kommunal barneverntjeneste ha som utgangspunkt å hjelpe barn og unge uten å måtte flytte dem fra sitt nærmiljø... (Rundskriv Q19/2003:2).

Dette rundskrivet sier altså tydelig at familie og nettverk *skal* være utgangspunktet for arbeidet i barnevernet. Også ved mottak/inntak i barneverntiltak, som kan være institusjoner og fosterhjem, bør det arbeides med barnets familie og nettverk. Slik jeg ser det, bygger dette rundskrivet på en sterk tro på den biologiske familien og deres nettverk sin evne og mulighet til å mobilisere med barnevernet sin hjelp.

2. 2 Historikk

For å få fram et bilde av det moderne barnevernet er det hensiktsmessig å ta et historisk tilbakeblikk på denne delen av velferdsstaten. Ikke minst er det sentralt med et slikt tilbakeblikk for å forstå framveksten av nye metoder innen barnevernet, metoder som i sin anvendelse ofte har til hensikt å forhindre plassering i institusjon. Spesielt gjelder dette plasseringer av langvarig karakter.

Utviklingen fram mot det moderne barnevernet kan ikke analyseres isolert fra den øvrige utviklingen av velferdsstaten. Et av hovedtemaene i sosialpolitikken har vært hva som skal være det offentlige sine ansvarsområder, hva man skal overlate til familiene og øvrig sosialt nettverk og til slutt hva man bør forsøke å få frivillige organisasjoner til å ta seg av. Leira (1990) skiller mellom tre ulike velferdsstatsmodeller:

1. Systemer basert på familie og sosialt nettverk
2. Markedsorienterte systemer
3. Offentlig orienterte systemer

NTT kan sees på som et forsøk på å kombinere 1. og 3. ved at det i hovedsak bygger på offentlig orienterte systemer, men at det har som mål å trekke med familien og det sosiale nettverket. Jeg har da lagt følgende definisjon av sosialt nettverk til grunn:

”Et sosialt nettverk består av uformelle relasjoner mellom mennesker som samhandler mer eller mindre regelmessig med hverandre” ((Fyrand, Live 1994: 24) med henvisning til Finset (1986))

I likhet med de andre nordiske landene har Norge et system som er orientert mot at mange velferdsoppgaver er tillagt offentlig sektor. Dette gjelder også barnevernet, selv om en del virksomheter også har vært drevet av frivillige organisasjoner som for eksempel Frelsesarmeen, Kirkens Bymisjon og Norske Kvinners Sanitetsforening.

Fra den andre verdenskrig og fram til midten av 70- tallet hadde velferdsstaten høy legitimitet (Scheldrup m.fl. 2005: 33). Gradvis begynte man å stille spørsmål ved den nordiske velferdsstatsmodellens legitimitet, effektivitet og styrbarhet. Man så gradvis mer på mennesket som aktører og i mindre som grad passive mottakere av tjenester. Fokuset endret seg mer i retning av å se på hvilke muligheter enkeltmennesket hadde til å endre sine betingelser, og mindre på strukturelle ulikheter i samfunnet. Denne utviklingen er slik jeg ser det, helt sentral, for å forstå den omfattende bruken av hjelpetiltak innen barnevernet i dag. Hjelpetiltak er bistand av frivillig art. Det er ofte et mål om at de skal være av kort varighet, og vanligvis er det målsettinger om mer selvhjulpnehet ved bruk av hjelpetiltak. I 2003 fikk ca 36 000 barn hjelp fra barnevernet. Av disse var ca. 29 000 i hjelpetiltak (Scheldrup m.fl. 2005: 10). I 1980 var det ca 5000 barn som hadde bistand fra barnevernet, da som forebyggende tiltak. Altså har det vært en mangedobling av antall barn på slike tiltak, og familier som mottar hjelp fra barnevernet. Det bør understrekes at tallene ikke sier noe om tiltakenes varighet eller om familiene blir mer selvhjulpne i de sakene hvor dette er et mål. Man skal også være forsiktig med å sammenligne tallene fordi barnevernlovgivningen ble endret i 1992, noe som har virket inn på plikten til å yte hjelp. Men det er ingen tvil om at det har vært en stor økning i antall barn og deres familier som får hjelp fra barnevernet, spesielt som forebyggende tiltak eller hjelpetiltak, i perioden 1980 – 2003. I følge forsker Lars B. Kristoffersen (2005: 2), som har analysert barnevernsdata, vil nesten ti prosent av alle barn ha hatt tiltak fra barnevernet før de fyller 18 år.

Ser vi på tidsrommet 1993 til 2006, har antall årsverk i den kommunale barnevernstjenesten økt fra 2210 til 3039 (www.ssb.no). Altså har det vært en relativ

stor økning i antall ansatte i den kommunale barnevernstjenesten. Stadig flere ansatte i det kommunale barnevernet er profesjonelle sosialarbeidere som sosionomer og barnevernpedagoger (Scheldrup m.fl. 2005:10).

Med støtte i nasjonal og internasjonal forskning forklarer forfatterne økningen i stor grad med at det er utviklet et større tilbud for å hjelpe foreldre til å ta seg av barna sine. Ifølge dem har økningen klar sammenheng med samfunnet sin vilje til å investere i barn og familier og økt profesjonalisering av virksomheten. Forfatterne viser til Giddens (1999) og Baumann (2004), som hevder at sosialt arbeid beveger seg fra å ha fokus på sosiale problemer til å få en sentral rolle i det sivile samfunns livspolitik, en politikk som skal legge til rette for at hver enkelt skal skape seg et så fullverdig liv som mulig.

Et sentralt trekk ved framveksten av den moderne velferdsstaten er framveksten av forskjellige profesjoner, noe som også gjelder barnevernsfeltet. Som omtalt i neste avsnitt har dette bidratt til en annen forståelse av problemene enn tidligere og hva som ligger til grunn for dem.

Utviklingen av barnevernet – tre tendenser

Christiansen (1996: 125 - 128) beskriver tre tendenser i utviklingen av barnevernet. Dette er forøvrig utviklingstrekk i store deler av velferdsstaten da spesielt innen helse- og sosialsektoren.

For det første har det foregått en *spesialisering og profesjonalisering* av tjenesteapparatet. Ifølge forfatteren får man i større grad bistand fra barnevernet for psykiske problemer enn før, og i mindre grad som en følge av sosial nød. Det er ikke uvanlig at det ved spesialisering og profesjonalisering skjer en endring i forståelsen av hva som ligger til grunn for folks problemer. Det er slik jeg ser det, ikke nødvendigvis riktig at barnevernet i større grad yter hjelp p.g.a. psykiske problemer hos brukerne. Problemene slik de arter seg og hva som ligger til grunn for dem, behøver etter mitt skjønn ikke ha endret seg nevneverdig, selv om man definerer og fortolker dem på en annen måte. Her er altså de forannevnte begrepene *profesjonalisering og*

spesialisering, sentrale. Profesjonsbegrepet vil bli nærmere utdypet i kapittel 4.2.

Samtidig med at feltet profesjonaliseres ser man i økende grad på hvordan barnet fungerer på forskjellige arenaer, ikke bare på enkeltarenaer som familie eller skole. Man betrakter barnet i ulike kontekster da f. eks familie, skole og samvær med jevnaldrende, og fokuset rettes mer mot hvordan det samhandler med andre. Barnet ses mer i relasjon til sine omgivelser. Christiansen, som tydelig applauderer denne utviklingen, mener at barnevernet må ut av sin tradisjonelle forklaringsmodell og i større grad være på de arenaene som barn vanligvis er i. "Nærmiljøtiltak" og "forebyggende tiltak" som denne oppgaven omhandler, er slik jeg ser det, sterkt påvirket av denne utviklingen.

Den siste tendensen er at det som tidligere ble betegnet som klient, i større grad betegnes som *bruker*. Denne har krav på å bli hørt og medvirke til forståelsen av problemer og eventuelt utvikling av tiltak, såkalt brukervedvirkning. En vanlig definisjon av brukervedvirkning er: "De som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbud" (Stortingsmelding nr. 34, 1996-97).

Kravene til innflytelse fra dem det i størst grad gjelder, eksempelvis pasienter i psykiatrien eller klienter i barnevernet, er en generell tendens i samfunnet. Lov om pasientrettigheter av 1999, er et eksempel på dette.

2.3 Forvaltning av risiko

Lise Kjølørød (1994: 203-214) skriver i artikkelen "om å forvalte risiko på barnets vegne", at saksbehandlere i barnevernet er satt til å forvalte en risiko ut fra tilgjengelig kunnskap og relevant lovverk. Denne forvaltningen av risiko på vegne av barnet bygger på stor anvendelse av skjønn. Vurderingene barnevernet gjør er et samspill mellom juridiske, individuelle, sosiale og psykologiske faktorer. Barnevernet er en av sektorene hvor man kan si at det offentlige forvalter risiko. Kombinasjonen av handlingstvang, usikkerhet og langsiktig beslutningskontekst er ikke unikt for barnevernet, men et trekk ved forvaltning av risiko på ulike samfunnsområder ifølge

Kjølsrød. Handlingstvangen i barnevernet består i at det er lovpålagt å handle når det kommer en melding. De kan ikke ignorere meldingen. Dersom barnevernet bestemmer at de ikke skal gjøre noe i saken, er dette også å anse som et vedtak. Barnevernet må i gitte tilfeller vurdere skadevirkningene av at et barn blir boende versus skadevirkningene av at det blir flyttet. Barnevernet må også gjøre vurderinger av hva som er alternativet til at et barn blir boende i familien og nærmiljøet. Som omtalt i kapittel 1.4, har mange i den senere tid vært opptatt av mulige skadevirkninger av lengre institusjonsopphold (Andreassen 2003:11), og fokuset på forebyggende tiltak er sterkt. Når det gjelder eventuelle negative virkninger av institusjonsopphold viser Andreassen til at det er utført lite nasjonal forskning på dette, men at det er mange internasjonale studier på området. Forfatteren finner det relevant å spørre om de dårlige resultatene kan forsvare den omfattende ressursbruken, som institusjonsbehandling krever (s. 344). Det er grunn til å presisere at han sikter til institusjoner for unge med atferdsproblemer som f. eks rusmisbruk og voldsproblemer.

Beslutningsgrunnlaget i barnevernssaker hviler ifølge Kjølsrød (1994: 210) på implisitte og eksplisitte kriterier. De eksplisitte tar først og fremst utgangspunkt i barnets behov, men man ser også på den totale familiesituasjonen. De implisitte kriteriene kan være mistillit eller tillit til de biologiske foreldre, fortolkninger av situasjoner, subjektive vurderinger og andre forhold. Det er ikke alltid disse implisitte kriteriene er erkjent eller uttalt fra aktørene.

Hun viser til ”det biologiske prinsipp”, som i stor grad sier, at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre, et prinsipp som har støtte i FN’s Barnekonvensjon, som Norge tilsluttet seg i 1991. En eventuell flytting av barnet til fremmede omgivelser må veies opp mot de risikofaktorene som er ved at barnet blir boende i hjemmet. Det sier seg selv at dette er vanskelige vurderinger. Hver enkelt barnevernssak er prinsipielt enestående og får store konsekvenser for familiene som er involvert.

En kan godt si at mange hjelpetiltak i hjemmet kan fortone seg som tiltak med lav risiko. Barnevernet slipper en ofte opprivende nemndssak og å ta den risikoen det tross alt kan være å flytte barn til institusjoner eller fosterhjem. Samtidig arbeider barnevernet aktivt med saken og har en viss oversikt og kontroll med utviklingen. Allikevel er det en utfordring å vurdere om bruk av hjelpetiltak i hjemmet er

tilstrekkelig sett i forhold til det som betraktes å være til beste for barnet.

2.4 Forebygging

I likhet med i helsevesenet, skiller barnevernet mellom ulike nivåer i forebyggingsarbeidet; primær, sekundær og tertiær forebygging. Primærforebygging vil rette seg mot hele befolkningsgrupper for å forhindre at skade skjer, sekundær mot mer identifiserte risikogrupper for å forhindre at et problem utvikler seg, og tertiær for å forhindre ytterligere forverring av et allerede identifisert problem. Overfor alle disse nivåene har barnevernet lovpålagte oppgaver (Lov om barneverntjenester av 1992 § 3.1-3.3). Imidlertid er det hovedsakelig det tertiære nivået som er sentralt for denne studien. Bunkholdt (1993:162) argumenterer for en annen benevnelse av nivåene, med å kalle primærforebygging for tiltak for *å fremme velferd og trivsel* og sekundærforebygging for *tiltak for utsatte grupper*. Tertiærforebyggende tiltak er i følge forfatteren *hjelpetiltak i tråd med Lov om barnevernstjenester*.

Som nevnt har barnevernet lovpålagte oppgaver på flere nivåer, selv om hovedoppgavene naturlig er knyttet til det tertiærforebyggende nivået. Sett i relasjon til veksten i antall klienter i barnevernet, kan man tenke at barnevernet i større grad retter seg mot primær og sekundærnivåene, enn tidligere. Sitatet fra følgende stortingsmelding er en illustrasjon på at forebyggingsretorikken ikke bare er rettet inn mot mer marginale grupper.

Dei førebyggjande tiltaka frå barnevernet bør i stor grad rette seg mot foreldre som omsorgspersonar og oppsedarar og mot barna som kompetente aktørar. Førebygging av understimulering, omsorgssvikt og mishandling er viktig. Men den førebyggjande innsatsen inngår også i ei meir langsiktig målsetjing for å motverke at barn og unge utviklar åtferdsproblem, alvorleg kriminalitet, rusmisbruk eller psykiske lidingar. Forsking viser lovande resultat for familieretta og andre opne og lokalbaserte tiltak som foreldrerettleiing, foreldreopplæring og sosial utvikling og læring i skolen osv (Stortingsmelding nr. 40, 2002 - 2003, om barne- og ungdomsvernet, kap. 9.2).

Per Schultz Jørgensen (1996: 58) beskriver forebygging som en vår tids store sosialpolitiske nøkkelbegreper. Han stiller spørsmål ved hvorvidt forebygging er mulig overfor utstøting og marginalisering. Ifølge forfatteren drar ”risikofamilier” begrenset nytte av veiledning og informasjon. Han vektlegger tidlig, sammenhengende og selvstøttende innsats, som sentrale faktorer for å lykkes i det forebyggende arbeidet, i

mer marginaliserte familier. Selvstøttende innsats handler om å gi styrke og handlekraft hos mennesker som befinner seg i utsatte posisjoner, noe forfatteren benevner som empowerment.

2.5 Tiltaksbarnevernet eller beslutningsbarnevernet?

Terje Ogden og Elisabeth Backe-Hansen opererer med to begreper som "tiltaksbarnevernet" og "beslutningsbarnevernet" (1994:91). Tiltaksbarnevernet er preget av at barnevernet gir hjelp uten at det nødvendigvis er foretatt omfattende omsorgsvurderinger av foreldrene. Beslutningsbarnevernet har i større grad fokus på jusen som ligger til grunn for barnevernet sitt virke og de beslutninger som barnevernet tar som en følge av lovens bestemmelser. Her vil i større grad beslutninger om tiltak fra barnevernet taes, uten at familiene det gjelder ha stor påvirkningsmulighet. Ser vi imidlertid på barnevernsdata fra 2006, ser vi at totalt mottok 39 300 barn hjelp fra barnevernet. Av dette var 32 150 hjelpetiltak dvs. tiltak hvor det kreves samtykke fra foreldre og ofte barna for å iverksette tiltak (www.ssb.no). Altså er det en klar majoritet av familien som mottar hjelp fra barnevernet hvor utgangspunktet er samarbeid og frivillighet.

Imidlertid har det også vært en økning i antall barn som barnevernet har omsorgen for de siste årene. Ved utgangen av 2006 hadde barnevernet omsorgen for 6 120 barn, noe som tilsier en økning på 26 % fra 1996 (Christiansen og Moldestad 2008:15).

Forskerne hevder at det verken er forskningsmessig belegg til å fastslå hva som er årsakene til den sterke økningen av hjelpetiltak eller økningen av omsorgstiltak.

3 Ulike modeller i barnevernsarbeid

Enkelt beskrevet kan man si at det moderne barnevernet har gått gjennom tre faser. Fasene eller utviklingstrekkene bygger på ulike forståelser og perspektiver av hvordan problemer oppstår og opprettholdes (Ogden og Bache-Hansen 1994: 83-88). Det kan være hensiktsmessig å beskrive disse perspektivene fordi de har stor innvirkning på når og hvordan barnevernet eventuelt griper inn, og hva slags hjelp som ytes. I praksis

overlapper de forskjellige perspektivene hverandre både i innhold og faser. Jeg har valgt å anvende begreper som ”omsorgsevne”, ”omsorgskompetanse” og ”omsorgssvikt” under. Årsaken er at i det mest sentrale lovverket barnevernet arbeider etter, nemlig Lov om barnevernstjenester av 1992, er disse begrepene sentrale. Begrepene er også vesentlige i mye av den faglitteraturen som omhandler barnevernet, men de lar seg vanskelig definere helt presist. Omsorgsbegrepet er vesentlig ikke minst for Fylkesnemnda for sosiale saker. Fylkesnemnda fatter vedtak om for eksempel overtakelse av omsorgen fra foreldre. Dette innebærer en vurdering av hvorvidt foreldrene har god nok omsorgsevne og om barnet har vært utsatt for omsorgssvikt. Det er logisk at dette er svært utfordrende temaer og områder som er gjenstand for mye debatt.

Som nevnt over er det problematisk å finne en avgrenset definisjon av omsorgssviktbegrepet. Omsorgssvikt må vurderes i forhold til dimensjoner som tid, kultur, etnisitet, barnets forutsetninger og behov (Kvelling 2007:36). I NOU 2000:12, i kapittelet om barnevernet i Norge, skriver man bl.a. følgende om begrepet: ”Grensene mellom hva som er passiv psykisk mishandling, passiv psykisk og aktiv psykisk mishandling er flytende og blir i denne sammenhengen omtalt som omsorgssvikt”. Videre nevnes mangel på respekt for barnets behov, avvisning og likegyldighet og ikke å prioritere barnets behov framfor egne. Omtalen av begrepet er hentet fra Killén (1994).

3.1 Psykopatologimodellen

Modellen ble introdusert for omkring 50 år siden fra USA. Foreldrene sin atferd ble i stor grad oppfattet som årsaksfaktorer til problemer hos barn. Man mente at foreldrene sine problemer og eventuelle psykopatologi ble overført direkte til barna. Foreldrene sine egne problemer ble forklart med at de selv hadde hatt en dårlig omsorgssituasjon som barn.

I vurderingen og inngripen i henhold til denne modellen er det viktig å diagnostisere og identifisere problemene hos grupper av foreldre med antatt dårlige prognoser. I tillegg er det viktig å ta beslutninger, som skal være endelige, om barnets

omsorgssituasjon på et tidlig tidspunkt. En ser på problemer hos foreldrene for eksempel rusmisbruk eller umodenhet for å predikere barnets problemer. Begrepet tilknytning er i psykopatologimodellen sentralt ved at problemer hos foreldre direkte får negative konsekvenser for tilknytningen til barna.

I følge Ogden og Backe - Hansen har denne forklaringsmodellen hatt stor innflytelse på norsk barnevern. De hevder at nyere forskning ikke gir støtte til bruk av denne forklaringsmodellen, uten å trekke inn andre modeller

3.2 Den sosio - kulturelle modellen

Den sosio- kulturelle modellen omhandler i stor grad hvordan sosiale og kulturelle forskjeller virker inn på omsorgssituasjonen i familiene. Her er begreper som arbeidsledighet, dårlige boforhold, relativ fattigdom, lavt utdanningsnivå og andre negative sosiale indikatorer, sentrale. Ut fra dette perspektivet vil familier med problemer som negative sosiale situasjoner, påvirkes i en slik grad, at de har stor risiko for å utsette sine barn for omsorgssvikt. I følge denne modellen kan forekomsten av omsorgssvikt reduseres ved bedring av levekårene til utsatte familier gjennom offentlig innsats.

Perspektivet er inspirert av sosiologisk og sosialpolitisk tenkning og forskning, som viser en opphopning av barnevernsproblematikk, i lavstatusområder. En betrakter eksempelvis vold i hjemmet som et stressymptom, knyttet til f. eks arbeidsledighet og økonomiske problemer. Ifølge forfatterne har ikke dette perspektivet hatt spesielt stor oppslutning i Norge, men de mener at det er sentralt å ta med sosiale og materielle forhold som *en av flere* forklaringsfaktor til at barnevernsproblemer oppstår og opprettholdes.

3.3 Den sosiale interaksjonsmodellen

Denne modellen fokuserer i stor grad på *samsillet* mellom foreldre og barn. Det trekkes inn psykologiske teorier som f. eks sosial læringsteori, hvor fokuset i stor grad er på at de ulike familiemedlemmene påvirker hverandre gjensidig. Modellen

fokuserer særlig på de miljømessige betingelsene i familien.

Modellen er mindre opptatt av personlighetstrekk hos foreldre og barn, men orienterer seg mye mot samspillet mellom dem. Følgelig har den også tro på endring av mønsteret for samhandling mellom foreldre og barn. Langt på vei er det å gi barn god nok omsorg, et spørsmål om læring, ifølge dette perspektivet. Den blir noen ganger kritisert for at den ikke i nok grad analyserer foreldrene sine begrensninger. Samtidig har den en iboende tro på endring i familien og bedring av den eller de foresatte sin kompetanse som foreldre. Ifølge Ogden og Backe - Hansen bygger mange av metodene som er utviklet de senere årene, hvor intensjonene er å heve foreldres kompetanse, på slike tankemåter.

3.4 Flerfaktor og flernivåmodellen

Modellen kombinerer psykologiske, sosiale, materielle og andre miljømessige faktorer. Den forklarer at problemer oppstår som følge av et *samvirke* mellom disse faktorene. Problemer oppstår som kumulative effekter, og de forsterker hverandre gjensidig. Å arbeide i samsvar med en denne modellen regnes som etterstrebbelsesverdig i det norske barnevernet, ifølge forfatterne. Man skal vurdere alle sider av en sak, ikke bare se på en eller noen ganske få faktorer. Ifølge forfatterne er det i denne modellen sentralt å finne hvilke av mange risikofaktorer som medvirker til at barn utsettes for omsorgssvikt og hvilke som virker beskyttende i forhold til problemutvikling.

De ulike modellene er naturlig nok ikke gjensidig utelukkende. Den største forskjellen mellom dem er kanskje hvilket nivå de befinner seg på og kompleksiteten i dem. Slik jeg ser det vil psykopatologimodellen være svært individorientert mens den sosiokulturelle modellen vil fokusere på samfunnsmessige forhold. Man kan kanskje se på den første som "psykologisk" mens den andre i stor grad har perspektiver fra sosiologien.

Forfatterne drøfter hvordan de ulike forståelsene virker inn på lovgivning og vurderinger. Barn og deres familier som har kontakt med barnevernet, er ingen

ensartet gruppe. Man er derfor nødt til å ha ulike innfallsvinkler og tiltak. Videre kan man ikke fra et gruppenivå predikere problemer for det enkelte individ. F. eks er det ikke slik at de fleste barn i en sosial gruppe får problemer, selv om noen får det.

3.5 Empowerment - et teoretisk perspektiv på nærmiljøtiltak

Som beskrevet i forrige kapittel bygger arbeid i hjemmet og nærmiljøet på en tradisjon og noen rammer, som er nedfelt i lovverket, og er i tråd med politiske og faglige målsettinger. Slike tiltak bygger i stor grad på *empowerment* som ofte blir oversatt til *myndiggjøring* på norsk. Det er skrevet mye om begrepet, og det er søkt definert på forskjellige måter. Definisjonene er noe forskjellige avhengig av hvilket felt som beskrives. Også *maktilegnelse* brukes som en oversettelse av begrepet, men det mest vanlige er å anvende det uten norsk oversettelse (Scheldrup m.fl. 2005:35).

Empowermentstrategier er på mange måter blitt symboler på godt sosialt arbeid i 90-årene. Begrepet brukes hyppig innen velferdssektorene, og slik jeg ser det kan det være grunn til å spørre seg om dets egentlige og mer presise innhold.

Ifølge Askheim og Starrin (2005:1) uttrykker empowerment noe om at personer, som er i en avmaktssituasjon, skal opparbeide seg styrke som skal gi dem kraft til å komme ut av situasjonen. Målet er at de skal få mer makt og kontroll over eget liv. Begrepet blir ofte knyttet til den amerikanske borgerrettsbevegelsen, kvinnebevegelsen og ulike former for selvhjelpsbevegelser. Begrepet har stor utbredelse innen ulike omsorgs- og behandlingssektorer. Eksempler på dette er psykiatrien, barnevernet og arbeide med funksjonshemmede.

Forfatterne er skeptiske til den *terapeutiske* posisjonen i empowermenttradisjonen og mener at denne posisjonen har fått for stor plass. Askheim og Starren mener at man ser bort fra maktperspektivet og i for stor grad vektlegger det å styrke individet. Det kan da ifølge dem utvikle seg til å bli en overfladisk form for selvrealisering. Det blir hevdet at enkelte metoder som bygger på empowerment bidrar til at velferdsstaten tar noen skritt tilbake istedenfor framover ((Einarson 2002:22) med henvisning til Dan Karlsson (1999)). I det legges det at familiene og nettverket får ansvar og skyld for egen situasjon, istedenfor at egnede sosiale velferdsordninger utvikles. Denne

tradisjonen får kritikk for at den glemmer asymmetrien i relasjonene, ikke minst ubalansen i maktforholdet mellom tjenesteyter og mottaker. På den annen side kan en si at empowermenttradisjonen i stor grad har fokus på at individet skal kunne frigjøre seg fra forannevnte relasjon.

I tillegg til den mer terapeutiske posisjonen innen empowermentbevegelsen, er det en høyreliberal posisjon og radikal posisjon. Den radikale posisjonen vektlegger bevisstgjøringen omkring egen situasjon og de mer ytre samfunnsmessige forhold. Deler av kvinnebevegelsen er gode eksempler på dette. Et sentralt navn innen denne retningen av empowerment er den Søramerikanske pedagogen Paolo Freire (1921 - 97) og hans utgangspunkt om at bevisstgjøringsprosesser skjer gjennom kollektive handlinger. Freire anvendte selv ikke begrepet empowerment, men analyserte forholdet mellom den undertrykte og undertrykkeren (Løfsnæs 2002:19). Målet hans er at den undertrykte gjennom bevisstgjøring og kritisk tenkning skal inns dete at de kan forandre sin livssituasjon. I den mer *høyreliberale* retningen av empowerment er det større fokus på enkeltindividet og dets uavhengighet og autonomi. Dette beskrives i Askheim (2005: 6), og det framheves brukerne sin rett til selv å kunne velge å definere hva som er dets behov. Den søker å motvirke at velferdsstaten skal virke paternalistisk og ikke tar individuelle hensyn.

Felles for de forskjellige retningene innenfor empowermenttradisjonen er synet på mennesket som aktivt og handlende, og at det vil sitt eget beste dersom forholdene er lagt til rette for det. Empowerment er orientert mot mennesket sine ressurser. Dette kan sees i motsetning til problemorientering og fokuset på områder som aktørene ikke mestrer. I mer sosialfaglig arbeid vil det da være et mål at klienten skal bli mer bevisst sin egen situasjon og handle konstruktivt ut fra dette.

Empowerment - barnevern

Relasjonen mellom hjelper og klient innen barnevernet, uansett hva slags sak det dreier seg om, er ikke noen likeverdig relasjon. Einarsson (2002: 24) beskriver den ved at hjelperen besitter ekspertkunnskap, vedkommende sine handlinger skal være faglig begrunnet, og hjelperen besitter makt til å forvalte samfunnets ressurser. Det

stilles endog spørsmål om man innenfor en slik kontekst kan anvende begrep som empowerment eller myndiggjøring. På den annen side legger sentralt lovverk og politiske føringer opp til myndiggjøring, som et ideal innen barnevernsarbeide. I prinsippet står aktørperspektivet sterkt, og man ønsker ikke passive mottakere av tjenestene. Spesielt er dette framtreddende i hjemmebaserte tiltak, hvor en forsøker å gi hjelp til foreldre og barn i hjemmet.

3.6 Nyere metoder og tiltak innen barnevernet

En del metoder som har fått større anvendelse innen barnevernet, profileres ved at de bl.a. bygger på vesentlig medvirkning fra brukerne og har klare intensjoner om å forebygge ytterligere problemutvikling.

De bærer i seg et ideal om å møte barn og foreldre som selvstendige medborgere med krav på anstendig og respektabel behandling. De er samtidig et svar på kritikk mot trekk ved tidligere tiders barnevern for å ha vært patriarkalsk, udemokratisk, ydmykende og blind overfor kultur og smak eller individuelle preferanser i et mangfoldig samfunn (Scheldrup m.fl. 2005: 9).

Tiltakene har som mål å forebygge ytterligere problemutvikling, og enkelte har som målsetting å forhindre langvarig institusjonsplassering eller hyppige flyttinger av barnet mellom institusjoner og fosterhjem.

De aktuelle metodene er knyttet til forskjellig målgruppe og arbeidsform. Bl.a. er dette avhengig av hvilke aldersgrupper de er aktuelle for. Det vil kreve altfor mye plass å beskrive metodene, men i all hovedsak kan man si at de bygger på mange av de samme prinsippene, selv om vektleggingen av dem er forskjellige. F. eks vil noen metoder vektlegge barnets medvirkning i prosessen, mens andre retter mer fokus mot veiledning av foreldrene. Ved gjennomgang av mye av litteraturen på området har jeg kommet fram til følgende fellestrekk:

- Forsøk på aktiv deltakelse fra brukerne.
- Veiledning av foreldre for å sette dem i stand til å takle utfordrende foreldreoppgaver.
- Mange forsøker å involvere ”den utvidede familie” dvs. familie utover foreldre og barn og familiens øvrige nære sosiale nettverk.

- Krav til målrettethet i arbeidet, gjerne basert på konkrete mål som er enklere å evaluere enn generelle formuleringer.
- Krav til dokumenterte resultater i metodene (forskningsbaserte, gjelder ikke for alle metodene).
- De bygger på demokratiske idealer.

Metodebegrepet i tiltaksarbeide

Selve begrepet metode kommer av ”methodos” (gr.), som betyr vitenskapelig framgangsmåte (Aschoug/Gyldendal, 2005). I sosialfaglig sammenheng er det vanlig å anvende begrepet om en bestemt framgangsmåte (Scheldrup m. fl. 2005: 39). Forfatterne henviser til en definisjon av begrepet hvor framgangsmåten er så strukturert at den lar seg reprodusere, og at de er virkningsfulle sett i forhold til de oppgavene som skal utføres og målene som skal nås. Handlingene skal følge et bestemt mønster.

Det er imidlertid viktig å være klar over at det ikke finnes noen entydige definisjoner av metodebegrepet innen sosialfaglig arbeide. At det ikke finnes noen klare kriterier for hva som faller innunder metodebegrepet, kan gjøre det vanskelig å skille mellom metode, ideologi, prinsipper og framgangsmåte. Stiller man krav som at handlingene skal la seg reprodusere, risikerer man at det er få framgangsmåter som kan defineres som metode i sosialfaglig sammenheng.

3.7 Begrepsavklaring; nærmiljø- eller hjemmebaserte tiltak?

Det er problematisk å gi en entydig avgrensning og definisjon av hjemme- eller nærmiljøbaserte tiltak i barnevernet. I prinsippet kan all hjelp som barnevernet gir mens barn bor i egen familie, sies å være hjemme- eller nærmiljøbasert. Dersom dette er det eneste kriterium som anvendes for slike barnevernstiltak, vil det meste av hjelpen barnevernet yter kunne defineres i denne kategorien. Tiltak som eksempelvis støttekontakt, barnehageplass eller besøkshjem, er i henhold til en slik definisjon å betrakte som dette.

Det er imidlertid uvanlig å ha en så vid definisjon for å kunne benevne noe som hjemmebasert eller nærmiljøbasert. I gjennomgangen av mye litteratur på området har jeg funnet at slike tiltak gjerne har et relativt stort omfang, hvor veiledning av foresatte ofte står sentralt. De tiltakene som beskrives, er ofte av et slikt omfang at det kommunale barnevernet får bistand fra det statlige barnevernet og iverksettes overfor familier som barnevernet vurderer har omfattende problemer. Det er imidlertid langt fra et kriterium for tiltakene at de iverksettes som et *alternativ* til plassering i institusjon eller fosterhjem. Ofte får familien hjelp fra en miljøarbeider og da spesielt familier med tenåringsbarn. Mange av tiltakene presenterer at de har utstrakt arbeid mot barnets nettverk og nærmiljø⁵. Det anvendes ulike benevnelser på slike tiltak som eksempelvis familiestøttende tiltak, familiebaserte tiltak, nettverksterapeutiske tiltak eller nærmiljøtiltak.

Det er problematisk å gi et klart statistisk bilde av tiltakenes utbredelse. For det første er det som nevnt over forskjellige benevnelser av tiltakene. For det andre gir ikke tilgjengelige tall noe klart bilde av de forskjellige tiltakene sin utbredelse. Ser vi imidlertid *kun* på slike tiltak hvor det kommunale barnevernet får bistand fra det statlige barnevernet er bildet mer oversiktlig. Ved slutten av 2006 mottok 1 140 barn hjelp i form av slike tiltak, hvilket var en økning på 50 % på tre år (Christiansen og Moldestad 2008:18). NTT er et eksempel på slike tiltak.

3.8 NTT – nettverksterapeutiske tiltak

Historikk

Nettverksterapeutiske tiltak som modell for nærmiljøarbeide i barnevernet, er en videreføring av de erfaringene som ble gjort spesielt i Buskerud (NIBR-rapport 2004:3). Teoriforankringen i disse tiltakene er hentet fra nettverksteori og systemisk forståelse. Meget kort beskrevet bygger *systemisk forståelse* på at det enkelte individ er en del av et større system, og at endringer i en del av systemet også fører til forandringer i andre deler av det. I *nettverksteori* søker en å utnytte mulighetene i offentlig og privat nettverk. Man har som mål å finne løsninger sammen med

⁵ Eksempelvis Multisystemisk Terapi som er benevnt i kapittel 3.9 og Nettverksterapeutiske tiltak.

familiene, som på mange måter er å betrakte som ekspertene. Nettverk i denne sammenhengen er familie og slekt, venner og andre som brukeren mener er sentrale. I nettverksorientert tenkning er brukermedvirkning sentralt. Aktiv medvirkning fra brukerne blir også presentert som viktig i NTT. Det blir beskrevet som en av ”grunnpillarene” i tiltaket at de profesjonelle samarbeider aktivt med det sosiale nettverket til brukerne.

I tiltaket sin prosjektplan, som er laget av kommuner som er med i prosjektet, skriver de at: ”Kommunene har gode tradisjoner i å jobbe for løsninger i lokalmiljøet, og vil gjennom prosjektet jobbe for å bli enda mer målrettet og systematisk i sitt arbeide” (Prosjektplan 2005-2007: 3)⁶. Videre beskrives tiltaket sine målsettinger på ulike nivåer og organiseringen av det. .

Sentrale prinsipper i NTT

Det er utarbeidet en håndbok for NTT der tre sentrale elementer i tiltaket beskrives. Håndboken beskriver organiseringen i form av en styringsgruppe og en prosjektgruppe. Dessuten omtales miljøarbeiderne, som ikke er en obligatorisk del av tiltaket (Sørli og Håvind 2005). I de kommunene som denne studien omhandler, var det ansatt fire miljøarbeidere.

Styringsgruppa består av foresatt(e), barnevernstjenesten, eventuelt miljøarbeider og aktører fra offentlig og privat nettverk. Barnet selv kan delta i møtet, avhengig av tema og alder på barnet, og deltakelsen kan være i hele eller deler av møtet. Et eksempel på deltakere fra offentlige instanser er lærer eller ansatt fra barne- og ungdomspsykiatrien. Eksempler på deltakere fra privat nettverk er en onkel eller en nabo. Møtefrekvensen skal være en gang pr. måned. I forumet fattes de mer langsiktige beslutningene for arbeidet. I denne sammenhengen er fokus på nettverk, myndiggjøring av foresatte og orientering mot familiens ressurser sentralt.

Prosjektgruppa består av familien, barnevernstjenesten selv og eventuelt

⁶ I litteraturhenvisningen framgår det *ikke* hvor prosjektplanen er hentet fra. Grunnen til dette er at godkjenningen jeg har fra NSD fordrer at hvilke kommuner studien gjelder, ikke er offentlig.

miljøarbeider. Aktørene skal være i kontakt med hverandre ukentlig. Miljøarbeideren arbeider sammen med familien for å realisere de målene som er vedtatt i styringsgruppa.

Som nevnt innledningsvis, er den faglige forankringen i NTT familie- og nettverksorientering og systemisk forståelse. Det er i presentasjonsmaterialet til NTT ikke redegjort for hva en legger i systemisk forståelse og orientering mot nettverk. I litteraturen er Uri Bronfenbrenner (1979) sentral i utviklingen av systemteorien. Han tar utgangspunkt i at barnet inngår i ulike systemer som han omtaler som *mikro*, *meso* *ekso* - og *makrosystemet*. *Mikrosystemet* er det som barnet inngår direkte i, som familien og skoleklassen. *Mesosystemet* er interaksjonen mellom systemene i mikrosystemet, eksempelvis skole og hjem. *Eksosystemet* er instanser eller systemer som indirekte påvirker barnet, som for eksempel kommunestyret eller foreldrenes arbeidsforhold. Samfunnets politiske og kulturelle føringer utgjør *makrosystemet*. Den gjensidige påvirkningen mellom systemene vektlegges, og det skapes en økologisk prosess hvor alt henger sammen. Hovedpoenget i arbeid som er inspirert av denne tenkningen, er å skape et sterkt mesosystem rundt barnet, eksempelvis et tjenlig samarbeide mellom skole og hjem, eller å skape et akseptabelt samarbeidsklima mellom foreldre som ikke bor sammen (Døsvik og Finserås 2005:95). I tillegg arbeides det direkte med mikrosystemet som f. eks forholdet mellom mor og barn.

Følgende prinsipper beskrives som sentrale i Nettverksterapeutiske Tiltak (Sørli og Haavind 2005)

1. Start alltid med familien og avslutt alltid med familien.
2. Foreldre/foresatte er eksperter på egne barn.
3. Den beste hjelpen til de fleste barn er å hjelpe foreldrene/ foresatte til å hjelpe egne barn.
4. Samspillet mellom barn og foreldre er av grunnleggende betydning for barns utvikling.
5. Foreldrene/ foresatte har mer nytte av å få påpekt sine ressurser og kompetanse enn å bli minnet om mangler.
6. Den viktigste hjelpen som kan gis barn er å utvikle foreldrenes kompetanse og tro på seg selv.
7. Bærekraftig utvikling må etableres i mottagerens egne vurderinger.

8. Anerkjennelse gjør ofte at det fastlåste kommer i utvikling.
9. Vær beskrivende i stedet for dømmende.
10. Gi rom for refleksjon
11. Hør etter hva de sier
12. Vær opptatt av detaljene.

Etter mitt skjønn er prinsippene vanlige forekommende i mange modeller for hjemmebasert arbeid i barnevernet, selv om det ikke alltid er uttrykt så eksplisitt som i NTT. Slik jeg ser det, er de ukontroversielle, og mange av dem som prinsipp 2., 3., 4, og 6, er noe av grunnlaget for i det hele tatt å forsøke å finne løsninger i familien. Eksempelvis ville det være betenkelig dersom barnevernet iverksatte et hjemmebasert tiltak, som *ikke* hadde tro på foreldre som ”eksperter på egne barn”, eller som *ikke* hadde tro på at samspillet mellom barn og foreldre, er av grunnleggende betydning for barns utvikling.

Målgruppen for tiltaket er barn og unge i alderen 0 – 17 år og deres familier. For sterke innslag av rusmisbruk og/eller psykiatriske problemer er utenfor det som tiltaket har definert som sin målgruppe. Det enkelte tiltak har blitt hjemlet i Lov om barnevernstjenester § 4.4, 2. ledd, dvs. et frivillig hjelpetiltak i hjemmet.

3.9 Tidligere erfaring og forskning på familie og nettverksbaserte metoder

Familie- og nettverksbaserte metoder som benyttes innen barnevernet, består av mange forskjellige arbeidsmetoder, som retter seg mot forskjellige brukergrupper og problemer. Selv om de retter seg mot forskjellige aldersgrupper og problemer, har de det til felles at de søker å få til en bedring av forholdene mens barnet bor i sitt biologiske hjem. I enkelte tilfeller kan også metodene anvendes hvis barnet er plassert i fosterhjem. En arbeidsmetode er multisystemisk terapi (MST). Den retter seg mot alvorlige atferdsvansker hos barn og unge i alderen 12 til og med 17 år. Arbeidet er hjemmebasert med sterkt fokus på mobilisering av nettverket til familien og den unge (Scheldrup, Omre, Marthinsen, Horverak og Hyrve 2005:44). Andre arbeidsformer retter seg mot en større gruppe innen barnevernet, for eksempel ”familieråd”. Dette er

en arbeidsform som har til hensikt å gi mye myndighet til familien i arbeidsprosessen, da etter en bestemt struktur (Falch, Havnen, Vik, Hyrve og Figenschow 2006:15-25). Selve familierådet består av familien det gjelder og slekten. Øvrige sentrale personer i det sosiale nettverket kan også delta. Det er familien selv som bestemmer hvem som skal delta, og barnevernet deltar ikke i familierådslagsmøtene. Barnevernet har oppnevnt en koordinator for arbeidet, og vedkommende skal i utgangspunktet ikke selv være ansatt i barnevernet. Ved å arbeide etter en bestemt struktur, hvor stor myndighet er gitt til familien, er hensikten at tiltaket skal gi terapeutiske effekter. Familieråd ble opprinnelig utviklet i New Zealand, og benyttes i dag i en rekke land og prøves ut i forhold til nye områder (Einarsson 2002:10). Det faktum at det er så vidt mange forskjellige arbeidsmåter og metoder, gjør at resultatene fra forskning på en metode eller arbeidsmåte ikke nødvendigvis lar seg overføre til et annet område.

Norsk institutt for by- og regionsforskning har i en rapport presentert mye av kunnskapen fra norsk og utenlandsk forskning om hjelpetiltak i barnevernet og virkningene av dem (Kristofersen, Sverdrup, Haaland, og Andresen 2006:7). Rapporten tar for seg et vidt spekter av hjelpetiltak som støttekontakt, besøkshjem, familie- og nettverksorienterte tiltak og plassering i fosterhjem eller institusjon. Det er grunn til å presisere at plassering av barn også kan være hjelpetiltak etter barnevernloven. Ifølge rapporten er det generelt forsket lite på virkningene av hjelpetiltak i barnevernet. Det blir beskrevet som et paradoks at det har vært lite forskning på virkningene av de hjelpetiltakene som anvendes mest, eksempelvis støttekontakt, besøkshjem eller barnehageplass som hjelpetiltak.

Det er forsket atskillig mer på virkningene av mange metoder og arbeidsformer som er av relativt ny dato. Det vil kreve for mye plass å presentere alle disse. Mange av metodene retter seg mot avgrensede aldersgrupper, for eksempel 4-12 år eller 12-17 år. Videre retter de seg ofte mot en avgrenset problematikk, f. eks familier med barn med atferdsproblemer. I tillegg til å arbeide med deltakelsen til familien og nettverket legger de vekt på forbygging og å heve kompetansen i familiene (Kristofersen m.fl, 2006: 143). Noen av metodene krever sertifiserte terapeuter i arbeidet. Flere av metodene har sin opprinnelse i andre land enn Norge eksempelvis USA eller Nederland, og det vises til omfattende studier av virkningene av dem. Forskningen består av systematiske reviews og randomiserte, kontrollerte forsøk. Det foreligger

ifølge rapporten mye internasjonal forskning som tyder på at mange av metodene er virkningsfulle. Metodene som krever sertifiserte terapeuter, blir framhevet som spesielt virkningsfulle. Imidlertid stiller man spørsmål ved at de er overført til Norge uten noe særlige tillempinger til rammer og kontekster i vår velferdsstat. For eksempel er den norske velferdsstaten svært annerledes enn den amerikanske hvor mye av forskningen er utført (Kvelling 2007: 13). Forfatteren skriver at det norske samfunnet ikke har de samme tradisjoner for å forske på effekter av tiltak, som det amerikanske. Han mener at det er viktig å forske på virkninger av tiltak, ikke minst fordi brukerne har krav på slik kunnskap. Hoveddelen av tiltak bør ifølge ham være forskningsbasert, men det bør være rom for å prøve ut lokale ideer som ikke har omfattende kapitalkrefter i ryggen, som er nødvendig for å dokumentere effekter. Slik jeg vurderer det er NTT et slikt tiltak, selv om det er relativt omfattende, da forholdsvis mange kommuner har tatt det i bruk.

I et forskningsbasert utviklingsprosjekt om familieråd som var ferdig i 2006, var hovedkonklusjonen at tiltaket gir en overvekt av positive effekter også i forhold til tradisjonelle metoder (Falck og Vik 2006:289). Det vises til internasjonalt gode erfaringer med denne modellen. Det blir understreket at tiltaket har et forbedringspotensiale på en rekke områder. Eksempelvis mener forfatterne at det med fordel kan utvikles nasjonale standarder for å sikre at det arbeides i tråd med modellen i de ulike kommunene. Videre framgår det at de kommunale barnevernstjenestene bør få et klarere eierforhold til modellen, da man har sett at det i enkelte kommuner blir sårbart ved at noen ”ildsjeler” implementerer modellen. Det stilles også spørsmål ved hvordan man kan ”måle” endring i arbeidet med familiene, det vil si kvalitet og resultatevaluering.

Det har vært utført relativt lite forskning på nærmiljøtiltak i barnevernet i Norge, og det etterlyses mer omfattende forskning som blant annet kan fange opp prosessen i arbeidet. Eksempelvis bør forskningen kunne si noe om tiltaket blir gjennomført som intendert, brukerne sin motivasjon for tiltaket og sider ved relasjonen mellom bruker og hjelper (Christiansen og Moldestad 2008:23). Norsk institutt for by- og regionsforskning evaluerte i 2003 et toårig fylkeskommunalt nærmiljøprosjekt i Buskerud (Kristoffersen m.fl. 2004). I tillegg til forskjellige ansatte i barnevernet og nærmiljøarbeiderne ble også ungdom med brukererfaring fra prosjektet intervjuet. I

rapporten blir det understreket at det er nødvendig at tiltak får virke i en lengre periode før man kan måle endringer og eventuell måloppnåelse, og at det var for tidlig å foreta en omfattende evalueringsforskning av tiltakets virkninger på brukerne (s. 107). Det ble vist til gjennomgående positive erfaringer fra brukere og ansatte på forskjellige områder. Det bør tilføyes at selv om dette prosjektet i likhet med NTT var et nærmiljøtiltak, er det ikke gitt at erfaringene fra Buskerud lar seg overføre til min studie.

Diaforsk har utført en ”midtveisevaluering” av NTT (Briseid og Brottveit 2007). I evalueringen er ansatte i fagteamene og de kommunale barnevernstjenestene intervjuet. Aktuelle foreldre og barn er ikke intervjuet, noe forfatterne påpeker er en svakhet i undersøkelsen. Totalt er 16 kommunale barnevernstjenester med i evalueringen. Resultatene forelå en stund etter at min studie hadde startet. En av hovedkonklusjonene i evalueringen er at miljøterapeuten sin rolle med fordel kunne vært gjort tydeligere. Videre peker man på at tiltaket muligens retter seg mot *for* forskjellig problematikk, og at det med fordel kunne hatt klarere avgrensninger. Man stiller spørsmål ved om organiseringen passer for familier hvor foreldrene har problemer med å tilpasse seg strukturens krav, det vil si at foreldrene har problemer med å være aktive i store møter med mange instanser. Det vises også til at modellen kanskje ikke passer i saker som kan beskrives som ”tunge” (s.11). Evalueringen peker også på at det er utydelig, hvilke krav i modellen som er vesentlige å følge, og hvilke som ikke er så vesentlige. Den siste av de mest relevante hovedkonklusjonene for min studie, er at det er et klart forbedringspotensiale i bevisstgjøring og opplæring i nettverksarbeid.

Tendensen med økt utbredelse og fokus på familie - og nettverksbaserte barnevernstiltak skyldes flere forhold. Dels skyldes utbredelsen at det er politiske og juridiske føringer på at man skal forsøke å løse problemene i familie og nettverket. Videre er det en klar målsetting om å redusere antall plasseringer i institusjon i barnevernet, noe som ble klart uttrykt ved den statlige overtakelsen av det fylkeskommunale barnevernet 01.01.04. Sist, men ikke minst, er det sterke faglige begrunnelser for så langt som mulig å unngå plasseringer utenfor hjemmet. Med økt utbredelse finner jeg det rimelig at det etterlyses mer forskning på hvordan de forskjellige tiltakene virker.

4 Teori med relevans for barnevernets nettverksorientering

4.1 Anvendelse av teori i oppgaven

I samfunnsvitenskapelig sammenheng er det ikke alltid så lett å vise til hva man mener med “teori”. Det finnes et uttall av definisjoner og bruk av begrepet innen samfunnsvitenskapen. Med henvisning til Robert Merton redegjør Ragnvald Kalleberg for seks ulike forklaringer på hvordan teoribegrepet innen samfunnsvitenskapen kan forstås (Holter og Kalleberg 1996: 57). I tillegg introduserer han åtte nye innfallsvinkler til teoribegrepet, og han åpner muligheten for at det også finnes flere alternativer. Det vil bli for omfattende å gå inn på alle disse. Johannesen og Tufta (2002: 37) forsøker å vise hva som skal til for at en teori skal ha en viss gyldighet i vitenskapelig forstand. Disse er at den skal ha et visst *generalitetsnivå*, være en *forenkling* av virkeligheten, si noe om *regelmessigheter* og til slutt vise til *sammenhenger* mellom fenomener. Det skilles igjen mellom teorier som har et generelt gyldighetsområde, for eksempel psykoanalysen innen psykologien, og teorier med en klarere avgrensning. Til det siste bruker forfatterne stemplingsteorien innen avvikssosiologien som et eksempel.

Jeg har valgt å benytte teoretiske perspektiver knyttet til enkeltforfattere. Tiltaket som jeg har valgt som enhet, er inspirert av nettverks- og systemteori, noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. I den sammenheng er det naturlig å komme inn på perspektiver og begreper som er nært knyttet til empowerment (myndiggjøring).

Sidsel Sverdrup (2002: 64) skriver i sin bok, som omhandler evaluering, at tiltak alltid har implisitte teorier om at visse former for innsats skal føre til bestemte effekter. Dette kan være mer eller mindre spesifikke og uttalte teorier. Jeg vurderer i noen grad hvorvidt den innsatsen og de målene som gjelder for NTT, fører til de tilsiktede resultatene. Imidlertid kommer jeg inn på dette mer som en teoretisk drøfting, og ikke kun med støtte i mitt datamateriale. Dersom jeg skulle studert tiltakets intenderte og uintenderte konsekvenser empirisk, ville dette kreve forskning over tid og gjerne med

et langt større utvalg enn i min studie.

Tradisjonelt har sosiologien en inndeling i makro og mikro. Dette skillet får senere sin parallell i strukturhandlinger og handlingsteorier (Ryen 2002:49). I henhold til handlingsteorier må enhver analyse av sosialt liv starte med og relateres til aktøren sin egenforståelse av situasjonen. I min studie har jeg lagt vekt på informantene sin egen forståelse av sin situasjon og deres egne vurderinger av tiltaket NTT, altså på aktørnivå. Allikevel har jeg hovedsakelig anvendt teori som har størst relevans på institusjonsnivå og ikke på aktørnivå. Jeg vil allikevel hevde at teoretiske bidrag knyttet til profesjonalisering, barnevernets og brukeres makt og empowerment, har klar relevans for aktørnivået. Tydeligst er kanskje forbindelsen mellom institusjons- og aktørnivå for empowerment, som er et perspektiv hvor aktørene, i denne sammenhengen klienter i barnevernet, i teorien gies mulighet til å få myndighet og kontroll over eget liv.

4.2 Profesjonalisering av barnevernet

Som nevnt tidligere i oppgaven, kan et av hovedtrekkene i barnevernet sin utvikling beskrives ved at det har skjedd en spesialisering av virksomheten. Dette ligner mye på utviklingen i andre deler av helse- og sosialsektoren, nemlig en tendens til økt profesjonalisering eller spesialisering. Til tross for at dette ikke er noe hovedtema for min studie, er det høyst relevant å redegjøre for enkelte trekk ved denne utviklingen. For det første har det sannsynligvis høy relevans for hva slags type tiltak som settes inn. Dernest har det betydning for relasjonen profesjonell- klient eller yter av bistand og mottaker av bistand. Til slutt er det rimelig å anta at utviklingen av selve tjenesteapparatet blir endret, ved at man får en økt profesjonalisering og at andre og nye profesjoner får økt innflytelse på virksomheten.

Profesjon og profesjonalisering

I henhold til Torgersen (1972) sin redegjørelse, har ikke profesjon og profesjonalisering noen entydig betydning. En avgrenset definisjon av profesjonsbegrepet er å ha enerett på stillinger og arbeidsområder. Selv om det er noe

uenighet omkring hva som karakteriserer en profesjon, er det enighet om at det krever en høyere teoretisk utdanning og at profesjonene er relativt selvstendige i sin yrkesutøvelse. De baserer seg på spesialisert og teoretisk kompetanse. Ulf Torgersen beskriver en klar sammenheng mellom lengden på utdanningen og profesjonsgrad og hvor tett kobling det er mellom utdanning og yrke. Han gir profesjonsbegrepet følgende kjennetegn: ”Når en bestemt langvarig formell utdanning erverves av personer som stort sett er orientert mot oppnåelse av bestemte yrker, som ifølge sosiale normer ikke kan fylles av andre personer enn de med denne utdannelsen” (1972:10). Ifølge forfatteren er utdanning og yrkesmonopol uløselig knyttet sammen.

En kjent bidragsyter innenfor profesjonsforskningen er Andrew Abbot (1988). Han retter kritikk mot at man ser på profesjonene isolert, i stedet for å se dem i en sammenheng. Han har gitt en omfattende analyse av begrepet og fenomenet sin historiske utvikling. Et av de mest sentrale kjennetegnene ved profesjonene er ifølge ham, at de utøver stor kontroll over kunnskapene og hvordan de skal anvendes innen et yrkesområde. Han bruker begrepet jurisdiksjon om en profesjons kontroll over et yrkesområde og arbeidsoppgaver. Utviklingen av profesjoner er en kamp og en konkurranse om jurisdiksjonen, og profesjonene sin oppgave er å tilby eksperttjenester for å løse klienters problemer. Det er grunn til å minne om at han ikke kun beskriver helse- og sosialsektoren, men også andre deler av yrkeslivet.

Ovennevnte definisjon setter relativt klare grenser for hva som kan kalles en profesjon. F. eks vil leger og psykologer klart kunne defineres som profesjoner. Det er mer vanlig å omtale yrkesgrupper som sosionomer og barnevernspedagoger som ”semiprofesjoner” (Hildeng 1988). Dette begrunnes med at sosialt arbeid ikke har et systematisk teorigrunnlag eller en langvarig formell utdanning. I denne oppgaven er ikke dette noe sentralt tema. Jeg betrakter heller fenomener som kan knyttes til profesjonalisering av omsorgsvirksomhet som interessante. Spesielt dersom arenaene for å jobbe med problemene er folks hjem og deres nærmiljø.

Natalie Rogoff Ramsøy og Lise Kjølrsrød (1986: kap.8) har ingen klar definisjon av profesjonsbegrepet. De beskriver i stedet særtrekk ved økt profesjonalisering av velferdsstatens yrker bl.a. omsorgsyrkene. Forfatterne omtaler bl.a. ”profesjonalisering av omsorg”. Med dette mener de at det settes klarere grenser for

samhandlingen mellom hjelper og bruker enn tidligere, og at samhandlingen begrenses til kun det som vurderes som relevant for å yte hjelp. Ifølge forfatterne er dette en utvikling som har møtt kritikk ved at det settes for snevre grenser for samhandlingen sitt innhold. Slik jeg forstår forfatterne, er det en skepsis til at relasjonen blir for instrumentell og målstyrt. Den kjente amerikanske sosiologen Talcott Parsons (1951) har utarbeidet et sett av mønstervariabler, som sier noe om en aktørs forhold til andre sosiale aktører. Noe forenklet beskrevet opererer han med fem ulike dimensjoner, som hver består av to alternativer. Alternativene utgjør idealtypiske dikotomier, og i praksis vil det være flytende overganger. For eksempel er en dimensjon samhandlingstype, og alternativene i denne er partikularisme eller universalisme. Et annen dimensjon er *følelsesmessig relasjon* hvor dikotomien er affektivitet eller affektnøytralitet. Som et eksempel vil familien som institusjon være preget av affektive og partikulære relasjoner, mens forholdet mellom ligningsfunksjonæren og skattebetetaleren i utgangspunktet er affektnøytral og universell. De fem dimensjonene sier totalt noe om hvorvidt de relasjonene i det sosiale systemet er *ekspresive* eller *instrumentelle*, og blir ofte sammenligner med begrepene til Ferdinand Tönnies, *gemeinschaft* og *gesellschaft*. Slik jeg ser det, kan noe av skepsisen til profesjonaliseringen av omsorgsyrkene på aktørnivå, ved at man frykter at relasjonen mellom hjelper og den som mottar hjelp blir for avgrenset, analyseres med bakgrunn i mønstervariablene til Parsons. Skau (1996:35) beskriver forholdet mellom nestekjærlighet og profesjonalitet, som en av de grunnleggende og samtidig problematiske spørsmålene som er knyttet til de hjelpende profesjoners virksomhet, og mener at ved profesjonalisering er nestekjærligheten en "vare". Imidlertid mener hun at nestekjærlighet og profesjonalitet ikke er motpoler, men at de er mulig å kombinere. I den gode profesjonalitet er nestekjærligheten en integrert bestanddel kombinert med den profesjonelle distanse og klarsyn, slik Skau ser det.

En kan spørre seg om tilslutningen til empowerment og økt oppslutning om familie og nettverksbaserte tiltak innen barnevernet, til en viss grad er en reaksjon på at grensene for samhandling mellom profesjonell og bruker, oppfattes som for snevre. Man vil derfor søke å løse problemene i andre type relasjoner, relasjonene i familien og det private nettverket. I den sammenhengen kan tiltak som NTT, altså nærmiljøbaserte tiltak, også sees på som en reaksjon på profesjonaliseringen av omsorgsyrkene. Eller er det slik at terapeutisk arbeid i folk sitt hjem er en "ny arena" for profesjonell

utøvelse fra barnevernet? Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingsdelen. Som tidligere omtalt, er det også andre faktorer som har bidratt sterkt til framveksten av hjemmebaserte tiltak, men jeg finner det interessant og også se på dem i lys av profesjonaliseringen av omsorgsyrkene.

Hva ligger i begrepet profesjonalisering?

I dagligtalen er det vanlig å bruke begrepet “profesjon” synonymt med “yrke”. Snarere enn å se på mer eller mindre avgrensede betydninger av begrepet finner jeg det mer hensiktsmessig å se på hva begrepet ofte blir assosiert med. Til begrepet hører høyere utdanning, virksomhetsbeskyttelse og makt. Til begrepet hører også “profesjonalitet”, et begrep som ofte uten unntak er ment å ha positiv valør. Når man omtaler arbeid som profesjonelt, er det vanlig å forstå det som godt utført arbeid som er utført i samsvar med faglige standarder (Hernes 2002: 38).

Helga Hernes (s.44) beskriver forestillingen om at det nødvendigvis er et sammenfall mellom profesjonene, samfunnets og brukernes interesser, som ”naiv”. I løpet av 1960- og 1970-årene ble det mer vanlig å se på forholdet mellom profesjonene på den ene siden, og samfunnet og brukerne på den andre, som motsetningsfylt. Det bør tilføyes at et slik beskrivelse springer ut fra et maktperspektiv på profesjonaliseringen av samfunnet. I det hun beskriver som et klassisk perspektiv, som er basert på en funksjonalistisk tilnærming, ser man mer på profesjonaliseringen av samfunnet som udelt positiv. Profesjonalisering av ulike virksomheter er i henhold til et slikt perspektiv *tjenlig* for yrkesutøverne, brukerne og samfunnet som helhet.

I Einarsson og Sandbæk (1997:7), mener forskerne at den profesjonelle ofte har hatt ekspertrollen, det vil si den som har hatt nødvendig makt til å definere hva som er problemet, vurdere, trekke konklusjoner og eventuelt iverksette tiltak. De argumenterer for at de profesjonelle i barnevernet i atskillig større grad bør anvende sin *profesjonalitet* til å finne løsninger sammen med familiene i stedet for ekspertrollen.

Ser vi på utviklingen inne det kommunale barnevernet, finner vi at det i perioden

1993 - 2006 var en vekst i antall årsverk i de kommunale barnevernstjenestene fra 1220 årsverk i 1993 til 3093 årsverk i 2006. Tabellen under viser at ansatte med utdanning som kvalifiserer mer spesielt for disse jobbene steg (sosionomer og barnevernspedagoger), mens andelen ufaglærte og de med annen utdanning sank (SSB: Årsverk i barnevernstenesta pr. 31. desember).

Tabell 1: Prosentvis endring i årsverk i det kommunale barnevernet 1993 - 2006, etter utdanning.

Årstall/Ut - danning	Sosionomer	Barneverns- pedagoger	Annen høgskole/universitet	Ufaglært
1993	791	627	344	181
2006	1064	1345	304	88
Endring i %	34,5	114,5	-11,63	-51,39

Dette *kan* være en indikasjon på økt profesjonalisering innen barnevernet, men behøver ikke det. En annen forklaring på at det har vært sterkest økning for sosionomene og barnevernspedagogene, mens det har vært en reduksjon for de ufaglærte, kan være at det i dag er flere søkere med disse utdanningene til barnevernstjenestene. De ”presser” dermed de ufaglærte ut.

Profesjonalisering- empowerment

Som omtalt i kapittel 3.5 om empowerment, bygger begrepet på et felles positivt grunnsyn, hvor man ser på mennesket som aktivt og handlende. En grunnleggende målsetting innen denne filosofien er at mennesker skal bevisstgjøres til å ta grep om eget liv. Dette gjelder spesielt den mer terapeutiske tradisjonen.

Askheim (2007:19) beskriver utfordringen det er for ansatte i det velferdspolitiske feltet å legge til rette for at tjenestebrukerne selv kan ta makt og gjenvinne styringen over eget liv. Dette representerer store utfordringer for relasjonen mellom tjenesteyter og mottaker av tjenestene. Han stilles spørsmål ved om det er mulig å myndiggjøre andre. Den eventuelle motsetningen mellom det å ha myndighet for de profesjonelle og en myndiggjøring av andre omtales som ”empowermentparadokset”. Spesielt når man ser dette i forhold til det asymmetriske forholdet i relasjonen mellom hjelper og klient. Forfatteren er tvilende til at de profesjonelle vil gi fra seg makt til brukerne. De profesjonelle hjelperne må balansere

mellom ansvaret de har for å hjelpe og respekten for den andre sin selvbestemmelsesrett.

Askheim viser til et eksempel hvor mottaker av tjenester ikke ønsker å bli “empowered” og bruker helsestasjon for små barn som eksempel. Foreldrene har forventninger til at helsesøstrene skal ha en rolleatferd som eksperter. Helsesøstrene på sin side oppfordres til å nedtone ekspertrollen, og i stedet betrakte foreldrene som fullt kompetente brukere. Resultatet kan bli at brukerne uttrykker usikkerhet og skuffelse ved at de ikke få klare og entydige svar på sine spørsmål. Dilemmaer knyttet til forventninger til den profesjonelle som eksperten versus myndiggjøring av brukerne vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

I empowermenttradisjonen har fellesskapet en sentral betydning. Det beskrives som helt sentralt for endring. Askheim (2007: 20) er kritisk til en utvikling der han hevder at sosialfaglig arbeid er mer opptatt av etikk på et mer individrettet nivå og at det i mindre grad arbeides mot kollektivet. Ifølge forfatteren er store deler av profesjonene sin yrkesidentitet knyttet til den makten og autoriteten de har som fagpersoner, en makt de som nevnt nødvendig vil gi fra seg. Det er grunn til å understreke at han ikke nødvendigvis omtaler maktbegrepet med et negativt fortegn. Det vises til motsetningen mellom brukervedvirkning på den ene siden og profesjonenes makt og autoritet i velferdsstaten på den andre siden. Han henviser til Slettebø og Seim (2001: 146), som hevder at profesjonelle har et ambivalent forhold til aktiv medvirkning, fra brukerne. De hevder at barnvernsarbeidere opplever at de har en begrenset profesjonell autonomi og at de i tillegg har en opplevelse av liten støtte i arbeide med saker som ofte er svært komplekse. Dette kan ifølge forfatterne bidra til en antiteoretisk holdning til brukervedvirkning og en frykt for at den profesjonelle autonomien reduseres.

Ofte er profesjonell innsats definert som en innsats i form av en ytelse fra en profesjonell til en som står i et avmektighetsforhold til yrkesutøveren (Jørgensen 1996:55). Hjelpen blir objektivert som en form for ”vare” som vedkommende skal ta i mot. I følge forfatteren skaper denne hjelpen er relasjon som kan medvirke til et sterkere avhengighetsforhold til den profesjonelle fra den som hjelpes. Altså stikk i strid med det som er intensjonen i empowermenttenkningen, hvor den som hjelpes

skal bli mer uavhengig. Forfatteren kaller dette ”intervensjonens dilemma”. Slik jeg ser det er dette dilemmaet relevant for tiltak som NTT. På den ene siden er det en målsetting at familiene skal bli mer selvhjulpne, og på den andre siden er det ansatt egne miljøarbeidere som har jobber mye med barna og deres foreldre. Det er rimelig å anta at dette dilemmaet blir spesielt tydelig når en avslutning av saken bli vurdert. Det vil da ofte være et mål at familien skal klare seg uten omfattende hjelp fra barnevernet.

Jeg har forsøkt å vise at bruken av nettverksorienterte metoder i barnevernet *kan* sees på som en motreaksjon på profesjonaliseringen av omsorgsvirksomheten. Metodene som har som målsetting å aktivere familien og nettverket, hevder å være inspirert av empowermenttenkningen. I NTT er det en intensjon at brukerne skal medvirke i de sentrale foraene, hvor styringsgruppemøtene beskrives som det mest sentrale. I den sammenhengen er det aktuelt å se på maktfenomenet som er sentralt innen alt barnevernsarbeide, også de mer nettverksorienterte.

4.3 Makt som fenomen i barnevernet

I følge Greta Marie Skau (1992:39), er maktaspektet forekommende i alle former for samhandling mellom hjelper og klient. Hun mener at begrepet er verdinøytralt på den måten at det kan anvendes positivt eller negativt. Hun viser til at all maktbruk kan medføre krenkelser av enkeltmennesket. Randi Haugland (2007:276) skriver at makten både er individuell og strukturell. Hun deler det opp i ulike former for makt og knytter det til barnevernets hovedoppgaver og mandat. *Posisjons- eller institusjonsmakt* knyttes til barnevernstjenestens oppgaver og roller som er gitt av lovgivende myndighet. *Beslutningsmakten* er den makten som er gitt forvaltningen til å fatte beslutninger. Denne formen for makt er det den kommunale barnevernstjenesten og Fylkesnemnda for sosiale saker som innehar. *Aksjonsmakt* er selve utøvelsen av makt når vedtak blir iverksatt. Utøvelsen av aksjonsmakt fører fra tid til annen til store oppslag i media og skaper reaksjoner hos publikum. Forfatteren opererer videre med begrepet *profesjons- og kunnskapsmakt*. Denne formen for makt knytter hun til fagfolkenes ekspertise og kan skape en negativ form for ubalanse dersom den ikke anvendes til å gi økt kunnskap til brukerne. Den siste type makt er

definisjons- og tolkningsmakt, som dreier seg om hvordan barnevernet skal forstå og tolke de problemene som brukerne har. Selv om alle typer av makt er interessante i barnevernssammenheng, finner jeg de to siste mest interessante. Til dette er det to grunner. Hvordan problemene tolkes, defineres og beskrives er helt avgjørende for sakens videre utfall. Barnevern handler i stor grad om skjønn selv om hjelpetjenesten støtter seg til mer etablerte fag som for eksempel psykologi og jus. Haugland skriver at det er helt nødvendig at barnevernsarbeideren integrerer kunnskap fra ulike vitenskaper med etikk og personlig kompetanse for å kunne handle til barnets beste. Profesjons- og kunnskapsmakten er spesielt interessant, fordi den gjennom språket og posisjoner, har avgjørende betydning for relasjonen mellom profesjon og bruker.

I barnevernet er utgangspunktet for samhandling ifølge Elisabeth Backe-Hansen (2001:196) spesielt, fordi verken profesjonell eller bruker i prinsippet kan velge om de vil ha kontakt med hverandre. Barnevernet skal samhandle med både foreldre og barn, noe som kan være utfordrende, ikke minst dersom det er ulike oppfatninger av hva som gagnar barnet. Ifølge samme forfatter dreier barnevern seg om et komplisert samspill mellom makt og respekt.

Makt som fenomen i nærmiljøtiltak - NTT

Slik brukermedvirkning har blitt omtalt i oppgaven av det blitt presentert som et fenomen som skal øke brukeren sin makt og innflytelse over eget liv. Ifølge Seim og Hjelmdal (1992) kan medvirkning fra brukerne også bidra til å øke deres selvaktelse og oppøve deres evne til deltakelse i andre deler av samfunnet. Men hvor stor makt og innflytelse har brukerne i nærmiljøbaserte tiltak som NTT? Dette vil jeg komme tilbake i analysen av intervjuene av mødrene og i den generelle drøftingen.

Det er ingen tvil om at barnevernet besitter sterke maktmidler, hvor den kanskje mest ytterliggående utøvelsen av makt, er å frata foreldre omsorgsretten til egne barn. Barnevernstjenesten griper inn i den private sfære som fungerer undertrykkende i mange sammenhenger (Backe - Hansen 2006: 276). I mer "lette" tiltak som denne studien omhandler, vil kanskje enkelte synes at maktbegrepet ikke er så relevant. Ifølge Skau (1996:39) blir ofte maktforholdet mellom barnevernet og bruker tilslørt i

moderne velferdsstatsideologi. Hun mener at maktaspektet i ulike former og grader er knyttet til hjelpeapparatet og den profesjonelle yrkesutøvelsen. På grunn av at maktbegrepet ofte gir negative assosiasjoner, er det vanlig at mange profesjonelle har vansker med å se på seg selv seg som personer med makt. Spesielt mener forfatteren at dette er aktuelt i forebyggende og oppsøkende virksomhet, hvor maktaspektet ikke er så synlig. Som nevnt tidligere kan begreper som brukervedvirkning virke tilslørende på det asymmetriske maktforholdet mellom profesjonell og bruker. Hyrve (2005: 88) spør om det å trekke brukerne med i beslutningsprosesser i barnevernet tilslører de reelle maktforholdene mellom barnevernet og bruker. Det finnes mange forskjellige definisjoner av makt. En av de mest kjente er Webers definisjon som er: "et eller flere menneskers sjanse til å sette gjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand" (Weber, 1990:53).

Bache - Hansen (2006:276) spør om sosialarbeidere automatisk får mindre makt dersom familiene får mer, og viser til at makt ikke nødvendigvis er et "nullsumspill". Hun knytter da begrepet til en bestemt familie - og nettverksorientert beslutningsmodell innen barnevernet kalt famlieråd⁷. Som nevnt tidligere, bygger modellen blant annet på en bevissthet om å gi familiene meget stor innflytelse i hvordan problemene kan forstås og iverksettelse av tiltak. Problemstillingen om fordeling av makt kommer som en følge av at man har erfart at en del saksbehandlere har problemer med å gi familiene beslutningsmyndighet i dette arbeidet. Det argumenteres for at makt er et sosialt konstruert og dynamisk fenomen, som verken kontrolleres av brukerne eller sosialarbeidere. Det vises til at økonomiske, ideologiske og politiske forhold påvirker begge parter.

Skau understreker språkets betydning i maktrelasjonen mellom hjelper og klient og at maktforhold etableres gjennom språket. Profesjonsspråket som preges av mange faguttrykk som skal beskrive familien sitt dagligliv, influerer som nevnt på maktrelasjonen mellom barnevern og bruker. Mange vil nok mene at fagspråk søker å framstå som mer objektivt og presist enn hverdagspråket. I NTT er brukerne sin deltakelse i møtefora med profesjonelle framhevet. Tiltaket har demokratiske idealer

⁷ Se kapittel 3.9

med mulighet for deltakelse fra brukerne og deres nettverk bl.a. i styringsgruppemøtene. Et relevant spørsmål i denne sammenhengen er om brukeren opplever at målsettingen om medvirkning ivaretas i prosessen.

I hjemmebaserte tiltak i barnevernet er råd og veiledning til foreldre i foreldrerollen ofte sentralt. Selv om veiledningsbegrepet ikke er brukt eksplisitt i NTT sin egenpresentasjon, er det ingen tvil om at miljøarbeiderne oppfattet at råd og veiledning til mødrene var en av deres hovedoppgaver. I den sammenhengen er det aktuelt å trekke inn begrepet modellmakt. Denne formen for makt er introdusert av Stein Bråten (1983). Kort forklart viser den til en form for avmakt, som oppstår når andre hevder og oppleves å være kilde, til et gyldig fasitsvar. Modellmakt henviser til en aktørs evne til å organisere kunnskap på et felt, og få andre til å oppfatte feltet på samme måte. I relasjonen mellom veileder som er miljøarbeideren, og den som blir veiledet som er mor, kan da miljøarbeideren framstå som den modellsterke og moren som den modellsvake. Tone Schou Wetlesen (2004: 113) retter et kritisk søkelys på veiledning av foreldre der hvor profesjonell kunnskap får en status som tilsidesetter foreldres sunne fornuft og handlemåter overfor barn. Hun beskriver da en utøvelse av modellmakt. Dette i motsetning til veiledning som skal være preget av dialog. Selv om forfatteren ikke knytter dette spesielt til veiledning fra barnevernet, finner jeg allikevel anvendelsen av modellmaktsbegrepet høyst relevant i forholdet mellom miljøarbeider og mor. Uansett ligger det en mulighet i utøvelse av modellmakt i denne relasjonen. Som nevnt over har barnevernet definisjons- og tolkningsmakt. De har dermed stor innvirkning på hvordan problemer beskrives og hvordan barnevernet mener at det bør forstås. Jeg finner det rimelig å anta at muligheten til å utøve sterk påvirkning på hvordan problemer skal forstås, kan være med på å styrke den modellsterke som er veilederen og tilsvarende svekke den modellsvake som er forelderen.

4.4 Rettsliggjøringen av barnevernet

Som nevnt tidligere, medførte den siste store endringen i barnevernslovgivningen i 1992, nye og strengere regler for saksbehandling. Samtidig ble fylkesnemndene etablert, noe som var et viktig steg i retning for å styrke klientenes rettssikkerhet i

barnevernet. Fylkesnemndene erstattet de kommunale barnevernsnemndene. De kommunale barnevernsnemndene hadde vært politisk sammensatt hvilket innebar et stort innslag av legfolk i beslutningene (NOU: 12:35) Overgangen fra sterkt innslag av legfolk i beslutningene, til fylkesnemndene med langt mer vekt på formaliteter og jus, medførte at lokalpolitikere i mindre grad fikk informasjon om de vanskeligst stilte barna.

Det er helt klart at de juridiske aspektene fikk større plass enn tidligere i barnevernet gjennom ovennevnte endring (Hagen 2001:223). Overgangen fra kommunale barnevernsnemnder til fylkesnemnder har ført til en styrking av rettssikkerheten (NOU 2000:12). Det reises imidlertid flere problemstillinger ved den økte rettsliggjøringen av barnevernet (Lien 1999). Det stilles spørsmål ved om den rettsliggjøringen som fylkesnemnda representerer, bærer i seg en ”dobbelthet.” På den ene siden ivaretaes rettssikkerheten gjennom de prosessuelle reglene og strukturen i nemnda. På den andre siden stilles det spørsmål om rettsliggjøringen medvirker til at enkelte saker som burde vært fremmet for nemnda, ikke blir det. Lien fant i sin undersøkelse at det ser ut til at barnevernet fremmer saker for nemnda, hvor de er forholdsvis sikre på at nemnda konkluderer i tråd med barnevernets ønsker. Hun konkluderer med at fylkesnemnda bærer seg ”kimen til en konflikt” mellom ivaretagelsen av barnets rettssikkerhet og barnets beste. Det bør tilføyes at det er tvangssaker hun da omtaler. I boken ”Med makt til å krenke” mener høgskolelektor Randi Haugland at brukernes rettssikkerhet har økt med fylkesnemndene. Hun hevder imidlertid at den kommunale barnevernstjensten sin makt har blitt tilslørt, ved flytting av vedtaksmyndigheten til Fylkesnemnda. ”Det er fortsatt slik at barnevernstjenesten har definisjons- og aksjonsmakten, og barnevernstjenesten sin leder er fortsatt maktens ansikt overfor den private parten”(Haugland 2007:241).

Ingen av sakene som er med i min studie har vært behandlet i fylkesnemnda. Allikevel har jeg av to grunner funnet det nyttig å beskrive rettsliggjøringen av barnevernet. For det første er det viktig å vite litt om denne delen av barnevernets systemer for å forstå at det stilles strenge krav til dokumentasjon og ivaretagelse av rettssikkerhetsprinsipper i barnevernet, spesielt i saker hvor man legger opp til anvendelse av tvang i Fylkesnemnda. For det andre medfører rettsliggjøringen at andre yrkesgrupper utvider sitt domene i barnevernet, da hovedsakelig juristene.

Tiltak etter familie og nettverksbaserte metoder som NTT, er alltid hjemlet i barnevernloven som forebyggende tiltak. Som nevnt over assosieres slike tiltak vanligvis ikke med rettsliggjøringen av barnevernet. Allikevel kan de i enkelte situasjoner beskrives som en del av rettsliggjøringen. Barnevernet har klare føringer på at man i første omgang skal forsøke å løse problemene gjennom hjelpetiltak før en eventuell behandling i Fylkesnemnda (Barne - og Familiedepartementet 2004:1). Dersom hjelpetiltaket ikke fører til tilstrekkelig bedring, *kan* barnevernet vurdere om saken skal behandles i Fylkesnemnda. En fylkesnemndsbehandling kan derfor fungere som ”et ris bak speilet” for foreldre og ungdom, dersom ikke frivillige tiltak har tilstrekkelig effekt. At man tidligere har prøvd med hjelpetiltak som ikke har ført fram, er da et av flere momenter som barnevernet vil legge vekt på i sitt saksframlegg.

5 Metode

Innenfor samfunnsvitenskapen er det vanlig å operere med et skille mellom kvalitative og kvantitative metoder. Å lage et skapt skille kan være problematisk. I denne studien har jeg valgt en kvalitativ tilnærming til problemstillingen. Det er flere grunner til dette. En vesentlig grunn er at jeg har vektlagt opplevelses - og vurderingsaspektene i problemstillingen og intervjuene. Dette er vurderinger til mine nøkkelinformanter det vil si mødre, kommunalt ansatte barnevernsarbeidere og nærmiljøarbeidere. For å få data om deres vurderinger og opplevelser har jeg benyttet meg av intervjuer, som også i noen grad bar preg av å bli en dialog. Dersom jeg hadde benyttet en kvantitativ tilnærming måtte jeg intervju på en helt annen måte, uten å vektlegge dialogen. I tillegg måtte jeg hatt et større og mer representativt utvalg.

Tove Thagaard (1998:16) beskriver skillet mellom kvalitative og kvantitative metoder med at kvalitative metoder søker å gå i dybden og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse og antall. Asbjørn Johannesen og Per-Arne Tufte (2002: 75) mener at det ikke nødvendigvis er et så klart skille mellom metodene. Det dreier seg altså om forskjellige tilnærminger eller teknikker for å samle inn data på, som gir forskjellig informasjon. Disse trenger ikke å stå i motsetning til hverandre. Johannesen og Tufte mener at forskjellen mellom kvalitative og

kvantitative tilnæringer, i stor grad kan tilskrives at det arbeides med ulike typer data, og at tilnæringsmåtene gjerne kan kombineres i et og samme forskningsprosjekt.

Ifølge Karin Widerberg (2001:16) innebærer kvalitative intervjuteknikker at forskeren benytter samtalen for å få andres muntlige opplysninger, fortellinger og forståelse rundt et gitt tema. Et intervju som er helt standardisert og hvor intensjonen er å forsøke og gjøre det likt overfor alle informantene, er ifølge forfatteren ikke et kvalitativt intervju. Det som da særpreger et kvalitativt intervju, er at intervjueren følger opp det som informanten sier, og bringer en nærmere forståelse av vedkommende sin situasjon. Selv om kvalitative intervjuer kan bære preg av å ha en dialogform, kan også intervjuet ha en stram regi. Man lager ofte strukturerte intervjuguider og forsøker å stille gruppen med informanter mange av de samme spørsmålene. Jeg har forsøkt å lage forholdsvis like intervjuer med mange av de samme spørsmålene. Allikevel har det vært helt nødvendig å improvisere, ikke minst for å få en mer naturlig dialog i intervjuene. Bl.a. har jeg ofte forsøkt å følge opp det informantene har sagt fordi jeg har ment at det har vært høyst relevant for min problemstilling.

NTT hadde som tidligere nevnt formell oppstart i 2005. De fleste intervjuene ble gjort høstsemesteret 2006, men noen ble utført vårsemesteret 2007.

5.1 Utvalg

Utvalget til min studie er tre mødre som har eller har hatt tiltaket NTT, de tre saksbehandlerne fra barnevernet i disse sakene og tre miljøarbeidere som jobbet med de aktuelle familiene. Dataene i studien er altså basert på intervjuer av ni informanter med ulike roller i tre barnevernssaker. Bakgrunnen for valget av informanter var at jeg vurderte det som formålstjenlig at jeg intervjuet informanter med forskjellige roller i NTT. Da rollene som mor, miljøarbeider og barnevernskonsulent knyttet til prosessen i NTT er helt forskjellige, vurderte jeg at de hver på sin måte kunne gi interessant informasjon relatert til problemstillingen for studien.

Barnet er den naturlige hovedpersonen i disse sakene, som i alle andre

barnevernssaker. Jeg valgte og ikke intervju barna eller ungdommene. En viktig grunn til dette var at det kan være vanskeligere å få godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), når det er barn som er i tiltak fra barnevernet som skal intervjues. Erfaringer fra enkelte andre studier har vist at det kan være vanskelig å få enkelte ungdom til å komme til avtalte tidspunkter. Med de reiseavstandene jeg hadde, ville jeg ikke risikere dette. Videre medfører det ekstra metodiske utfordringer når barn og unge er informanter. Dersom jeg hadde intervjuet barna i de aktuelle familiene, ville det sannsynligvis dukket opp interessante data, spesielt knyttet til miljøarbeiderne, som er den profesjonelle i NTT som jobber direkte med barnet. Fra egen praksis vet jeg at det fra tid til annen reises kritikk mot barnevernsforskning fordi man har utelatt barna som informanter. Det blir reist kritikk mot at barna ikke ”representerer seg selv” i forskning i sosialt arbeid (Scheldrup m.fl. 2005: 24). Imidlertid har jeg måtte gjøre et valg og utelate de unge i utvalget. Studien må derfor leses med det forbehold at barna ikke er intervjuet, selv om de naturlig nok er hovedpersonene i et barnevernstiltak.

I utgangspunktet hadde jeg planer om å intervju begge foreldrene. Imidlertid er alle mødrene eneforsørgere, og jeg vurderte at det ville bli praktisk umulig og også intervju fedrene. De kommunene som denne studien omhandler, ligger langt fra Oslo, og jeg brukte som mye tid på reising for å foreta intervjuer. Jeg valgte av den grunn ikke å intervju fedrene. Det er heller ikke sikkert at alle hadde vært villige til å bli intervjuet.

Jeg fant det hensiktsmessig å avgrense utvalget til ni personer fordi jeg regnet med at mengden data fra hvert intervju ville bli stort. En retningslinje for kvalitative utvalg er at antall informanter ikke bør bli større enn at det er mulig å gjennomføre dyptpløyende analyser (Thagaard 1998:51). Hadde jeg kun hatt en gruppe informanter som f. eks saksbehandlere i barnevernet, vil jeg anta at antall informanter kunne vært flere enn ni. Som en følge av at intervjusituasjonene og datamaterialet sannsynligvis hadde vært mer ensartet, ville det vært lettere å sammenligne dataene og se hovedtrekkene i dem. Samtidig hadde det kanskje ikke vært så interessant, da jeg var interessert i å få tak i den private parten (forelder) sin opplevelse av prosessen med NTT og miljøarbeiderne, som er den profesjonelle i tiltaket som jobber direkte med familien.

Det var sterke begrensninger på hvor stor innflytelse jeg hadde på hvordan utvalget skulle være. Ideelt sett ønsket jeg et utvalg som var mindre ensartet med hensyn til kjønnsdimensjonen. Miljøarbeiderne som jeg intervjuet er menn, saksbehandlerne er kvinner og som nevnt er kun mødrene intervjuet. Imidlertid er de tre kommunene som denne studien omhandler små, og det var ikke så store muligheter til å endre utvalget. Årsaken til dette er at det på aktuelt tidspunkt var få familier i de aktuelle kommunene som hadde bistand fra barnevernet, i form av nettverksterapeutiske tiltak. Ofte er det stor usikkerhet omkring hva slags tiltak barnevernet vil sette inn. Jeg trengte forutsigbarhet knyttet til utvalget, og valgte derfor saker hvor jeg kunne være forholdsvis sikker på at NTT ville bli satt inn, eller at det allerede var startet da jeg forespurte om samtykke til at de ville la seg intervjuet. Også to andre saker kunne være aktuelle for mitt utvalg, men av ulike grunner som at de akkurat var påbegynt, og at det var usikkerhet knyttet til om det ble noen NTT-sak, ble de valgt bort.

Enheten (NTT) og den geografiske avgrensningen er altså tre mindre kommuner et sted på Østlandet, et godt stykke fra Oslo. Avstanden medførte store praktiske utfordringer for meg. Jeg var ofte avhengig av at jeg kunne gjøre flere intervjuer på samme dag. Det var ikke alltid så lett å få til. Da det gikk vekk såpass mye tid og ressurser til reising, ble det veldig sårbart dersom informanter meldte avbud i siste liten eller ikke dukket opp, hvilket skjedde ved et par anledninger.

5.2 Framstillingen av informantene

Av hensyn til anonymiteten i utvalget vil informantene bli presentert slik at de ikke skal kunne identifiseres⁸. Det er gjort endringer i presentasjonen av data dvs. beskrivelser fra informantene, men jeg har tilstrebet og ikke endre på innholdet. I tillegg har jeg gjort noen endringer i beskrivelsene av enkelte saker, fordi de ikke skal kunne identifiseres. Dersom jeg ikke hadde foretatt noen endringer i framstillingen av informantene, ville det vært en mulighet for at noen kunne blitt gjenkjent. Endringene har ikke hatt noen betydning for selve studien og resultatene. Jeg intervjuet totalt ni

⁸ I henhold til den godkjenningen Personvernombudet har gitt for studien, skulle alle arkiverte data fra intervjuene være slettet innen 31.12.07.

informanter som var knyttet til arbeide med fem barn i tre familier.

Mine tolkninger av dataene er underbygget med enkelte sitater. For ytterligere å begrense muligheten til gjenkjennelse er bruk av dialekt i intervjuene gjort om til standardisert bokmål.

En av sakene var forholdsvis nylig avsluttet på intervjutidspunktet, og de to andre pågikk fortsatt. Ingen av sakene vil kunne betegnes som spesielt kompliserte i barnevernssammenheng, og det var ikke aktuelt å plassere barna i institusjon eller fosterhjem, dersom de ikke hadde fått NTT som hjelpetiltak. Selv om jeg beskriver sakene som ikke spesielt kompliserte, betyr det ikke at de ikke hadde store problembelastninger. Det bør tilføyes at barnevernstjenesten undersøkte muligheten for plassering i institusjon for et av barna, men dette ble vurdert til å være helt uaktuelt.

Informantene ble formidlet via et fagteam (lokalt nivå i det statlige barnevernet) som jeg var i kontakt med. Det ble så sendt ut et skriv til aktuelle kommuner, som igjen formidlet kontakt med de aktuelle familiene. De som samtykket til å bli intervjuet, ble så kontaktet av forsker via telefon og brev. Kommunene valgte ut saker som de trodde kunne være aktuelle for meg. Det var som nevnt, ikke så mange saker som var aktuelle til mitt utvalg.

5.3 Analyse av data

Temasentrert analyse

I analysen av intervjuene hadde jeg i stor grad planlagt at jeg skulle søke å sortere informasjonen knyttet opp til enkelte prinsipper i NTT, som jobbing med privat og offentlig nettverk, fokuset på det positive i prosessen og arbeide med samspillet mellom foreldre og barn. Videre hadde jeg en ide om at jeg skulle analysere intervjuene med henblikk på målrettetheten i arbeidet.

Som et redskap for å kategorisere og systematisere data har jeg funnet det hensiktsmessig å benytte meg av temasentrert analyse. De ulike intervjuene kategorisert etter de forskjellige informantene, sammenlignes da innenfor forskjellige

tema. F. eks sammenlignes mødrene sine utsagn innenfor et tema som ”bruk av det sosiale nettverket.” Jeg har da forsøkt å strukturere dataene på en slik måte at utsagnene lar seg sammenligne. Det er utarbeidet datamatriser som har vært nyttige verktøy i systematiseringen av innsamlet data. Jeg har forsøkt å unngå at utsagn ”presses” inn i kategorier, uten at de naturlig hører hjemme der.

Ifølge Thagaard (2003:109) er analyser av kvalitative data en fortløpende prosess. Begrepet “analyseprosess” henspeiler ifølge forfatteren på det arbeidet forskeren utfører for å utvikle en forståelse av materialet og kan med fordel starte mens man samler inn data, slik at man vet om man får relevant informasjon. Steinar Kvale (1997:18) skriver at analyse av materiale er ”å dele noe opp i enkeltbiter eller elementer.” Ifølge ham vil selve analysen ligge et sted “mellom” det informantene sier eller skriver og det som forskeren presenterer for publikum. Det er da helt sentralt at man har planlagt hvordan man skal analysere forut for innsamlingen av data.

Thagaard finner det mer hensiktsmessig å erstatte begrepene *reliabilitet*, *validitet* og *generaliserbarhet*, begreper som ofte er assosiert med kvantitative metoder, med begrepene *troverdighet*, *bekreftbarhet* og *overførbarhet*. Årsaken er at disse er mer egnet i kvalitative studier.

Troverdighet

Grad av troverdighet sier noe om forskningen er utført på en tillitvekkende måte. Da kvalitative studier har sterkt innslag av subjektivitet, kan vanskelig troverdigheten knyttes til spesielt fastlagte kriterier. Kvalitative studier er utviklet i samkvem mellom forsker og informant og man snakker derfor ikke om objektivitet i forhold til informantene. I stedet må forskeren ifølge Thagaard (2003:178) argumentere for sin troverdighet overfor sitt publikum. Forskeren må vise til konteksten for innsamlingen av data. Forfatteren viser til forskning med høy grad av troverdighet hvor forskeren har gjort en klart skille mellom direkte informasjon fra felten og forskeren sine egne vurderinger. Videre styrker det troverdigheten dersom forskeren reflekterer over innsamlingen av data og hvordan relasjonen til informanten influerer på den informasjonen som gies i intervjuer. Forskeren må altså søke å redegjøre for hvordan relasjonen mellom vedkommende og informanten *kan* ha påvirket dataene og

konklusjonen i undersøkelsen. I avsnittet under skal jeg forsøke å redegjøre for forhold som kan ha hatt betydning for intervjuene og de dataene som jeg satt igjen med.

Jeg vil i kapittel 5.7 gjøre rede for min forforståelse og mulige rollekonflikt som kunne tenkes å influere på den informasjonen jeg har fått. Utover dette vil sted og tid for intervjuene kunne tenkes å ha påvirket informasjonen. Alle intervjuene ble gjort på det lokale barnevernkontoret eller på et hotell, da i forbindelse med en konferanse. Jeg vil anta at sted for intervjuer var såpass kjent og trygg for alle informantene at ikke utrygghet knyttet til intervjusted har hatt noen nevneverdig innvirkning på intervjuene.

De kommunalt ansatte barnevernskonsulentene vil ofte ha en presset arbeidsdag, noe som kunne gjøre det vanskelig å avtale tidspunkt for intervjuer. Da jeg intervjuet de ansatte i barnevernet måtte jeg ha respekt for at jeg tok av deres arbeidstid, og at mange av mine spørsmål kanskje kunne virke litt banale på dem. Samtidig hadde jeg et klart inntrykk av at de likte den situasjonen at de skulle svare på spørsmål, uten at det medførte noe mer forpliktelser eller ansvar. Jeg understreket for dem forut for intervjuene at jeg ikke skulle evaluere.⁹ Årsaken til at dette var viktig å få fram, var at jeg ved enkelte anledninger opplevde at slike forventninger var rettet mot meg.

I intervjuene med mødrene fikk jeg en klar fornemmelse av at de var litt lei av møter og avtaler, da spesielt med offentlige instanser. NTT stiller store krav til deltagelse i møter. Jeg forsøkte å gjøre intervjuene såpass interessante at det ikke bare fortonte seg som en "pliktøvelse", men isteden få dem til å forstå at deres medvirkning hadde betydning for undersøkelsen. Tatt i betraktning av at jeg var en ukjent person for dem, framsto mødrene som åpne og meddelssomme under intervjuene.

I de sakene som NTT var involvert i skjedde det ofte mye, eksempelvis store konflikter i familien. Det er naturlig idet konfliktene som regel er en del av grunnlaget for tiltaket. Imidlertid måtte jeg passe på at ikke det bare ble de siste dagene som skulle danne grunnlaget for informantene sine svar. Hvis det f. eks nylig hadde vært

⁹ Se kapittel 5.6 hvor evalueringsbegrepet er diskutert

konfliktfylte situasjoner mellom mor og tenåringsbarn, forsøkte jeg å få mødrene til ikke å la dette påvirke enkelte svar i for stor grad.

Miljøarbeiderne jeg intervjuet var ansatt for å arbeide etter den strukturen som er beskrevet i NTT. Forut for intervjuene av disse hadde jeg en hypotese om at de av lojalitetsgrunner ikke ville si noe negativt om tiltaket eller de dilemmaene de opplevde i sitt arbeide. Dette medførte ikke riktighet, og de virket åpne og reflekterte i sine vurderinger. Nå bør det tilføyes at jeg forsøkte å unngå spørsmål om deres vurderinger av NTT. I stedet var enkelte av spørsmålene knyttet til deres erfaringer med sentrale prinsipper i NTT.

Bekreftbarhet

Bekreftbarhet er knyttet til tolkningen av resultatene. Dette innebærer at resultatene kan bekreftes av annen forskning og at forskeren er kritisk til egne tolkninger. I prinsippet skal det i datamaterialet finnes dokumentasjon for alle de tolkninger som er foretatt. Forskeren skal spesifisere hvilke premisser konklusjonene bygger på eller hvordan vedkommende har kommet fram til den. Her er begrepet *posisjonering* sentralt dvs. om forskeren har en posisjon i det miljøet som studeres eller om vedkommende er utenfor.

Selv om jeg ikke virker i det miljøet som studien omfatter, er jeg godt kjent med miljøet og NTT som tiltak. Jeg har ingen posisjon i miljøet som studeres. Jeg har bevisst valgt et miljø hvor jeg ikke har noen posisjon, noe som har medført andre utfordringer som f. eks stor reiseavstand for å foreta intervjuene.

Thagaard skriver at det kan være en ulempe at man er innenfor det miljøet man skal forske på fordi man kan legge samme tolkning av data til grunn som den forståelsen man har fra før. Man kan overse det som er forskjellig fra egne erfaringer. Imidlertid kan man når man er innfor ha et særdeles godt grunnlag for forståelse av de fenomenene som studeres. Kjennskap til miljøene som studeres kan altså sees på som en fordel, men kan også ha sider ved seg som fordrer oppmerksomhet og refleksjon.

Jeg tidligere redegjort for min yrkesrolle i det statlige barnevernet. Jeg forsker altså på

miljøer som jeg kjenner relativt godt. Mine antagelser er annerledes enn en som har atskillig mindre kjennskap til barnevernets virksomheter. Jeg ser helt klart at min rolle kan problematiseres idet jeg har mye praktisk og teoretisk kunnskap om feltet fra før. Imidlertid kan det også sees på som fordel da jeg har mer kjennskap til en del av de forhold og mekanismer innen slike virksomheter, enn en utenforstående. Uten at det er noe hovedtema i dette prosjektet, blir forskningen på sosialpolitisk praksis ofte beskyldt for å være lite “treffsikker” og at avstanden mellom forskning og praksis er for lang (Tøssebo 2001: 263). Kunnskaper og erfaring fra praksis kan da kanskje bidra til mer valide resultater basert på at man i større grad kjenner miljøene det forskes på og hvordan man kan skape dialoger i intervjuene.

Overførbarhet

I kvalitativ tilnærming er det et klart mål om å trekke slutninger utover det som framkommer umiddelbart ved de dataene som er samlet inn (Johannesen og Tufte 2002:80). Hvis den tolkningen man utvikler innefor et prosjekt kan være relevant i et annet, snakker man om *overførbarhet*. Overførbarhet vil dermed handle om hvorvidt det som er framkommet i en studie, lar seg anvende i andre sammenhenger, altså hvorvidt dens forklaringer, mekanismer og fortolkninger har nytte i andre sammenhenger (Thagaard 1998:170). Den teoretiske forståelsen man utvikler knyttet til et prosjekt kan være anvendbar i andre sammenhenger. Graden av overførbarhet er noe det må argumenteres for, på samme måte som troverdigheten og bekreftbarheten.

Selv om min studie av NTT er begrenset med et lite antall informanter knyttet til tre case, mener jeg allikevel at den har overføringsverdi til andre tiltak innen barnevernet. Aktuelle barnevernstiltak i den sammenhengen er såkalte hjemmebaserte tiltak, hvor målsettingen skal være klart uttrykt og strukturen på tiltaket presenteres som tydelig. Som tidligere nevnt er hjemmebaserte tiltak en tilnærming som er økende innen barnevernet.

5.4 Nærhet versus distanse

Et sentralt tema innen forskningen på sosialt arbeid er forholdet mellom forskeren og de eller det som det forskes på. Det blir også omtalt som forholdet mellom nærhet og distanse (Christiansen 2001: 332). Problematiseringen av forholdet mellom forsker og

det som utforskes, er ikke særskilt for sosialt arbeide. Forskning innenfor sosialt arbeid blir imidlertid ofte anvendt som et eksempel der det er nærhet mellom forsker og den som er gjenstand for forskning. Innen sosialt arbeid, er det en sterk tradisjon for såkalt aksjonsforskning.

Kort beskrevet vil aksjonsforskning si at det er tett samhandling mellom forsker og praktiker. Det er et nært samspill mellom handling, endring, forskning og kunnskapsproduksjon og forskere, praktikere og prosjektdeltakere er aktører på samme arena (Christiansen 2001: 330). Objektivitet er ikke et mål i denne type forskning, og forskeren er med og påvirker prosessen. Forsker og deltaker utvikler kunnskap sammen, og det er et mål at de skal få felles forståelse. Det andre ytterpunktet langs dimensjonen av nærhet og distanse, er forskningen som legger vekt på distanse til enheten det forskes på. Innen forskningsprosjekter hvor distanse til enheten det forskes på er et mål, legges det vanligvis mer vekt på forskerens objektivitet. Idealet om objektivitet medfører at forskeren vil søke å påvirke datainnsamlingen i minst mulig grad.

Min studie har verken en ren distanse- eller nærhetsposisjon. Jeg har god kjennskap til feltet det forskes i, og problemstillingen er relatert til fenomener som jeg har omfattende kjennskap til fra arbeidslivet. En intensjon med studien er å produsere kunnskap innenfor en sosiologisk ramme som også kan anvendes i det feltet som studeres. Mitt daglige virke, er som tidligere nevnt, langt fra enheten som studeres. Samtidig er jeg atskillig nærmere feltet enn mange som forsker på barnevern. Christiansen understreker imidlertid at barnevernsforskning har en tradisjon på å være praksisnær og har som siktemål å produsere kunnskap som relativt raskt kan komme til anvendelse i feltet (s. 337).

I hovedsak så vurderte jeg det som fordel at feltet for utforskning var såpass kjent for meg fra før. Dette gjorde at jeg i større grad opplevde å vite hvilke spørsmål som var mest relevante å stille informantene og hvordan jeg skulle te meg intervjusituasjonene for at informantene skulle gi verdifull informasjon. Sosiolog Pål Repstad (2002:210) mener at en av fordelene med å forske i eget felt er at man unngår å stille irrelevante spørsmål. Slike spørsmål kan i følge forfatteren blokkere for informantene sin

kommunikasjonsvilje. Jeg antar at min inngående kjennskap til feltet og at jeg er vant til å kommunisere med brukere i barnevernet, har bidratt til at jeg har unngått spørsmål som kunne bli oppfattet som irrelevante.

Selv om jeg ikke kjente noen av informantene fra før, verken som yrkesutøver eller personlig, var jeg hele tiden klar over at jeg kunne havne i en form for rollekonflikt eller at det i hvert fall kunne stilles spørsmål ved min rolle. Det er mye samarbeid og kjennskap til hverandre innenfor Bufetat og mellom de kommunale barnevernstjenestene. Ansatte vet ofte om hverandre på tvers av kommunegrenser og regioner. Det var selvfølgelig helt naturlig å informere om at jeg jobber i det statlige barnevernet til daglig og at jeg har mye kjennskap til feltet, også det spesifikke området jeg skulle utforske. Noe av den største utfordringen ved å kjenne feltet fra før var at det fra enkelte var tydelige forventninger om at jeg skulle tilkjenne hva jeg mente om tiltaket, da knyttet til min yrkesrolle. Dette kunne være utfordrende, ikke minst fordi det å formidle mine synspunkter kunne være en måte å skape kontakt på. Det kunne være fristende å skape en slik kontakt fordi det da var sannsynlig at informantene ville åpne seg i intervjuene. Hvis jeg hadde falt for fristelsen og snakket om mine egne holdninger til denne type tiltak, ville det kunne bli stilt store spørsmålstegn ved min rolle i studien. Noe som igjen kunne fått innvirkning på dataenes troverdighet.

Jeg ser ikke bort fra at det i intervjusituasjonene kan ha vært en ulempe at jeg har lang og variert erfaring fra barnevernsfeltet. F. eks kan jeg ha gått glipp av viktig informasjon ved at jeg ikke har bedt informantene utdype enkelte svar. At jeg rett og slett har tatt noe for gitt. Data hvor andre intervjuere uten erfaring fra felten kanskje hadde kommet med oppfølgingsspørsmål, som kunne gi nyttig informasjon. Thagaard (2003:77) mener at dersom forskeren har liten kjennskap til den institusjonen eller gruppen som studeres, kan vedkommende lettere stille spørsmål ved det som er tatt for gitt av informantene. Imidlertid vurderer jeg at fordelene ved å kjenne feltet godt, langt på vei veier opp for ulempene. Jeg ser at på områder som å skape dialog i intervjusituasjonene og stille spørsmål uten å være for bundet av intervjuguiden, har jeg hatt store fordeler av lang feltpraksis.

5.5 Intervjuguider

I mitt intervjuopplegg utarbeidet jeg intervjuguider ¹⁰ til anvendelse i intervjuene av saksbehandlere, nærmiljøarbeidere og foresatte. Intervjuopplegget er delvis strukturert eller semistrukturert, det vil si at det klart antydet temaene og spørsmålene. Guidene skulle fungere som en rettesnor for intervjuene og for å sjekke at jeg hadde vært innom de viktigste temaene når intervjuene nærmet seg slutten. Den type informasjon som jeg var ute etter, relatert til problemstillingen, antok jeg ville bli vanskeligere tilgjengelig ved mer stringente intervjuformer.

Innenfor kvalitativ metode, finnes det flere muligheter med hensyn til bruk av metoder, og forskjellige teknikker i intervjuene. Intervjuguidene ble testet ut på personer som har sitt daglige virke i hjelpeapparatet for barn og unge, og spørsmålene ble i noen grad endret i takt med. I hovedsak ble endringene foretatt ved å gjøre enkelte spørsmål mer generelle enn tidligere. Guidene ble også endret noe mens jeg foretok intervjuene. Spesielt gjaldt dette intervjuguidene for mødrene. Jeg ser at intervjuguidene med fordel kunne blitt ytterligere omarbeidet underveis, men de tidsmessige rammene som forelå for studien satte klare begrensninger for store endringer.

5.6 Formål med intervjuer og datainnsamling

Det er viktig å understreke at denne studien ikke er noen evaluering av slike tiltak generelt. Til det er det utvalget altfor begrenset, og designet til studien er av et slik format at det ikke er egnet for det. Sidsel Sverdrup (2002:25) mener at evaluering er en form for verdifastsettelse av en eller annen virksomhet. Denne studien har ikke som noen hovedmålsetting å evaluere eller vurdere nytteverdien av slike tiltak. Den vil hovedsakelig fokusere på aktuelle informanter sin opplevelse av viktige elementer i tiltaket. Til tross for at det ikke er en evalueringsstudie av barnevernstiltaket, vil den ha mange elementer av dette i seg. Studien kan bidra med kunnskap om tilsiktede og utilsiktede konsekvenser av slike tiltak og den kan gi et bedre informert grunnlag for

¹⁰ Intervjuguider; se vedlegg 1-3.

utforming av barnevernstiltak av denne typen. I tillegg kan den si noe om forholdet mellom teori og praksis i slike tiltak. Således kan studien være et bidrag til barnevernet når slike tiltak vurderes. Jeg har også et mål om at studien kan si noe om maktforhold i barnevernet knyttet til slike tiltak og de dilemmaer som tross alt er ved å søke og myndiggjøre brukerne av slike tiltak.

Tiltak i regi av barnevernet skal ha definerte og tidsavgrensede målsettinger for arbeidet. Det skal utarbeides tiltaksplaner i hver enkelt sak¹¹. De fungerer som hjelpemidler for vurdering av progresjonen i sakene og skal være rettesnorer for de involverte i arbeidet. NTT er profilert som et tiltak med relativt stram struktur og klare prinsipper i hvordan det skal arbeides. Mye av den informasjonen som framkommer i intervjuene har klar relevans til målene i enkeltsakene og beskrivelsen av NTT. All den tid NTT er hjelp fra det offentlige, som er iverksatt overfor familier som har problemer av relativt stort omfang, vil informantene uansett komme med synspunkter om tiltaket. Vurderinger som blant annet har sammenheng med hvilke forventninger de har hatt til tiltaket og hvilke erfaringer de gjør seg underveis.

Patton (2002) operer med begrepet *formativ evaluering*. I denne evalueringsformen har man til hensikt å finne ut av hvordan prosessen oppleves av informantene. Formativ evaluering vil si at evalueringen er med å forme tiltaket fra start til slutt ved at det går informasjon tilbake til prosjektet under hele prosessen. I denne evalueringsformen betones prosessene mens prosjektet pågår bl.a. med det siktemål å si om hvorfor utfallet ble slik det ble. De det gjelder vil ofte kunne påvirke prosessen i evalueringen. Den andre evalueringsformen er *summativ evaluering*. Her søker man å evaluere prosjektet sine mål, den innsatsen som er satt inn og gjerne effekten av tiltaket. Man forsøker, i den grad det er mulig, å sette opp mer kvantifiserbare indikatorer for å vurdere for eksempel tiltakets effekter. Prosjektet som evalueres vil ofte ha liten påvirkningsmulighet i gjennomføringen av evalueringen. Disse evalueringsformene vil i praksis ofte gå en del over i hverandre. Enkelte mener at det er kunstig å skille mellom disse to evalueringsformene fordi evaluering har en tendens til å virke formativ, selv om den har som intensjon å være summativ.

¹¹ Jf Lov om barneverntjenester av 17. Juli 1992, § 4-5

Jeg har ved flere anledninger understreket at jeg i denne studien ikke har tatt mål av å foreta en evaluering. Men sett i lys kunnskap om evaluering har studien allikevel mange kjennetegnene til en formativ evaluering, hvor opplevelsesaspektet vektlegges. Men designen av studien er ikke av evaluerende karakter. Jeg har allikevel tatt høyde for at jeg i dataene vil gjøre funn, som kan gi grunnlag for konklusjoner i evaluerende retning.

5.7 Min forståelse av informantene sin forståelse

I denne studien er informantene stilt spørsmål om deres privatliv (mødrene) eller profesjonelle liv (nærmiljøarbeiderne og saksbehandlerne). Spørsmålene er åpne og dreier seg om intervjupersonene sin hverdag. De spørres etter sine subjektive vurderinger og tolkninger. Jeg vil igjen fortolke og sammenfatte den intervjuede sin livsverden, på bakgrunn av intervjumaterialet. Kvale (1997: 37) skriver at i det kvalitative forskningsintervjuet er formålet å forstå sider av den intervjuede sin livsverden med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene. De grunnleggende data blir da ifølge forfatteren ikke objektive data som skal kvantifiseres, men meningsfulle relasjoner som skal tolkes.

Den østerriksk - amerikanske sosiologen Alfred Schütz regnes som grunnlegger av det som kalles fenomenologisk sosiologi (Nygård 1995:93). Et sentralt poeng hos ham er at samfunnsforskeren må bygge på de tolkninger som dannes av mennesket i hverdagslivet. Han så at aktørens forståelse ofte skilte seg fra sosiologien sin beskrivelse av den og mente at det var viktig at kunnskapssosiologien omhandler folk sin hverdagskunnskap. Forståelsen av at det i mange sammenhenger ikke er hensiktsmessig å søke etter den ”objektive virkelighet” innenfor samfunnsvitenskapen, er et vesentlig bidrag til utviklingen av kvalitative metoder. Således er min studie inspirert av fenomenologisk sosiologi, hvor jeg ikke har noe mål om å søke etter noe som gir seg ut for en objektiv analyse av NTT. Snarere har studien som mål å sammenfatte og fortolke informantene sin forståelse av barnevernets arbeid og intervensjon i familien.

Ifølge Ryen (2002: 235), dreier med visse unntak, all forskning seg om relasjoner.

Man skal etablere kontakt og tillit, og relasjonen skal vedlikeholdes. Forholdet mellom forskeren og samarbeidspartnerne er i konstant endring, og den må ifølge forfatteren vedlikeholdes. Dette gjelder overfor informanter og relevante samarbeidspartnere. Ifølge forfatteren er det ofte en utfordring å justere relasjonen f. eks dersom man ønsker ytterligere data og er avhengig av respondentene til dette. I min studie har jeg kun intervjuet informantene en gang, slik at jeg ikke har vært avhengig av å utvikle eller endre relasjonen mellom forsker og informant. I ettertid ser jeg at det hadde vært hensiktsmessig og intervjuet informantene en gang til, men dette ville av praktiske grunner ikke vært mulig. Årsaken til at oppfølgingsintervjuer hadde vært ønskelig, er at ved gjennomgang av datamaterialet, fant at jeg kunne stilt mange spørsmål som sannsynligvis ville gitt meg et mer rikholdig datamateriale. Dessuten vil jeg anta at tilliten fra intervjupersonene til forskeren ville være styrket i det andre intervjuet noe som kunne medført enda større åpenhet hos informantene.

5.8 Etiske refleksjoner

Ifølge Thagaard (2003:23-27) er det tre sentrale prinsipper for ansvarlig etisk forskning. For det første skal det være gitt et *informert samtykke*. Derne er *konfidensialitet* rundt studien helt sentralt. Til slutt er det viktig at det ikke er noen risiko for at deltakelse kan få noen *negative konsekvenser* for informantene. Alle informantene har mottatt et informasjonsskriv om studien i tillegg til at de har fått muntlig informasjon. De har stilt opp frivillig, og mødrene har samtykket skriftlig til å la seg intervjuet og til at saksbehandlerne og nærmiljøarbeiderne blir intervjuet om arbeidet i familien. Informantene ble informert om min taushetsplikt og at all informasjon ville bli aidentifisert i oppgaven. Videre ble det understreket at de når som helst kunne trekke seg fra å være informanter, uten noen nærmere begrunnelse.

Som det framgår i kapittel 5.2, er kravet til anonymitet i framstillingen ivaretatt. Kravene til konfidensialitet i innsamling og lagring av data, er ivaretatt ved at jeg har nummerert opptakene, i stedet for å bruke person og stedsnavn. Ingen andre enn min hovedveileder har hatt tilgang til datamaterialet, da knyttet til veiledning på oppgaven. Alle data har vært oppbevart på forsvarlig sted, og i tråd med godkjenningen fra NSD vil de bli slettet ved prosjektets slutt.

Det siste prinsippet om at det ikke vil få noen negative konsekvenser for den enkelte informant å delta, er delvis løst ved at de andre prinsippene er ivaretatt. Dernest har jeg forsøkt å lage et skille mellom egne vurderinger og informantene sine. Selv om jeg har gjort det klart at studien ikke er en evaluering av NTT, vil det allikevel framkomme refleksjoner, spørsmål og vurderinger knyttet til tiltaket. Man kan derfor tenke at dersom disse er negative til tiltaket, kan det brukes som argumenter mot videreføring av det. Slik jeg ser det *kunne* resultater fra en masteroppgave blitt brukt som premisser for eller mot videreføring av NTT, men som nevnt tidligere er prosjektet ikke videreført etter 01.01.08, noe denne studien ikke har hatt noen innvirkning på.

6 Nettverksterapeutiske tiltak fra aktørenes synspunkt

I dette kapittelet beskriver jeg observasjoner med påfølgende tolkninger og diskusjon. Som beskrevet innledningsvis i oppgaven, har jeg lagt vekt på å presentere dataene på en slik måte at det er vanskelig å kjenne personer igjen. Jeg har så langt som mulig etterstrebet at enkeltinformanter ikke skal kunne kjenne igjen andre informanter. At jeg av hensyn til personvernet har gjort litt om på framstillingen, har slik jeg ser det, ikke innvirket på tolkningen av dataene.

Hovedproblemstillingen og underspørsmålene har relevans for alle tre informantgruppene. Mødrene, miljøarbeiderne og barnevernets saksbehandlere har alle fått spørsmål om mye av de samme temaene. Jeg har valgt ikke å sammenligne dataene *innenfor* de samme sakene. Dersom en av mødrene eksempelvis er av en annen oppfatning enn saksbehandleren om involvering av det private nettverket, har jeg ikke lagt vekt på dette. Jeg ser at det kunne vært interessant å sammenligne likheter og forskjeller innenfor samme case. Dersom jeg hadde gjort dette, ville det etter min vurdering gjort det lettere for enkeltinformanter å identifisere hva andre informanter har sagt i samme sak. Dersom en mor mente å kjenne igjen egne utsagn, vil hun kunne identifisere hva saksbehandleren har sagt, dersom jeg sammenlignet innenfor samme case. Uansett er det informantene sin opplevelse av utviklingen som er viktig, og ikke hvem som er ”mest meningsberettiget.” Informantene har forskjellige posisjoner i arbeidet, noe som vil prege deres vurdering av arbeidet.

Det er viktig å understreke at nummereringen av informantene knyttet til enkeltsitater i teksten er tilfeldig. Med at det er tilfeldig menes at eksempelvis ”miljøarbeider 1” ikke nødvendigvis jobber med saken til ”mor 1”, og at ”saksbehandler 1” er saksbehandler i denne saken. Grunnen til at jeg har valgt å gjøre det på denne måten er for ytterligere å begrense muligheten for identifikasjon.

6.1 Saksbehandlerne i barnevernet

Saksbehandlernes rolle og oppgaver i barnevernet

Jeg har tidligere i oppgaven beskrevet barnevernets mandat og hovedoppgaver. Som omtalt er en av primæroppgavene til barnevernet å avklare bekymringsmeldinger og vurdere hvorvidt disse skal følges opp av en undersøkelse. En undersøkelse skal iverksettes dersom det er rimelig grunn til å tro at det foreligger omstendigheter som kan gi grunnlag for tiltak¹². En slik undersøkelse kan konkludere med forslag til ulike tiltak av frivillig eller tvangsmessig art. For tiltak av tvangsmessig art, er det som jeg har redegjort for tidligere, egne regler og prosedyrer. Barnevernet skal hele tiden ha som målsetting å vurdere å handle til ”barnets beste”. Målsettingen om ”barnets beste” er svært omdiskutert. Dette skyldes naturlig nok ikke at man er uenig om målsettingen, men at det ofte er stor uenighet om hva som er til det beste for barnet. Elisabeth Backe - Hansen (1995: 116) problematiserer anvendelsen av begrepet. Hun argumenterer for å ta beslutninger på bakgrunn av avveininger om hva som er minst skadelig på kort og lang sikt, da gitt ulike betingelser, og ikke hva som er ”best”. Hun mener at man ikke kan sette en klar standard på hva som er til beste for barnet, men at man i stedet bør basere seg på en forenklet beslutningsregel, hvis innhold og utforming er foranderlig og åpen for forhandlinger.

Det er innenfor ovennevnte lovpålagte krav at saksbehandlerne i barnevernet har sine hovedoppgaver. Innenfor de juridiske rammene skal de på basis av profesjonelle standarder og skjønn, handle til det som vurderes å være til beste for barnet.

¹² Jf. § 4-3 i Lov om barnverntjenester.

Saksbehandlere i barnevernet kan defineres som ”barnevernets portvakter” (Bache-Hansen 1995:17). Begrepet viser til at det er barnevernet som selv vurderer alvorlighetsgraden i en melding, om en sak skal undersøkes og konklusjonen på denne undersøkelsen. Til dette trengs det kunnskaper innenfor en rekke fagfelt som for eksempel jus og psykologi. Imidlertid er ikke teoretisk kunnskap nok i seg selv. Repstad (2002: 213) mener at dersom det skal iverksettes gode handlingsprogrammer trengs det kunnskaper basert på erfaring i tillegg til kunnskaper basert på vitenskap. Erfaringsbaserte kunnskaper omtales ofte som ”tause kunnskap” Den tause kunnskapen er den kunnskapen som saksbehandlerne ikke har et bevisst forhold til, enten fordi den ikke er begrepsfestet eller fordi den er blitt rutinepreget. Innen praksisfeltet opererer man med to kunnskapstradisjoner, kunnskapen *om* praksis og kunnskapen *i* praksis (Molander 1996: 131-161). Kunnskapen om praksis er den som utdanningssystemene formidler, og er løsrevet fra konteksten. Kunnskapen i praksis, er den som utvikles gjennom erfaring, og bygger på deltakelse og dialog med andre mennesker i en sosial kontekst.

Lov om barneverntjenester er ulik mange andre lover ved at den i tillegg til å gi regler, også gir klare føringer på hvordan de som betjener loven skal handle (Rød 2005: 113). Imidlertid vil jeg stille spørsmål ved om den gir klare føringer for saksbehandlerne sine roller når hjelp som f. eks nærmiljøtiltak er igangsatt. I hjelpetiltak som denne studien omhandler, skal en tidsavgrenset tiltaksplan utarbeides. I NTT- presentasjonen er ikke saksbehandlerne i barnevernstjenesten sin rolle og oppgaver beskrevet eksplisitt. Den eneste formuleringen som beskriver barnevernstjenesten sine oppgaver i NTT er at de skal ”bidra til måloppnåelse gjennom ukentlig kontakt med miljøarbeiderne, og påse at de oppsatte mål som styringsgruppen har bestemt blir fulgt” (Sørli og Hovind 2005: 7). Saksbehandlerne sin rolle i NTT er heller ikke viet nevneverdig plass i prosjektplanen for kommunene som denne studien omhandler.

Kunnskap og forventninger til tiltaket

I undersøkelsesfasen i en barnevernssak anvendes stor grad av skjønn. Barnevernsarbeidere kan oppfatte og vurdere samme sak forskjellig. Slik jeg ser det, er dette en stor utfordring for den enkelte barnevernsarbeider, fordi den enkelte sin

konklusjon ofte får store konsekvenser for det enkelte barn og familien. I denne prosessen er begrep som endringspotensiale sentralt. Endringspotensiale i denne sammenhengen innebærer en vurdering av hvorvidt barnevernet har en tro på at det er mulig å få til den nødvendige forandringen i hjemmet, da ved å trekke inn familie, øvrig privat nettverk og offentlig hjelpeapparat.

Ingen av saksbehandlerne sier at NTT ble satt inn i stedet for institusjonsplassering eller flytting til fosterhjem. Tiltaket ble derfor ikke iverksatt som et alternativ til plassering. NTT er i denne sammenhengen et forebyggende tiltak for å *forhindre* plassering i institusjon eller fosterhjem. I en av sakene sonderte barnevernet kapasiteten i institusjon for eventuell plassering, men konkluderte med at dette ikke var hensiktsmessig. Ifølge saksbehandler ble dette gjort i samråd med Bufetat.

Det var snakk om institusjonsplassering for dette barnet. Vi kontaktet BUF-etat, om det kunne være noen aktuell institusjon for den unge. Konklusjonen var at det mest sannsynlig ville være mer uheldig enn heldig å plassere. Barnet hadde ikkeså store belastninger som de andre på institusjonen. Vi så da at dette med miljøarbeider kunne være aktuelt. Det var litt diffust tiltak, men vi tenkte at det var verdt å prøve (saksbehandler 1).

At informanten gir uttrykk for at de vet lite om hva tiltaket konkret innebærer, er i tråd med hva de andre barnevernsansatte sier. Barnevernet beskriver at de har kontaktet det statlige barnevernet med behov for bistand, og at de har fått anbefalt tiltaket. Det bør tilføyes at informantene gir uttrykk for enighet mellom den kommunale barnevernstjenesten og Bufetat, som tildeler og finansierer deler av tiltaket, om at familien kunne dra nytte av denne type hjelp.

At det fra barnevernet sin side er lite kunnskaper om tiltaket er ikke overraskende, da det blir presentert som noe ganske nytt. I hvert fall er det relativt nytt for disse kommunene. En saksbehandler sier følgende om hva de visste om tiltaket og grunnen til at dette ble brukt i et tilfelle:

(Navn på barnet) var nesten ikke på skolen - vi fikk meldinger fra skolen om at når ungdommen var der gjorde han ingenting. Vi var bekymret for omsorgssituasjonen til (navn). Vi var nødt til å sette inn et tiltak. Vi hadde hørt om tiltaket, at kommunen kunne få støtte til det. At man satte inn en miljøarbeider. Vi kontaktet derfor BUF-etat og forespurte. Det var greitt, og dermed var det i gang (saksbehandler 2).

Informantene sine uttalte forventninger til NTT, kan si mye om hva slags informasjon de har fått om tiltaket. Dette er viktig, ikke minst for å se på om det er samsvar med forventningene de hadde og om disse ble innfridd. En kunne tenkt at informantene sine forventninger til hva som skal oppnåes er de samme som målene i tiltaksplanene i hver sak, det vil si de felles målene som barnevernstjenesten og de som berøres av planene, har utarbeidet. Imidlertid viser ofte tilbakemeldinger fra tilsynsbesøk at slike planer gir lite konkret informasjon om barnets situasjon og hvilke endringer som det siktes mot. Planene beskrives som ”sjablongmessige” (Rød, 2005: 111). Det er altså ikke alltid samsvar mellom nedskrevne mål og de forventninger som aktørene har til arbeidet.

Det er den kommunale barnevernstjenesten som har fattet vedtak om bruk av NTT, og det er da rimelig at de har positive forventninger til bruk av tiltaket. Barnevernet har fått ”tildelt” dette tiltaket fra det statlige barnevernet, da det er støttet faglig og finansielt av bufetat. Økonomisk støtte fra det statlige barnevernet kan virke som et incitament overfor det kommunale barnevernet til å anvende NTT.

I intervjuene med saksbehandlerne framgår det at de er nøkterne med hensyn til hva slags forventninger de hadde da tiltaket startet. Barnevernskonsulentene ble spurt om sine forventninger en stund *etter* at tiltakene ble igangsatt. Det er sannsynlig at progresjonen i saken dvs. om utviklingen har vært positiv eller negativ, kan ha virket inn på hvilke forventninger informantene sier at de hadde før tiltaket startet opp. På spørsmål om hva hun hadde håpet å oppnå i saken med bruk av NTT sier en saksbehandler:

De (målene)ble på en måte nedfelt i tiltaksplanen - at (navn på barnet) skulle være mer på skolen, og være roligere og yte mer. Vi ville også at (navn på barnet) skulle få mer kontakt med faren sin og at det skulle bli roligere hjemme. Vi skjønnte ikke helt hva slags tiltak dette var - miljøarbeider var greitt, men denne strukturen, men det blir jo alltid slik når vi får tildelt et tiltak, vi må tilpasse målene til det.
(saksbehandler 2)

I informasjonsskrivet til saksbehandlerne og foresatte i forbindelse med studien informerte jeg om at jeg ikke kom til å vie sakens bakgrunn og problematikk stor

oppmerksomhet i intervjuene ¹³. Jeg har i noen grad rettet fokus mot hva som er målene i tiltaksplanen i den enkelte sak. Jeg har ikke selv lest disse planene, men informasjon om målene framkom i noen grad i intervjuene. Barnevernstjenesten sier gjennomgående at de har forventninger om bedring på skolen og på hjemmearenaen. Spesielt blir målsettinger om demping av konfliktnivået mellom foreldre og barn, mer tilstedeværelse på skolen og bedring av prestasjonene framhevet. Saksbehandlerne beskriver i stor grad målene på en slik måte at de lar seg etterprøve dvs. at de er forholdsvis konkrete. Oppmøte og prestasjoner på skole kan evalueres kvantitativt for å se om det har vært en faktisk endring i løpet av tiltaksperioden. Det er selvfølgelig problematisk å si hva som ligger til grunn for en eventuell endring i skolesituasjonen f. eks om det skyldes barnevernstiltakets arbeid eller andre forhold.

Saksbehandlerne nevner også forventninger eller målsettinger som er mindre konkrete og vanskeligere lar seg etterprøve eller måle. Formuleringer som ”bedring av samspill”, ”å øke selvstendighet og ansvarlighet” og ”at barnet blir mer sett”, er begreper som nevnes flere ganger i intervjuene av saksbehandlerne, når de beskriver målsettingene i arbeidet og hvilke forventninger de har til resultatene. Fra egen praksis i barnevernet har jeg erfart at disse begrepene ofte anvendes i målformuleringer. Det blir en form for fagspråk hvor det implisitt forventes at brukerne har den samme oppfatningen av begrepene som barnevernet. Imidlertid er begrepene etter min mening såpass upresise at de ikke nødvendigvis alltid er hensiktsmessige. De kan være med på å skape en form for skinnenighet, hvor forskjellige aktører har forskjellige tolkninger av begrepene, men hevder en form for enighet. Det er naturlig at barnevernet vil forsøke å bedre samspillet mellom mor og barn, men det kan diskuteres hvor egnet slike mål er når progresjonen i arbeidet skal evalueres.

Opplevelse av endring i prosessen og virkning av tiltaket

Som nevnt tidligere, utviklet sakene seg forskjellig da familiene hadde nettverksterapeutisk tiltak i familien. Det er alltid problematisk for ikke å si umulig å

¹³ Se vedlegg 5: informasjonsbrev og samtykkeerklæring til informantene.

fastslå med sikkerhet hvilke faktorer i familiene sin hverdag som har ført til endringer. Innen evalueringsforskningen er det å peke på hvilke faktorer som har medvirket til endringene, og hvilken påvirkningskraft de har hatt, en stor utfordring. Evalueringer vil vanligvis sammenligne eller vurdere forskjellen mellom to situasjoner (Sverdrup 2002: 140). Dersom situasjonen etter tiltaket viser forskjeller i ønsket retning, sier man gjerne at tiltaket var vellykket. Dersom utviklingen har gått i motsatt retning, gir man gjerne uttrykk for at det ikke var vellykket. Når saksbehandlerne ble spurt om forandring og hvilken betydning denne eventuelt har hatt for familien, er deres egen opplevelse av det interessant.

Alle saksbehandlerne beskriver at det har skjedd en endring underveis. I den saken som hadde størst positiv utvikling i forhold til det som var målene i tiltaksplanen, tilskrives i en viss grad forandringen til det arbeidet som miljøarbeideren har utført.

Barnevernet vurderer at vi i stor grad kom ”i mål” i denne saken. Det er alltid vanskelig å si i ettertid hva som var riktig å gjøre. Men vi opplevde at det var en god relasjon mellom miljøarbeideren og familien, og det er alltid viktig. At relasjonen mellom familie og de som jobber med dem er god, er alltid viktig for at man skal komme noen vei (saksbehandler 3).

I de to andre intervjuene gir saksbehandlerne en beskrivelse av at man ikke nådde de målene som man hadde håpet på. Saksbehandlerne beskriver endringer underveis som både er positive og negative, men at man på langt nær har nådd målene for arbeidet. På spørsmål om endringer i en av sakene NTT arbeidet med sier en saksbehandler:

Det var en del praktiske ting. Det ble ordnet med bedre boforhold ganske tidlig. Det ble ordnet med hjelp til lekselesing. Vi mente at skolen så på ham på en annen måte. (Navn på barnet) var mer selvhjulpen, og tilbakemeldingene fra skolen var gode. Men jeg er ikke helt sikker på at forskjellen var så veldig stor (saksbehandler 2).

Saksbehandleren sin hovedforklaring på at målene i arbeidet ikke ble nådd, var at det forelå en uenighet mellom barnevernet og familien, om hvilke forhold som lå til grunn for problemene. Av diskresjonshensyn vil jeg ikke utdype hva uenigheten gikk ut på, men i seg selv finner jeg det interessant. I faglitteraturen er uenighet mellom bruker og i denne sammenhengen barnevernet om forhold som ligger til grunn for og opprettholder problemer, viet liten plass. Barnevernet kan f. eks være av den oppfatning at det er forhold i hjemmet, som bidrar negativt til problemutvikling hos

barnet, mens foreldrene mener at det eksempelvis er forhold på skolen eller individuelle trekk hos barnet som trekker i negativ retning. Som jeg har omtalt tidligere er det bred enighet om brukernes medvirkning og arbeidet mot felles mål sammen med familien. En del av de nye metodene som anvendes i barnevernet¹⁴ har tatt konsekvensene av at ikke bare felles målsettinger for arbeidet skal være formulert sammen med brukerne, men at det også skal arbeides med påvirkningsfaktorer som familien og barnevernet er enige om at bidrar til å opprettholde problemene.

Barnevernskonsulentene har forskjellige oppfatninger av hvordan tiltaket virket på familiene. Det gjaldt ikke bare i hvilken grad tiltaket nådde målene i tiltaksplanen, men også hvordan de mener å ha registrert hvordan det virket inn på familiene. Ingen av saksbehandlerne gir uttrykk for at NTT medvirket til store endringer for familiene. Dette til tross for at det var et forholdsvis høyt ambisjonsnivå om for eksempel å endre samspillet mellom mor og datter eller å få skilte foreldre til å samarbeide bedre om barnet sitt. I all hovedsak beskriver saksbehandlerne den største endringen ved at miljøarbeideren har arbeidet direkte med den unge. Eksempler på dette er hjelp til lekser, fritidsaktiviteter og samtaler med den unge.

Jeg tror at det meste av arbeidet ble gjort ved at (navn miljøarbeider) arbeidet med gutten, hjalp ham med lekser, hadde samtaler med ham og gjorde mange ting med gutten. Jeg tror at mor syntes det var mange møter, hvor det kanskje ble litt mye fagprat. Det ble nok ikke de store endringene for henne som mor . (saksbehandler 2)

Arbeide med familie og nettverk

En av tendensene i det moderne barnevernet er at man mener at barn og foreldre ofte selv har den nødvendige kompetansen til å finne de beste løsningene på problemene (Scheldrup m.fl. 2005:16). Dette fordrer at mer tradisjonelle løsninger innen barnevernet må sees i sammenheng med familien og nærmiljøet sine egne ressurser, noe som igjen medfører større aktivisering av nettverket enn det barnevernet tradisjonelt har gjort. Således inngår tiltak som NTT, hvor et viktig kriterium er involvering av nettverket i prosessen, i en slik tendens i barnevernet. I prosjektplanen

¹⁴ Omtalt i kapittel 3.6

utarbeidet av de fire kommunene henvises det til nettverksteori hvor en skal søke å utnytte mulighetene i offentlig og privat nettverk.

De intervjuede saksbehandlerne understreker at de har fått informasjon om viktigheten av bruk av nettverket i arbeidet, og at dette er en av grunnpilarene i prosessen. I all hovedsak gir de uttrykk for at de ikke har lykket med dette. En saksbehandler opplever det å engasjere familiens nettverk som en stor utfordring:

Det som var utfordringen og det så vi da vi startet opp, var å engasjere det private nettverket. Foreldrene ønsket ikke å involvere familien, de ville holde dem litt utenfor. NTT og barnevernet var noe som ikke skulle angå dem - familien skulle fungere som en vanlig familie, besteforeldre etc. uten at barnevernet var involvert i det. Vi følte at når vi snakket om å involvere det private nettverket, kunne det bidra til å lage større problemer for familien (saksbehandler 3).

Her sier altså saksbehandler at de helt klart har hatt som intensjon å engasjere familien sitt nettverk, men det mislykkes fordi foreldrene selv sier til barnevernstjenesten at de ikke vil involvere øvrig familie. De vil fungere som en "vanlig" familie og oppfatter at problemet blir gjort større enn det er grunn til ved at andre involveres.

Når samme saksbehandler får spørsmål om det "offentlige nettverket" dvs andre instanser svarer vedkommende:

Intervjuer: Og da var det bedre å involvere det offentlige nettverket?
Saksbehandler: Ja, på en måte var det, det. Ja, de var velkjent for dem fra før. De har før opplevd å få hjelp derifra, så det var ikke så rart. Det vi kan ha sett er at vi etter hvert har passivisert det private nettverket. Når poenget etter hvert skulle være at de skulle være selvgående, så tror jeg suksessen hadde vært betraktelig større når de hadde hatt de private som fortsatt hadde vært der. Vi tenker at de hadde trengt, - når miljøarbeideren blir borte, hva da?(saksbehandler 3)

Slik jeg vurderer det sier saksbehandleren to ting her som jeg finner interessante. Hun spør om de kan ha passivisert det private nettverket, altså i strid med det som er intensjonen med tiltaket. Videre spør hun seg om hva som skjer når miljøarbeideren, altså en fra det offentlige nettverket, ikke jobber med familien lenger. Denne usikkerheten er relatert til manglende engasjement fra privat nettverk, og at familien kun har seg selv å falle tilbake på når tiltaket er avsluttet.

En annen saksbehandler sier følgende om sine erfaringer med nettverksarbeidet.

Jeg vet ikke om denne familien har tilstrekkelig nettverk i familien til at det er så mange å involvere. I hvert fall i møtene har det ikke vært andre enn mor og noen ganger (navn på barnet). Men det virker som miljøarbeideren har klart å skape et bedre forhold mellom barnet og hennes far (saksbehandler 1).

Saksbehandleren stiller her spørsmålstegn ved hvorvidt det er noe nettverk å involvere. Det bør tilføyes at samme saksbehandler mener at NTT har bidratt til et bedre forhold mellom mor og far, som ikke bor sammen. Et nærliggende spørsmål er da hvorvidt dette tiltaket er riktig hjelp for denne familien. Når barnevernet setter inn tiltak, skal det slik jeg har nevnt tidligere alltid komme som en følge av en undersøkelse av saken. Spørsmålet er da, dersom man mener at det ikke er noe familie eller øvrig nettverk som kan hjelpe til, hvorfor NTT er satt inn som tiltak? Slike spørsmål, da på et mer generelt nivå, bli behandlet nærmere i kapittel 7.

I rapporten som beskrives som en underveisevaluering av NTT utført av Diaforsk, er en av hovedkonklusjonene at det private nettverket ikke trekkes med som forutsatt (Briseid og Brottvedt 2007: 79). Rapporten angir ingen grunner til dette. Imidlertid antyder rapporten at barnevernstjenesten med fordel kunne ha strategier for å trekke med det private nettverket. Eksempler på slike strategier blir ikke nevnt.

Det foreligger flere studier av forskjellige metoder innen barnevernet hvor det å involvere den utvidede familie og det private nettverket står sentralt¹⁵. Studiene tar ikke i nevneverdig grad for seg grunner til at man ikke lykkes med å engasjere nettverket der dette har mislyktest. I min studie har det vært naturlig å stille saksbehandlerne spørsmål om hva de tror har vært viktige faktorer i familien og/eller prosessen som gjorde det vanskelig å trekke med flere familiemedlemmer eller annet privat nettverk. De ga relativt tidlig i intervjuene uttrykk for at dette hadde vært problematisk. Saksbehandlerne sine svar på hvorfor man ikke har lykkes på dette området kan grovt sett deles inn i tre kategorier.

Forhold ved familiene og deres sosiale nettverk.

Forhold ved familien og deres sosiale nettverk er en kategori av grunner saksbehandlerne angir til at man ikke har lykkes på dette området. Eksempler på dette

¹⁵ Eksempelvis studien av familieråd, NOVA-rapport 18/06.

er at de sier at familiene har et lite privat nettverk og/eller at de bor langt unna familien. De peker også på at nettverket kanskje ikke kan anvendes i den grad som er påkrevd i NTT. Det er altså mangler i det sosiale nettverket ifølge saksbehandlerne. En saksbehandler sier følgende om grunner til at denne målsettingen ikke er nådd:

Det var kanskje for ambisiøst at man skulle involvere andre som de kjente privat. Det er en fin målsetting og helt riktig, men vi kom til kort der. Miljøarbeideren fikk jobbet litt med forholdet mellom mor og far....Jeg tror ikke familien har nok støttepersoner i nærheten som kunne gjøre dette mulig. (Saksbehandler 3).

Forhold i NTT eller barnevernstjenesten

Forhold i NTT eller barneverntjenesten er en kategori av grunner som saksbehandlerne angir til at man ikke har lyktes med involvering av nettverket i nevneverdig grad. Eksempler på dette er at barnevernstjenesten eller NTT, altså de profesjonelle, ikke har viet denne delen av arbeidet tilstrekkelig oppmerksomhet eller at NTT ikke har en utviklet metodikk for nettverksarbeide. En saksbehandler sier om grunner til manglende involvering av det private nettverket.

Denne familien var villig til å ta imot denne formen for hjelp da vi introduserte tiltaket. Vi har liten erfaring med det (NTT) Det er mulig at vi ikke var flinke med nok til å arbeide for at det private nettverket skulle være involvert. Samtidig var det liten oppbakking fra selve NTT om å involvere det private nettverket. Det gikk temmelig fort i svingene og vi glemte kanskje fort de private (saksbehandler 2).

Individuelle forhold ved mødrene

Individuelle forhold hos mødrene er en kategori av grunner som barneverntjenesten angir til at man ikke har lyktes på dette området. I tiltak som NTT kreves det motivasjon til å involvere familie og annet nettverk fra brukernes side. I intervjuene sier saksbehandlerne at manglende involvering av nettverk delvis skyldes at mødrene ikke har tilstrekkelig motivasjon for dette. Andre eksempler på mer individuelle forklaringer, er at saksbehandlerne uttrykker at mødrene hadde samtykket til et tiltak, hvor de kanskje ikke helt forsto hva dette ville innebære av egeninnsats. Det siste kan også relateres til mangelfull informasjon fra barnevernstjenesten eller NTT. En saksbehandler sier:

Jeg tror ikke mor var helt motivert for denne typen tiltak fra barnevernet. Det vet jeg selvfølgelig ikke helt sikkert. Kanskje vi dyttet det litt på henne. Det er jo ganske krevende å skulle være i så mange møter. Vi fikk etter hvert inntrykk av at hun ikke ville at miljøarbeideren skulle hjelpe henne med at hun kanskje kunne få hjelp fra andre hun kjenner (saksbehandler 3).

Oppsummering - intervjuer av saksbehandlere

Saksbehandlerne gir generelt ikke uttrykk for at de har en klar oppfatning av substansen i NTT, det vil si innholdet utover de rent organisatoriske rammene for tiltaket. De gir ikke uttrykk for at de har noe inntrykk av at det arbeides etter noen spesifikke metoder i tiltaket.

Saksbehandlerne gir i intervjuene uttrykk for nøkterne forventninger til hva som skal oppnåes i arbeidet. Forventningene uttrykkes dels i form av konkrete mål som er evaluerbare, og mer generelle mål som eksempelvis ”bedring av samspill”, som er mer problematisk å evaluere. I varierende grad gir de ansatte i barnevernet uttrykk for endringer i tråd med det som var målene for arbeidet.

Det mest interessante funnet er knyttet til involvering av nettverk. Saksbehandlerne omtaler relasjonen som eksempelvis miljøarbeider- mor og miljøarbeider - ungdom, altså forhold mellom den private parten og den profesjonelle. Derimot gir alle uttrykk for at man ikke i noen av sakene har involvert andre private parter i arbeidet, noe som er i strid med selv navnet på tiltaket, nettverksterapeutiske tiltak. Denne gruppen informanter har forskjellige hypoteser til hvorfor man ikke har lyktes med dette, enten forhold i familien, faktorer i hjelpeapparatet eller individuelle forhold hos mødrene.

6.2 Mødrene

Kunnskaper og forventninger til tiltaket

Når mødrene blir spurt om hva som ligger til grunn for at NTT er satt inn som tiltak i familien, gir de i stor grad uttrykk for at det skyldes problemer på skolen og at de har problemer med grensesettingen. Hva problemer på skolen angår, opplyser de generelt

at de er knyttet til barnets atferd på skolen, men også at barnet har høyt fravær fra skolen. Alle oppgir altså problemer med barna eller barnet som "inngangsporten" til at barnevernet iverksetter undersøkelse som konkluderer med tiltak. Imidlertid varierer svarene noe om hvor store belastninger de selv som mødre er utsatt for. Et eksempel på dette er følgende sitat, der jenta sin mor hadde dette å si om grunnlaget for at NTT ble satt inn i familien:

Barnet mitt hadde problemer på skolen. Det gikk ikke på skolen og når (navn på barnet) en sjelden gang var der gjorde (navn) ingenting. Jeg tror knapt (navn) hadde karakterer i noen fag. Da bestemte barnevernet at vi skulle få hjelp hjemme. Eller vi fikk være med å bestemme at vi skulle ha det. De sa at det var en ny type tiltak hvor man arbeidet hjemme hos folk (mor 1).

Samme respondent oppgir også andre forhold som mye krangling, at jenta "snur opp ned" på døgnet, og at dette går mye utover mindre søsken.

Det at mødre oppgir at de har hatt og delvis har store problemer med barnet eller barna sine er å forvente idet tiltaket fordrer at barnet har problemer på et eller flere områder.

Det var masse konflikter hjemme, og mye bråk på skolen og hjemme, han skulket mye skolen (navn på barnet) sin far og jeg kranglet ustanselig så det endte til slutt med at jeg selv gikk til barnevernet og ba om hjelp. Så ble det masse møter hvor de stilte masse spørsmål...(mor 2).

Mødrene sier, ikke overraskende, at de hadde forventninger til at forholdene skulle bli bedre når det ble satt inn tiltak. Nå bør det tilføyes at ingen av sakene kan karakteriseres som spesielt kompliserte i den betydning at det var gitt omfattende hjelp fra barnevernet tidligere. Imidlertid vil jeg understreke at det virket som familiene hadde store problemer med å takle hverdagen på mange områder. Dersom det var forsøkt tiltak tidligere som ikke hadde lyktes, ville sannsynligvis deres positive forventninger vært lavere. Forventninger handler i stor grad om tidligere erfaringer, og i disse sakene hadde mødre ikke så mye erfaringer med tidligere barnevernstiltak. Forventninger er på mange måter "logiske konsekvenser" av tidligere erfaringer (Johannesen, Kokkersvold og Vedeler 2001: 60). De er forestillinger man har om hva som vil hende på bakgrunn av tidligere erfaringer. Dette i motsetning til ønsker, som forfatterne mener i større grad er "frikoblet" fra fortiden.

Mødrene framhever alle at de har hatt positive forventninger til at de skal få hjelp i hjemmet av en miljøarbeider. De gir inntrykk av å ha vært meget positive til denne delen av tiltaket. De vektlegger ikke i nevneverdig grad andre deler av hjelpen som møtestruktur, deltakelse fra andre offentlige instanser og involvering av privat nettverk. En mor sier om sine forventninger:

Jeg hadde forventninger til at ting skulle bli bedre. Selv om jeg syntes at ting var ganske håpløst, hadde jeg en tro på at ting skulle hjelpe. Det jeg syntes at virket bra var at det var en som skulle hjem til oss og hjelpe til med lekser og aktivisere (navn på barnet).

Intervjuer: Hvilke andre ting ved hjelpen gjorde at du fikk forventninger om at det skulle bli bedre?

Mor: Det var nå mest det at det skulle komme en person hjem til oss og hjelpe til, og at barnevernet hadde tro på det (mor 2).

Det faktum at mødrene hadde positive forventninger til tiltaket kan skyldes flere forhold. Det kan skyldes at de er såpass fornøyde med tiltaket når de intervjues at det påvirker hva de husker om sine forventninger, positivt. Det kan også hende at barnevernet har vektlagt miljøarbeiderdelen av tiltaket i sin informasjon overfor familiene. Mødrene framhever bistanden fra en miljøarbeider som den mest konkrete og nyttige delen i av tiltaket. Andre sider ved NTT som møtevirksomheten og det å involvere nettverket, kan kanskje være mer problematisk å forstå at skal være til hjelp.

I den skriftlige presentasjonen av NTT er det hovedvekt på organisatoriske forhold i møtene. Det vil si hvor ofte det skal være forskjellige møter, hvem som kan delta og formålet med de ulike møtene. Den delen av tiltaket som handler om den mer konkrete bistanden som f. eks hjelpen fra en miljøarbeider er ikke framhevet. Intervjuene med mødrene tyder ikke på at de har bitt seg merke i hvordan tiltaket er formelt strukturert. Deres svar gir heller ikke inntrykk av at de har fått mye informasjon om at det skal arbeides med det private nettverket og hva dette innebærer.

Jeg kan huske at det ble sagt noe om møter og at det kom til å bli en del av dem, men vi snakket ikke noe særlig om det før vi satte i gang... jeg husker at barnevernet snakket om at nettverket mitt skulle jobbes med, men jeg har ikke hørt så mye om det etter at vi startet opp (mor 1)

Intervjuene er utført en tid etter at NTT startet arbeidet, noe som kan ha medført at mødrene har glemt noe av den informasjonen barnevernet og NTT ga dem. Mødrene

hadde alle sammen en presset hverdag hvor de opplevde å ha problemer med barna sine. Dette kan ha medvirket til at de ikke fikk med seg vesentlige aspekter ved tiltaket da tiltaket ble presentert.

Når et menneske blir klient, skjer det en språklig transaksjon fra hverdagspråk til fagspråk (Skau 1992: 52). Ifølge forfatteren framstilles fagspråket som mer nøyaktig og objektivt enn hverdagsspråket. Transaksjonen fra hverdagsspråk til fagspråk er helt nødvendig for å gjøre menneskers privatliv tilgjengelig for intervensjoner fra hjelpeapparatet. Et tydelig eksempel på dette er diagnoser innen psykisk helsevern med sin fagterminologi. Diagnosene er nødvendige for å få hjelp (s.54). Selv om forfatteren her sikter til hvordan hjelpeapparatet beskriver og fortolker mennesker og situasjoner, mener jeg at det også har relevans når profesjonelle skal presentere ulike tiltak eller intervensjoner for brukere. På forskjellig måte gir mødrene uttrykk for at det var en del de ikke forsto da NTT ble presentert. Noe av forklaringen på dette kan ligge i at det ble brukt begreper som de hadde vanskeligheter med å forstå har relevans for de problemene de hadde og har. Dette gjelder spesielt for to av mødrene, hvorav den ene sier:

Det ble snakket mye om møter hvordan de skulle organiseres og at det var viktig at mange var med på dem. Det ble sagt mye som jeg ikke helt forsto og jeg følte at jeg ikke kunne spørre for mye (mor 1).

Opplevelse av endring i prosessen og virkning av tiltaket

Selv om ikke informantene er stilt spørsmål som går direkte på hvor fornøyd de er med tiltaket eller hva slags nytteverdi de mener at det har hatt for dem, har de allikevel svart på spørsmål som har med deres vurdering av tiltaket å gjøre.

Jeg har vist at mødrene gjennomgående var positive til å få hjelp fra en miljøarbeider ved oppstart av tiltaket. De ga inntrykk av at deres positive forventninger ble innfridd. Mødrene gir uttrykk for tilfredshet med at miljøarbeideren arbeider direkte med barnet. Eksempler på situasjoner hvor de har vært spesielt fornøyd er hjelp med lekser, fritidsaktiviteter eller samtaler med den unge. At de svarer at de har satt stor pris på denne delen av tiltaket, kan også ha medvirket til at de har svart at det var her

de hadde høyest forventninger. En av informantene beskriver miljøarbeideren sin jobb som følger:

Han stilte skikkelig opp, og var ikke alltid så nøye på arbeidstiden. Jeg merket at (navnet på barnet) begynte å oppføre seg bedre, holde avtaler og slikt. Vi hadde mange diskusjoner, og sakte men sikkert ble ting bedre. Jeg følte ikke at han jattet med meg, ofte kunne jeg være ganske sint på ham, spesielt når han sa at jeg måtte rose mer, ofte for selvfølgeligheter, men jeg så poenget etter hvert (mor 1)

En annen mor beskriver miljøarbeiderens bistand slik:

Han har vært ganske mye sammen med (navn på barnet) - vekket om morgenen og sørget for å få ham på skolen. Det var nok en del mer enn det også de var på kafe og dro også på turer. Han var nok en del sammen med (navn) på skolen også, jeg kan jo ikke huske alt. Jo forresten de var også mye sammen her hjemme, pratet om masse forskjellige ting... Vi snakket masse sammen for at (nærmiljøarbeideren) skulle få (navn på barnet) til å oppføre seg bedre (mor 2)

Denne moren gir altså uttrykk for tilfredshet med tiltaket, og har samtidig et ønske om at miljøarbeideren skal få gutten til å oppføre seg bedre. Forventninger om at miljøarbeideren skal få barnet til å oppføre seg mer i tråd med mødrenes ønsker, er også noe som går igjen i de andre intervjuene. Det er gjennomgående at mødre har relativt stor tro på miljøarbeiderne sin mulighet til å få barnet inn i et mer positivt atferdsmønster. De uttrykker klart at de mener at det er en sammenheng mellom hvor mye tid miljøarbeideren bruker sammen med deres barn, og resultatene. Desto mer tid de har sammen, desto bedre blir resultatene. Mødre gir også positiv omtale av den veiledningen de får fra miljøarbeideren i konkrete situasjoner som de oppfatter som problematiske. Eksempler på dette er hvordan de skal forholde seg i konfliktfylte situasjoner med tenåringsbarn og hvordan de skal følge opp barnet på skolen. Tilfredsheten med terapeuten eller miljøarbeiderne fra brukernes side er noe som går igjen i andre evalueringer av hjemmebaserte tiltak¹⁶.

Viktige elementer i NTT som ros og "styrkefokus" i arbeidet nevnes av flere informanter, også nærmiljøarbeiderne som jeg skal komme tilbake senere. Mødre berører dette temaet på litt ulikt vis, fra å betrakte det som noe positivt og greitt til

¹⁶ Eksempelvis Årstad familiesenter (Christiansen/Moldestad, 2008) og nærmiljøtiltak i Buskerud (Kristofersen m.fl, NIBR- rapport 2004:3).

nærmest som litt latterlig og upassende i de situasjonene det ble anvendt. Den ene moren sier:

Han snakket mye om at det var så fryktelig viktig å rose. Vi skulle ikke kjeft, men rose. Noen ganger ble dette nesten komisk. Vi skulle ikke kjeft når han ikke hadde vært på skolen på en uke, men heller rose fordi han hadde vært innom i en time. Det ble spesielt i møtene med X (representant fra et fagteam). Vi syntes det ble altfor mye rosing når han ikke hadde oppført seg, nesten komisk- barnets far syntes det ble komisk så han nektet å stille på møtene (mor 3).

En annen mor sier følgende knyttet til ros og positiv fokusering:

Vi kranglet mye, om at (navn på barnet) ikke kom hjem når (barn) skulle, at jeg ikke visste hvor (navn) var om kveldene- hvem (navn) var sammen med og at hun var mye borte fra skolen. Jeg fikk beskjed om å være roligere - det fungerte faktisk noen ganger. Jeg skulle fokusere på det som var positivt, det var ikke så lett. Hvem klarer å tenke positivt når man er redd og engstelig?(mor 1)

Det kan selvfølgelig være mange grunner til denne skepsisen til ”positiv fokusering”, fra disse informantene sin side. Imidlertid er det i seg selv interessant at de forteller om situasjoner hvor de oppfatter det positive fokuset som upassende. I mange av de metodene som barnevernet benytter i arbeidet i familier med barn med problemer av ulik art, er fokus på det positive en av grunnsteinene. Det er grunn til å spørre om et for stort fokus på det positive kan være upassende i enkelte sammenhenger. Tidligere i oppgaven har jeg beskrevet at reell medvirkning fra brukerne fordrer at de profesjonelle tar med brukerne sin forståelse av sin egen situasjon og hvordan forholdene skal bedres. De profesjonelle skal lytte til brukerne sin erfaring og forståelse av barnets situasjon og denne forståelsen skal prege utformingen av hjelpen (Haugland 2007:242). Her gir to mødre uttrykk for frustrasjon over at de opplever at hjelpeapparatet rettet fokus mot det som var positivt når det selv opplevde at det var all grunn til å vie den negative atferden som skoleskulk og uteblivelser fra hjemmet, større oppmerksomhet. Dersom det ikke er en felles forståelse mellom hjelperne og den som skal hjelpes om virkemidlene, er det grunn til å tro at det ikke virker særlig effektivt.

I intervjuene med mødrene har jeg forsøkt å få fram deres opplevelse av forandring på områder som skole, i familien, den unges omgangskrets og fritid mens familien har

hatt NTT som tiltak. Jeg har ikke forsøkt å få dem til å si om de mener forandringen skyldes barnevernstiltaket eller andre forhold. De ble spurt om de ville anbefalt dette tiltaket til andre som er i samme situasjon.

Alle mødrene opplyser at det faktisk har skjedd en endring mens NTT har arbeidet med saken. En mor beskriver en endring hos ungdommen i positiv retning, en annen betoner en nokså stabil situasjon og den siste moren en atferdsutvikling i mer negativ retning. Ingen av mødrene er kategoriske på at de ikke ville anbefale tiltaket til andre som er i samme situasjon. De svarer med noen nyanseforskjeller at de vil kunne anbefale NTT. Imidlertid tar de på ulikt vis en del forbehold som at familien ikke må har for store problemer, at det tar mye tid, at det er for mange på møtene eller at det blir mye prating. Moren som beskriver en nokså stabil situasjon sier følgende på spørsmålet om hun ville anbefalt tiltaket til andre i samme situasjon:

Jeg ville muligens anbefalt det til folk som har god tid.

Intervjuer: Hvorfor det?

Jeg syntes det ble veldig mange møter. Er ikke helt sikker på at dette er noe for folk som ikke er så glade i møter og har mye annet å gjøre- men bevares kanskje det kan hjelpe noen, men ikke alle....Jeg syntes at jeg hadde ganske store problemer med barna mine. Kanskje dette kan hjelpe folk mer som har litt mindre problemer med barna sine?(mor 3)

Moren som mener at utviklingen har gått i negativ retning, sier at tiltaket ikke har hatt spesielt stor betydning for familien, og at det ikke var den rette hjelpen for dem. Hun sier i intervjuet at hun ikke er negativ til tiltaket, men mener at den unge burde ha blitt plassert i institusjon framfor at de fikk hjelp i hjemmet.

Intervjuene av mødrene dreidde naturlig inn på tematikk som handlet om hvordan hverdagen deres var på intervjuetidspunktet. Det var naturlig å stille spørsmål om det hadde vært noen endringer i forholdet mellom mor og sønn/datter og eventuelt hvilke, etter at NTT startet. Som nevnt over beskriver de endringer som har gått i forskjellige retninger. I saken der det har vært en bedring i barnets atferdsmønster sier også moren at det forholdet mellom mor og barn har blitt bedre. Den moren som beskriver en forverring av den negative atferden hos barnet, forteller også at forholdet mellom dem har blitt mer konfliktfyllt. I familien hvor mor beskriver den mest positive endringen, da spesielt på skolen og og i form av lavere konfliktnivå i hjemmet, gir

hun miljøarbeideren mye av æren for dette.

Jeg må gå tilbake sånn som det var i starten. Det var det helt kaos hjemme. Jeg synes at det gikk mye bedre etter hvert når miljøarbeideren startet arbeidet. Han stilte skikkelig opp, og var ikke alltid så nøye på arbeidstiden. Jeg merket at (navnet på barnet) begynte å oppføre seg bedre, holde avtaler og slikt. Jeg tror at (navnet på barnet) har stor respekt for (navnet på miljøarbeideren), det blir ofte gjort som han sier. Han kan være ganske streng, mye strengere enn det jeg er (mor 2).

Denne moren beskriver også noen endringer i hvordan hun selv forholder seg til sønnen sin, altså en forandring av foreldrepraksisen. Hun sier at hun har blitt flinkere til å sette grenser for sønnen sin og at hun ikke reagerer med å være så ”oppfarende” i situasjoner som tidligere endte med store konflikter mellom dem.

Hos moren hvor den positive endringen er noe mer marginal, forteller hun at mange av målene for arbeidet var nådd da saken ble avsluttet, men at det nå er like store problemer som da NTT startet arbeidet. I en del metoder som anvendes i barnevernet, er prinsippet om ”generaliserbarhet” sentralt. Med dette menes at de ulike handlinger ikke bare skal ha kortvarig gevinst, men også langsiktige positive effekter (Marthinsen m.fl. 2005: 269). Denne langsiktige effekten mener man er best når det er foreldre, barn og deres nettverk som gjør mye av arbeidet, mens de profesjonelle i større grad tilrettelegger og veileder. Barnevernstiltak som denne studien omhandler har alltid en tidsavgrensning, hvor det er en hovedmålsetting at familien og deres nettverk i vesentlig grad skal mestre hverdagen uten omfattende hjelp fra barnevernet. Moren i denne familien opplyser at tiltaket hadde positive virkninger mens NTT arbeidet i familien, men at problemene er på samme nivå som da tiltaket startet. Til dette kan det være mange grunner, men det er grunn til å stille spørsmål om det er arbeidet nok med de langsiktige virkningene, hvor det fordres at man legger mye vekt på generaliserbarheten.

Arbeid med familie og nettverk

Begrepet ”nettverk” står sentralt i NTT sin omtale av eget tiltak, og skal følgelig være et helt sentralt element i arbeidet. Som tidligere omtalt kan dette være både privat og

offentlig nettverk. Ingen av mødrene svarer bekreftende på at deres private nettverk er aktivert i nevneverdig grad. Mødrene gir tydelig uttrykk for at de er skeptiske til at venner og familie skal involveres i deres problemer. En av mødrene sier følgende når vi kommer inn på temaet:

Han (miljøarbeideren) har snakket om at vi burde hatt med andre av disse på møter eller slikt. Men jeg vil bare ikke- dessuten er det ikke så mange jeg har å ta av. Faren kan man ikke lene seg på og resten av familien bor ganske langt borte. Venner og slik vil jeg ikke involvere i problemene (mor 1).

På spørsmål om hvorfor hun ikke vil involvere venner, svarer hun: "Hvem ville blandet venner borti, når man har problemer med barna sine?"

De andre mødrene gir forholdsvis like svar på spørsmål om det å involvere venner og familie. Familie bor kanskje langt unna eller de mener at det ikke vil være til noe hjelp. Videre gir de signaler om at de ikke har lyst til å involvere dem i familien og barna sine problemer. En sier følgende om å involvere andre i familien og eller venner.

Vi snakket litt om det i starten - det ble tatt opp på et møte. Jeg har ikke så mange som jeg kjenner så godt i nærheten og som jeg tror kunne tenke seg å hjelpe til. Kanskje mine foreldre, men de er ganske gamle.... Nei, jeg kunne ikke tenke meg å ha med noen fra min slekt i møtene hvor vi satt og snakket om problemene i familien (mor 3).

Det kan være flere grunner til mødrenes skepsis til trekke med familie og venner i arbeidet. En mulighet kan selvfølgelig være at det i liten grad finnes aktuelle personer i deres familie eller omgangskrets. En annen og mer sosiologisk interessant hypotese, er at det er normative faktorer som ligger til grunn for motstanden mot å involvere nettverket. Dette kan være normer som går i retning av at det er forbundet med skam å få problemer med barna på en slik måte at barnevernet blir involvert. I den sammenhengen finner jeg begrepet "stigma" interessant (Goffman 1975). Kort forklart medfører stigmatisering at en tillegger et individ eller en gruppe mennesker negative egenskaper på bakgrunn av et bestemt kjennetegn. I denne sammenhengen er det bestemte kjennetegnet at familien har tiltak fra barnevernet, noe som kan gå sammen med en opplevelse av at en ikke har lykkes som mor. Ifølge Goffman blir mennesker i et samfunn kulturelt lært opp til bevisst eller ubevisst å dele mennesker inn i kategorier. Han mener at de som er i kategorier av mer "normale" ofte unngår

treffpunkter med en ”avvikler”, noe som fører til ytterligere stigmatisering av den avvikende. Jeg vil tilføye at brukere i barnevernet ikke nødvendigvis er stigmatisert, men kanskje er det en viss redsel for at man skal bli stigmatisert. Dette kan være en delforklaring til skepsisen hos mødre til å involvere andre man kjenner.

Risiko for stigmatisering og påføring av skam og skyld hos brukerne er alltid en utfordring i barnevernet (Marthinsen m.fl. 2005:269). Barnevernet har på mange måter beveget seg fra fokus på vold, overgrep og fattigdom til den symbolske fattigdommen, der skam og skyld er sentralt, ifølge forfatterne. Det er rimelig å anta mange vil være skeptiske til å involvere de nærmeste i problemer som det er knyttet skam til.

I mikrososiologien er normbegrepet et av de mest grunnleggende (Aubert 1981). Sosiale normer angår hva som passer seg i en gruppe og brudd på disse kan føre til tap av anseelse eller ære. Når mødre sier at de av ulike grunner ikke vil involvere nettverket i sine problemer, kan dette forklares normativt. Jeg finner grunn til å stille spørsmålet om de kan oppleves som ekstra belastende å både skulle bry familie og venner med egne problemer og ”vise fram” en opplevelse av nederlag, et nederlag som kommer som følge av at man opplever og ikke ha strukket til som foreldre og at barnevernet er involvert. Det kan med andre ord oppleves som et brudd på sosiale normer som dreier seg om og lykkes som foreldre i oppdragelsen av barna sine.

Med henvisning til professor Graham Clifford¹⁷ nevnes involvering av nettverk som et av flere krav man bør stille til nye måter å jobbe på i barnevernet. Videre sier han at metodene ikke må anvendes på en slik måte at brukerne blir stigmatisert. Jeg vil stille spørsmål om det *kan* være en innebygd motsetningsforhold mellom det å involvere nettverket sitt i slike problemer og det å unngå stigmatisering. Kanskje kan det være slik for mange at de finner det vanskelig å involvere sitt nettverk, nettopp av frykt for å bli stigmatisert?

Jeg finner grunn til å spørre om kanskje et svakt eller manglende nettverk kan være en del av familien sine problemer. Selv om verken mødre, saksbehandlerne eller

¹⁷ Fra et foredrag på Barnevernssambandets Røroskonferanse, februar 2005.

miljøarbeiderne sier dette eksplisitt, gir de allikevel uttrykk for svakheter i familiens nettverk. Disse manglene beskrives for eksempel ved store konflikter i familien som medfører at enkelte ikke kan være til hjelp, eller at det er få personer i nettverket som kan hjelpe til. Det er et mål i barnevernet om at det skal være en klar sammenheng mellom den kartleggingen og undersøkelsen som barnevernet gjør, og de tiltakene som eventuelt iverksettes. Man kan da stille spørsmål om nettverksorienterte modeller som NTT er riktige å bruke dersom familien har et manglende nettverk eller for store svakheter i sitt nettverk?

Oppsummering - intervjuer av mødrene

I motsetning til hos de profesjonelle aktørene har ikke mødrene bitt seg spesielt merke til strukturen i tiltaket. På forskjellig vis formulerer de at den delen av tiltaket som strukturen på møter og frekvensen av dem til dels oppfattes som en belastning, og at store møter med flere offentlige instanser kan virke hemmende på egen deltakelse. De gir på forskjellig vis uttrykk for at det var enkelte elementer i tiltaket de ikke forsto eller de var uenige i. Eksempler på ting som de hadde problemer med å forstå var hvorfor det skulle være så mange med på møtene eller nødvendigheten av å involvere nettverket. Uenigheten har for eksempel vært en sterk positiv definering av barnets atferd som de som mødre har opplevd som negativ, eller at de har vært uenige i at andre i familien eller nettverket skulle involveres i deres problemer.

Også her er det mest interessante funnet, slik jeg vurderer det, knyttet til involvering av øvrig familie og nettverk. Ikke i noen av sakene er er nettverket involvert i nevneverdig grad. Viktige grunner til dette er i følge mødrene mangler i nettverket, at de av ulike grunner ikke vil involvere andre eller at de ikke tror at det har noen positiv effekt å involvere andre private i egne problemer. Selv stiller jeg spørsmålet om hvorvidt vegringen mot å involvere nettverket kan ha normative årsaker og at frykten for stigmatisering er nærliggende.

6.3 Miljøarbeiderne

Rollen som miljøarbeider

Miljøarbeidernes rolle og hovedoppgaver blir viet liten plass i prosjektbeskrivelsen av

tiltaket. Vedkommende skal delta i styringsgruppa som skal fatte beslutninger om målene for arbeidet. Videre skal miljøarbeideren delta i prosjektgruppa sammen med familien og barnevernstjenesten, og de skal ha kontakt minst en gang pr. uke. Miljøarbeiderne skal i praksis være den som forestår mye av arbeidet med familien og deres nettverk. Som en innledende kommentar til dette avsnittet må jeg medgi at det er litt merkelig at de som arbeider direkte med familiene, skole, nettverk m.m. ikke er viet større plass i beskrivelsen av NTT. For eksempel ville det være naturlig å beskrive hovedoppgavene, litt om metodikken de arbeider etter og hva slags hjelp de yter. Familiene og miljøarbeiderne har hyppig kontakt, og de får inngående kjennskap til familien. En nærmere skriftlig presentasjon kan etter mitt syn være nyttig for partene. At rollen til miljøarbeiderne er uklar i presentasjonen, er for øvrig i tråd med underveisevalueringen av NTT, hvor et av forbedringspotensialene er at rollen til miljøarbeiderne med fordel kan gjøres tydeligere (Briseid og Brottvedt 2007:11).

Forventninger til arbeidet

Når miljøarbeiderne beskriver forventningene i arbeidet familien, refererer de hovedsakelig til målene i tiltaksplanen. To av miljøarbeiderne informerer om at det ved oppstart av NTT var utarbeidet en tiltaksplan, mens i den siste saken ble den utarbeidet etter hvert. I likhet med de andre to gruppene av informanter er stikkord som bedring på skolen, færre konflikter mellom mor og den unge, at den unge skal holde avtaler og at de voksne generelt skal ha mer kontroll over tenåringssønnen eller datteren, sentrale. De forteller også om mål i form av endring av foreldrepraksisen ved at foresatte skal vie den unges positive atferd større oppmerksomhet og at de skal hjelpe hjemmet med å få klarere rutiner. Klarere rutiner blir forklart med at foresatt er tydeligere på hva det forventer av den unge og at det er mer forutsigbare foreldrereaksjoner på den unge sin atferd.

De målene vi satt i det første møtet gikk på leksearbeide. Det var et uttalt ønske fra barnet at det skulle få mindre toere og flere treere...Leksearbeide kan man legge mye i. Målet er at (navn på barnet) skal bli selvgående med lekser. Den andre biten var at jeg skulle hjelpe mor med grensesetting.

Intervjuer: Hva legger du i det?

Det går mye på helger at hun skal få mer kontroll over barnet (miljøarbeider 1).

Disse informantene forteller at målene i noen grad er formulert sammen med barneverntjenesten og brukerne, da mødrene. Ikke alle målsettingene for arbeidet har blitt formulert sammen med den unge. Dette blir forklart med at det er enkelte mål som vedkommende er uenig i. Et eksempel på dette er målsettinger som dreier seg om at mor skal få mer kontroll.

Ungdommen var ikke akkurat enig i at moren skulle ha mer tydelige grenser for henne. Jeg tenker at det er jo sjelden ungdom er enige i at det skal settes strengere grenser for dem (miljøarbeider 1)

Miljøarbeiderne er gjennomgående positive til at det er laget meget konkrete målsettinger hvor de foresatte er involvert. To av dem er skeptiske til at det utarbeides målsettinger i saken i møter med mange møtedeltakere. De begrunner det med at mødrene kan ha vanskelig for å uttrykke sin mening i slike møter. Ifølge dem blir styringsgruppemøtene såpass store at mødrene kan få problemer med å si sin mening. At strukturen kan virke hemmende for enkelte familier blir også beskrevet i underveisevalueringen utført av Diaforsk (Briseid og Brottveit, 2007)

Som tidligere nevnt er styringsgruppemøtene det forumet hvor de langsiktige beslutningene skal fattes. Det er et mål om aktiv medvirkning fra brukerne. Slettebø og Seim (2007:45) hevder at det er et problem dersom brukermedvirkning kan knyttes til praksis, som verken innebærer deltakelse eller innflytelse fra brukerne. Ifølge forfatterne innebærer dette blant annet retten til å bli hørt og si sin mening. En kan stille spørsmål om disse møtene kan fungere i strid med det som er en av intensjonene, nemlig medvirkning fra brukerne. Dersom miljøarbeiderne, som er nærmest mødrene i arbeidet, vurderer at strukturen på møtet og antall deltakere virker hemmende på mødrenes deltakelse, er praksis lite i samsvar med intensjonene. Satt på spissen kan styringsgruppa bli et forum for brukeravmakt i stedet for brukerinnflytelse.

To av miljøarbeiderne sier at de har redusert forventningene underveis i forhold til det som var hovedmålene da arbeidet startet opp. Eksempler som blir nevnt er at de så at konfliktene mellom familiemedlemmer ikke ble redusert i samme grad som de først hadde håpet på, at den unge ikke overholdt avtaler i tråd med det som var intensjonene eller at den unges tilstedeværelse og prestasjoner på skolen ikke ble slik

de først hadde håpet.

Jeg så etter hvert at en del av målene var urealistiske. Problemene var mye større enn det vi trodde. Det oppsto mange uventede ting, og noen ganger var det kaos, men jeg føler at vi oppnådde ganske mye (miljøarbeider 3)

Den tredje miljøarbeideren gir ikke uttrykk for lavere forventninger etter hvert som arbeidet skred fram. Ikke overraskende jobbet han med den familien hvor progresjonen ble beskrevet som mest positiv.

Når informantene i denne kategorien blir bedt om med enkle ord å forklare hva NTT er, framhever de nettverksbegrepet. De nevner også at tiltaket har en struktur som er ”stram” og den stramme strukturen i møtene er sentral. Alle nevner dessuten at fokus på det positive hos den unge er sentralt. To av miljøarbeiderne gir uttrykk for at det i all hovedsak er opp til dem selv hvordan de skal jobbe med målene som man blir enige om i styringsgruppemøtene.

De metodiske prinsippene er den stramme strukturen på møtene. I disse møtene kommer det opp mål som vi blir enige om. Det er litt opp til meg hvordan jeg skal jobbe med familien med de målene (miljøarbeider 2)

De tre miljøarbeiderne gir uttrykk for forventninger om at de skulle jobbe med å involvere familiens private nettverk, men de vurderer at dette har de ikke fått til i nevneverdig grad.

Opplevelse av endring i prosessen og virkning av tiltaket

I intervjuene med miljøarbeiderne har jeg forsøkt å få dem til å beskrive endringer de registrerte underveis, uavhengig av om de var av positiv eller negativ art. I arbeidet med familiene har miljøarbeiderne hatt såpass tett og hyppig kontakt med familiene at deres betraktninger av virkninger av tiltaket er spesielt interessante. På den annen side kan det faktum at de har et såpass tett forhold til familiene, hvor brukerne ofte har tatt kontakt i vanskelige situasjoner, bidratt til at det legges stor vekt på ”her og nå situasjonen.”

To av miljøarbeiderne beskriver gjennomgående positive endringer. Eksempler på

dette er at avtaler i større grad blir holdt, at det er strammere struktur i hjemmet, at det går bedre på skolen og at konfliktnivået i familien er lavere. I den saken hvor progresjonen vurderes som mest negativ sier miljøarbeideren følgende;

Jeg opplevde at mor hadde gitt litt opp før vi startet opp. Det var vanskelig å få henne til å endre seg i forhold til (navn på den unge). (navn på den unge) gjorde stort sett som (navn på den unge) ville. Vi så at ting ble bedre i perioder, men så var alt tilbake der det startet (miljøarbeider 1)

Miljøarbeiderne har jobbet direkte med barnet i form av for eksempel hjelp med lekser, fritidsaktiviteter og samtaler med den unge. Dette gjelder spesielt i to av sakene hvor den unge selv har vært interessert i slik form for kontakt med voksne. I den siste saken har ungdommen ikke vært spesielt interessert i slik kontakt.

Miljøarbeiderne legger vekt på det arbeidet de har gjort for å forsøke å endre mødrenes væremåte i enkelte situasjoner, det vil si endring av foreldrepraksisen. Denne delen av arbeidet beskrives til dels som utfordrende og vanskelig, men de opplever at det har hatt positive virkninger.

Hun (moren) har forandret seg når det gjelder barnet på skolen. Hun klarer å ”stå i ting”. Overfor meg tar hun kontakt, hun bruker kalenderbok, hun har blitt mer systematisk. Det er så godt å se på, at hun har mer struktur.Hun klarer å få dem mer med på ting - fritidsaktiviter. Vi har snakket om at en del ting går lettere, som leggesituasjonen. Hun har nok kjent på kroppen hvor slitsom det er å ha det slik at alt bare er kaos (miljøarbeider 2)

I to av sakene forteller de at de har hatt betydelig positiv progresjon på endringen av foreldrepraksis. Eksempler på positive endringer i foreldrepraksis er at mødre kan ta nødvendige konflikter med barnet, at det er tydeligere forventninger til barnet fra mødre eller at mor og far samarbeider bedre enn før.

I flere av behandlingsmetodene som har fått stor oppmerksomhet i barnevernet de senere årene, er endring av foreldrepraksisen en forutsetning for positiv endring hos barnet og foreldre.¹⁸

Fokus i møtene har vært hvordan mor skal forholde seg til (barnet). (Navn på barnet) trenger å bli sett, ros, positive tilbakemeldinger og trenger å bli møtt på

¹⁸ se kapittel 3.6 om nye metoder i barnevernet

en annen måte enn det har blitt møtt tidligere (miljøarbeider 1).

Selv om dette ikke er eksplisitt formulert i NTT, legger miljøarbeiderne vekt på at mødre sine endringer i måten å strukturere sin hverdag og hvordan de forholder seg til den unge, har vært viktige positive endringer. De som forteller om positive endringer på dette området, beskriver det allikevel som ”skjørt”.

Utfordringene har på mange måter forandret seg. Ting går greiere, men det er hele tiden nye utfordringer. På mange måter beundrer jeg moren, at hun klarer å stå på når en vet hvilke rammer som er rundt henne. Men jeg vet ikke hvor stor endringen har vært (miljøarbeider 1)

Arbeid med nettverk

Rollefordelingen mellom saksbehandler og miljøarbeiderne virker litt uklar med hensyn til arbeidet med å involvere det private nettverket. Miljøarbeiderne vurderer i intervjuene at det er barnevernet sitt hovedansvar å styre arbeidet med å involvere nettverket. Imidlertid virker det som miljøarbeiderne forstår det dithen at de i praksis skal gjøre mye av denne jobben. Miljøarbeiderne gir uttrykk for at de usikre på hvordan de skal utføre denne delen av jobben. En miljøarbeider sier følgende om arbeidet med nettverket og grunnen til at det ikke lykkes slik han ser det:

Privat nettverk, lite. Det er først i det siste styringsgruppemøtet at det ble med en bestemor. Jeg skulle ønske at det ble jobbet mer med nettverket. Men det har ikke kommet fram noen andre personer på blokka. Noen besteforeldre på den andre siden har jeg aldri hørt om. Andre personer i nettverket er søster til stefar. Hun er den jeg treffer mest.... Det heter jo nettverksterapeutiske tiltak. Hadde man funnet en person i familien som hadde innflytelse på henne...(miljøarbeider 1).

Miljøarbeiderne i de andre sakene uttrykker noenlunde det samme knyttet til å involvere øvrig familie og nettverk i arbeidet og at det er svært problematisk. Som forklaring på *hvorfor* det er problematisk legges det vekt på forhold ved familien, som at det for eksempel er lite nettverk, at det er mye konflikter i familien eller at mor ikke vil.

En annen miljøarbeider sier om arbeidet sitt med å involvere aktuelle personer:

Jeg synes ikke at jeg har fått det til. Mor vil ikke at jeg skal involvere andre, så dette har jeg akseptert. Jeg tror heller ikke det er så mange å ta av. Men jeg synes det er vanskelig. Jeg føler at mor og barn bli veldig avhengig av meg, spesielt når det er krise (miljøarbeider 2)

Her beskrives en konsekvens av at man ikke har lyktes å engasjere andre i arbeidet, nemlig at brukeren blir avhengig av hjelperen. At man ikke har lyktes med å involvere andre blir delvis forklart med manglende vilje hos moren. Som beskrevet i kapittel 3.5, er målsettingen i empowermentarbeide at brukerne selv skal ta kontrollen over eget liv. Her beskrives det motsatte, nemlig en opplevelse av at bruker blir mer avhengig av hjelper enn det som vurderes som hensiktsmessig. En kan også se det som at mor i dette tilfellet faktisk oppnår kontroll ved at familie og nettverk ikke trekkes inn, når hun motsetter seg det.

Ifølge Henggeler (2000) er varighet av atferdsendring et sentralt tema i all behandling. Derfor bør det ifølge forfatteren legges stor vekt på utvikle selvhjelpsferdigheter hos foreldre, utvikle familiens kompetanse til å forhandle om nåværende og framtidige problemer og utnytte beskyttende faktorer i det sosiale nettverket. Videre er det en fordel om foresatte får en opplevelse av å ha gjennomført endringer selv, uten at hjelper har vært svært aktiv. Det bør tilføyes at metoden det vises til er spesielt innrettet mot å hjelpe familier med barn med atferdsproblemer, men anvendes også i andre sammenhenger. Sett i lys av dette, er manglende aktivisering av nettverk og opplevelse av avhengighet til offentlig hjelper, to sider av samme sak. Når man ikke får mobilisert det private nettverket vil avhengigheten til det profesjonelle apparatet sterkere, noe som vurderes som lite heldig i denne sammenhengen.

Oppsummering - intervjuer av miljøarbeiderne

Når miljøarbeiderne blir spurt om forventninger de har eller har hatt i arbeidet med familiene, gir de svar i tråd med slik de husker at tiltaksplanen er. To av miljøarbeiderne gir beskrivelser av en struktur de benevner som ”stram”. I dette legger de at NTT har en klare rutiner på hvordan møter avvikles, og ikke til det arbeidet de gjør til daglig. Det beskriver en ”metodisk frihet” der rammene for

hvordan det skal arbeides er vide. Spesielt gir to av miljøarbeiderne uttrykk for dette. Den siste mener at modellen legger klarere føringer på hans arbeidshverdag.

Denne informantgruppen uttrykker at de oppfatter at ansvarsforholdet knyttet til involvering av nettverk, er noe uklart. Selv om de har den daglige kontakten med familiene, oppfatter de at det er uklart hvem som har hovedansvaret for dette. I likhet med mødrene og saksbehandlerne uttrykker de tre miljøarbeiderne at de ikke har lykkes med dette. Til dette er det flere forklaringer, ifølge dem. En årsak kan være at nettverket er mangelfullt og svakt. Nettverket er eksempelvis lite, eller det er store konflikter mellom enkelte familiemedlemmer. En annen årsak er motvilje fra mødrene sin side mot å involvere nettverket. De angir ikke noen grunner til motviljen. Alle miljøarbeiderne gir uttrykk for at de opplever at dette arbeidet skulle de gjerne ha lykkes bedre med. To av dem beskriver en opplevelse av at familiene har blitt *for* avhengige av dem, slik at en avslutning av saken er vanskelig. Et slikt avhengighetsforhold er ikke i tråd med empowermenttenkning, som har som mål at familiene skal bli mer uavhengige av hjelpeapparatet.

7 Generell drøfting

Som jeg ved flere anledninger har understreket, har ikke denne studien ambisjoner om å evaluere NTT, men heller å belyse tiltaket i en bredere sosiologisk sammenheng. I den forbindelse er begreper som empowerment, makt og profesjonalisering sentrale. Til tross for at min studie ikke er designet som en evaluering av tiltaket, har jeg allikevel i påfølgende drøfting valgt å stille spørsmål ved deler av tiltaket NTT, som jeg mener å ha dekning for i min studie. Slik jeg ser det kan resultatene i studien og drøftingen ha relevans til andre lignende hjemmebaserte tiltak i barnevernet. Foreliggende avsluttende kapittel inneholder også egne refleksjoner med relevans til problemstillingen og emnet. Refleksjonene har bakgrunn i egen praksis fra barnevernet, en gjennomgang av relevant faglitteratur, relevant forskning og evaluering av slike tiltak og analyser av data fra intervjuene.

7.1 Idealer og realiteter – bruk av det sosiale nettverket

Som jeg har vist, er ikke den utvidede familie og nettverk nevneverdig involvert i

arbeidet. En skal være forsiktig med å konkludere med at dette er et generelt fenomen i NTT. Dersom jeg hadde hatt et annet og eventuelt større utvalg kunne resultatet blitt annerledes. Resultatet understøttes imidlertid av andre nye undersøkelser av enkelte hjemmebaserte tiltak¹⁹. Det er altså en avstand mellom tiltaket sine intensjoner og profil og realitetene i det praktiske arbeidet på dette området. Det kan virke som det i stor grad er dyaden mor – barn som setter rammene for arbeidet, noe som ikke er i tråd med tiltakets intensjoner. En av grunnpillarene i tiltaket er en systemisk forståelse etter en økologisk modell. Slik jeg ser det er dette en ambisiøs målsetting, all den tid slikt arbeid krever intervensjoner på en rekke områder, også i det sosiale nettverket og den utvidede familie. Selve benevnelsen ”Nettverksterapeutiske tiltak” tilsier et fokus på den utvidede familie og annet sosialt nettverk.

Empowerment og aktiv medvirkning fra brukerne, er begreper som er helt sentrale i tiltak som NTT og andre lignende barnevernstiltak. Således er det et ideal at de ikke – profesjonelle aktører skal bidra aktivt i prosessen, også aktører i familien som ikke bor sammen med barnet. I NTT kan det virke som det er miljøarbeiderne og mødrene som har gjort dette arbeidet, altså de profesjonelle og den som barnet bor sammen med. Men hva kan være vesentlige grunner til at ikke mer av nettverket trekkes med?

Når jeg til denne studien har gått gjennom en del litteratur som beskriver viktigheten av involvering av nettverk, har det slått meg at kritiske innvendinger og fokus på mulige problemer ved slikt arbeid, nærmest er fraværende. Eventuelle innvendinger dreier seg hovedsakelig om hvor egnet de forskjellige modellene er for ulike problematikker. Mange modeller for slikt arbeid gir etter mitt skjønns inntrykk av å kunne være svært effektive sammenlignet med mer tradisjonelle behandlingsformer. NTT er ikke noe unntak fra dette. I tiltaket er beskrivelser av *hvordan* man skal jobbe på dette området lite konkretisert. Mulige hindringer og barrierer er heller ikke nevnt. Nettverksarbeide er mer beskrevet som et generelt mål, og det kan virke som det er en tro på at strukturen *i seg selv* skal medvirke til at dette blir gjort. Strukturen da i form av ulike møtefora hvor familiens nærmeste skal kunne delta. Flere andre modeller for slikt arbeid er gjerne noe mer spesifikke på metodikken for arbeide med familiene. Jeg finner grunn til å spørre om tiltaket og de som fatter vedtak om iverksettelse av

¹⁹ For eksempel evalueringen av Årstad familiesenter (Christiansen og Mollestad, 2008) og NTT (Briseid og Brottveit 2007)

det, som er barnevernet, har tatt høyde for store hindringer i arbeidet. Er for eksempel saken kartlagt godt nok slik at man vet at dette tiltaket passer for familien? Har familien andre aktuelle i familien og eller nettverket som *faktisk* kan bidra positivt i prosessen? Slik jeg ser det, bør slike spørsmål diskuteres før man eventuelt fatter vedtak om tiltak som NTT.

Jeg har redegjort for en utvikling der det både fra politisk hold og blant fagfolk er konsensus om at barn og unge i barnevernet, dersom det er forsvarlig og mulig, skal motta hjelp i eget hjem og nærmiljø. I denne sammenhengen er tidsriktige begreper som brukervedvirkning og empowerment sentrale, begreper som er forholdsvis generelle. Men kan enigheten ha medvirket til at det inntil nylig har vært lite problematisering av innholdet i slike tiltak? Som jeg har vist er det flere nyere undersøkelser som nettopp viser at det er stor forskjell mellom tiltakene sin egenpresentasjon og praksisen i arbeidet. Bruken av tidsriktige begreper som nettverksdeltakelse, brukervedvirkning og empowerment, begreper som det er lett og enes om, kan etter mitt skjønn ha bidratt til at fokuset på tiltakenes innhold har vært lite.

Jeg har vært inne på frykten for stigmatisering og normative faktorer til at mødre ikke ”ønsker” å involvere andre i arbeidet. Det er ingen grunn til å tro at dette er noe som *kun* gjelder de tre mødrene jeg har intervjuet i NTT, men noe som kan angå langt flere foreldre og deres barn, i andre tiltak som bygger på lignende modeller. Som det framgår i analysedelen gir informantene fra barnevernet og miljøarbeiderne uttrykk for at de opplever at det ikke er samsvar mellom NTT – modellen sine mål om mobilisering av nettverk, og realitetene i arbeidet. Dette forklares gjerne med manglende eller svakt nettverk eller en motvillighet hos mødrene. De nevner ikke at denne ”motviljen” kan ha grobunn i mer normative faktorer. En forklaring på at dette ikke blir tematisert kan være at jeg i dialogen i intervjuene ikke ledet dem inn på slike forklaringer. Men all den tid litteraturen på området ikke vier dette nevneverdig plass, finner jeg det ikke bemerkelsesverdig at de profesjonelle informantene heller ikke berører forklaringer av denne typen til manglende nettverksmobilisering.

Med henvisning til Leira (1990), har jeg i kapittel 2.2 vist at tiltak som NTT *både* bygger på systemer basert på familie og sosialt nettverk og offentlige orienterte

systemer, innenfor velferdsstaten. Jeg finner grunn til å spørre om det kan være problematisk med en slik kombinasjon av to ulike systemer hvor det ene i stor grad er basert på profesjonelle og det andre er basert på familieinstitusjonen. I vår velferdsstat hvor offentlig sektor ved profesjonene har mange oppgaver knyttet til hjelp av barn og unge, kan det slik jeg ser det, være vanskelig å få forståelse fra familiene om at de og nettverket deres skal gjøre det meste av arbeidet. Jeg har tidligere i oppgaven brukt et eksempel fra helsestasjonsvirksomhet hvor brukerne sine *forventninger* til de profesjonelle er forskjellige fra hvordan de profesjonelle selv definerer sine roller. Satt på spissen ønsker brukerne å få klare svar fra ”eksperter”, mens de profesjonelle vil at brukerne skal bli myndiggjort ved selv å finne løsninger. Profesjon og profesjonalisering er sentrale begreper når man skal beskrive utviklingen i velferdsstaten etter den andre verdenskrigen. Omsorgsprofesjonene har fått større innflytelse på mange familier sitt hverdagsliv, og det uttalte målet for dem er å hjelpe mennesker med problemer av ulik karakter. Dette har bidratt til høyere forventninger til hva velferdsstaten kan hjelpe borgerne med. Her er barnevernet intet unntak. Med forventninger fra familiene om at de profesjonelle i vesentlig grad skal ha løsninger på problemene, *kan* det by på problemer å forklare familiene at de selv skal ”gjøre jobben”, og at de profesjonelle skal ha funksjoner av veiledende og koordinerende karakter. Som i eksempelet med helsestasjonen retter brukerne andre forventninger til de profesjonelle enn de profesjonelle har til egen virksomhet og rolle.

Tendensen i retning av den sterke veksten i anvendelsen av slike tiltak, har som beskrevet tidligere, flere årsaker. Barnevernet har fått utvidede ansvarsområder blant annet som en følge av endringer i lovverk. Spesielt er kravene til å jobbe forebyggende langt større enn tidligere. Videre er det en faglig og politisk konsensus om at mange problemer best avhjelpes i egen familie, og det er en atskillig mer kritisk holdning til plassering av barn utenfor egen familie enn tidligere. Til slutt har det vært en rettsliggjøring av barnevernet, som blant annet har medført sterkere forpliktelser til å forsøke tiltak i barnets familie, før en eventuell plassering utenfor hjemmet. Utbredelsen av tiltak som NTT og andre lignende tiltak hvor familiene selv skal gjøre mye av jobben *kan* betraktes som en reaksjon på en profesjonalisering av enkelte familiefunksjoner, hvor makt, myndighet og ansvar ”gies tilbake” til familien. I så fall er det i tråd med en empowermentideologi. Imidlertid finner jeg ikke i min studie eller i nyere norske undersøkelser resultater, som gir sterk støtte til en betraktningssmåte om

at makt og myndighet overføres fra de profesjonelle til familien selv. Unntaket fra dette er slik jeg ser det, familierådslagsmodellen, hvor koordinatoren skal ha en uavhengig rolle i forhold til barnevernet. Barnevernet har ingen sterk tradisjon på å jobbe terapeutisk med barn i deres hjem og lokalmiljø. Slik jeg vurderer det er ikke den større anvendelsen av slike tiltak nødvendigvis et ledd i en overføring av makt og myndighet fra de profesjonelle til brukerne. Snarere er folk sitt hjem og lokalmiljø relativt nye arenaer for terapeutisk arbeid innenfor barnevernet og for profesjonsutøvelse. Det direkte arbeidet med barnet fra de profesjonelle sin side er ofte nedtonet. Det er da utviklet ulike modeller knyttet til ulike aldersgrupper og problematikk. Etter mitt skjønn er det ikke gitt at slike tiltak i seg selv gir en opplevelse av myndighet og medvirkning fra brukerne, selv om det dreier seg om familien som arena for arbeide.

Begreper som veiledning og koordinering av arbeidet er ofte sentrale i den profesjonelle utøvelsen i slike tiltak, altså begreper som ikke assosieres med direkte arbeide med barnet. Spørsmålet er om forventningene de profesjonelle har til eget arbeid samsvarer eller er overlappende med brukerne sine forventninger. I min studie gir mødrene miljøarbeiderne rosende omtale av den veiledningen og hjelpen de har fått fra dem. Mye av den positive omtalen knyttes til det direkte arbeid som miljøarbeideren har gjort med den unge. Altså vektlegges den direkte kontakten mellom den profesjonelle og den det faktisk dreier seg om, barnet. Jeg finner det ikke så bemerkelsesverdig at deres forventninger til tiltaket ofte dreier seg om den kontakten miljøarbeideren har med barnet. Spørsmålet er om NTT "underkommuniserer" viktigheten av relasjonen mellom miljøarbeideren og barnet og forholdet mellom foreldre og miljøarbeider.

7.2 "Mye struktur" – lite metodikk?

I sosiologifaget er strukturbegrepet sentralt. I organisasjonssosiologien er den formelle og uformelle strukturen i organisasjonen viktige variabler når en skal beskrive og analysere organisasjoner (Repstad 1983:58). Strukturen er de stabile mønstrene for samhandling. I presentasjonen av NTT legges det vekt på strukturelle forhold som hvor ofte man har møter, hvem som deltar på hvilke møter og hvordan

disse møtene skal avholdes. Mer metodiske elementer som *hvordan* man arbeider med familiene og beskrivelser av hva slags relasjoner de profesjonelle ønsker å ha med brukerne, blir ikke viet mye plass. Jeg vil tro at informasjon om *hvordan* det arbeides er nyttig både for barnevernstjenestene og brukerne. Barneverntjenesten fatter vedtak om bruk av slike tiltak, og det skal bygge på et informert samtykke fra foreldre og barnet selv fra fylte 15 år. Kanskje skyldes den manglende vektleggingen av konkret metodikk at man implisitt forventer at brukerne har en klar nok forståelse av generelle fagbegreper som eksempelvis "systemisk forståelse" og "nettverksteori"? Eller kanskje skyldes det at tiltaket rett og slett ikke har noen spesifikk metodikk for arbeidet? Dette er kun hypoteser og jeg ser ikke bort fra at de også har relevans for andre hjemmebaserte tiltak i barnevernet. Det kan reises spørsmål om tiltak av denne typen har en struktur og en metodikk, som faktisk bringer barnevernet nærmere målet om at familien skal settes i stand til å hantes med problemene, og at familiene blir mer "selvbærende."

Som omtalt i analysedelen gir ikke mødrene inntrykk av at de har noe klart bilde av tiltaket sin organisering. Mødrene opplever at strukturene i møtene med mange deltakere kan virke hemmende for deres egenaktivitet. Dette bekreftes av miljøarbeiderne. Jeg finner grunn til å stille spørsmål ved om systemer, som bl.a. har som intensjon at brukerne skal medvirke, i sin konsekvens kan virke motsatt? Det er laget systemer, som skal ivareta tidsriktige prinsipper om brukermedvirkning og medbestemmelse. Det er imidlertid ikke gitt at de er med på å fremme medvirkning, men kan tvert imot virke hemmende på enkelte. Jeg har ikke noe grunnlag for å hevde at dette gjelder generelt, men observasjonen er helt i tråd med midtveiseevalueringen av NTT, som også beskriver hvordan strukturen i styringsgruppemøtene kan virke hemmende på de private aktørene.

To miljøarbeidere ga uttrykk for at de selv i stor grad avgjør hvordan de skal jobbe i sakene, selv om de har noen viktige prinsipper å forholde seg til. Styringsgruppa utarbeider generelle mål for arbeidet. Det daglige arbeidet er det de som forestår, og de har stor myndighet til å avgjøre på hvilken måte arbeidet skal utføres og hvilke metoder som skal anvendes. Slik jeg ser det kan dette være en styrke fordi det gir rom for fleksibilitet i forhold til den enkelte sine behov. Imidlertid kan dette også være en svakhet fordi det kan utvikles uhensiktsmessige praksiser, som ikke er i tråd med

modellens intensjoner. To av miljøarbeiderne etterlyser klarere rammer for deres arbeid, hvor nettverksarbeide peker seg ut som et aktuelt område. Satt på spissen er det da opp til den enkelte miljøarbeider å finne ut sammen med familien hvordan problemene best skal løses. Med andre ord har miljøarbeiderne høy autonomi knyttet til hvordan de skal løse sine arbeidsoppgaver. På den måten skiller NTT seg fra enkelte andre hjemmebaserte tiltak i barnevernet²⁰, som inneholder mer konkrete metodebeskrivelser.

7.3 Nærmiljøtiltak – refamilieserende?

Med henvisning til den kjente sosiologen Talcott Parsons (1955) skriver Leira (2003: 263) at samfunnsforskere lenge har hevdet at familien har blitt tømt for funksjoner i det moderne samfunn. Man snakker om ”funksjonstapping” av familien. Med dette menes at familien som institusjon har fått redusert mange av sine oppgaver. For eksempel har barnehage og ulike organiserte fritidsaktiviteter tatt over deler av de oppgavene som i atskillig større grad var tillagt familien tidligere. Jeg skal ikke gå nærmere inn på dette temaet, men det er etter min skjønn uomtvistelig at familieinstitusjonen har vært gjennom store endringer parallelt med utbyggingen av velferdsstaten, og at mer av sosialiseringen av barn foregår på arenaer i offentlig regi. Ifølge Leira er familiens oppgaver til dels endret med økt velferdsproduksjon. Hun viser til Esping - Andersen (1999) som skiller mellom ”familieserende” og ”defamilieserende” velferdsstater. ”Familieserende” velferdsstater legger i hovedsak velferdsforpliktelser til familien, mens ”defamilieserende” velferdsstater vil minske individets avhengighet av familie og slekt. Den norske velferdsstaten er med et slikt skille en ”defamilieserende velferdsstat”. Med dette utgangspunktet kan barnevernet *tradisjonelt* betraktes som en ”defamiliserende kraft”. Selv om forfatteren ikke omtaler barnevernet særskilt er det etter min skjønn et egnet begrep også for denne delen av velferdsstaten. Barnevernet har ofte har fått kritikk for ikke å søke og finne løsninger i egen familie og slekt. Som beskrevet i kapitel 2, er barnevernet i nyere tid juridisk og faglig - politisk forpliktet til å lete etter løsninger i barnets nær omgivelser.

Leira (2003: 276) opererer også med en annen tendens i velferdsstaten nemlig

²⁰ Se kapittel 3.6

”refamilisering” av barneomsorg. Hun sikter da til småbarnsforeldres rett til lønnet permisjon og kontantstøtteordningen. Dette er ordninger som i følge henne virker refamiliserende. Selv om barnevernet retter seg mot mer marginale deler av befolkningen enn de refamiliserende velferdsordningene som her er nevnt, er mye av dagens barnevern slik jeg ser det, tuftet på refamiliserende ideer og tiltak. Det finnes selvfølgelig mange barnevernssaker hvor dette ikke er tilfelle, men med støtte i FN s barnekonvensjon er det uomtvistelig at dette skal være hovedføringen i mange tilfeller. NTT og andre hjemmebaserte tiltak, har som hovedintensjon at barnet skal hjelpes i egen familie, slekt og sosialt nettverk, og er derfor en refamiliserende i sin tenkning. Et viktig spørsmål er da om disse tiltakene faktisk i sine *konsekvenser* virker refamiliserende og tar i bruk familie, slekt og sosialt nettverk på den måten som de har til hensikt å gjøre. På bakgrunn av denne studien og gjennomgang av mye litteratur på området mener jeg at det er all grunn til å se mer på hvilke konsekvenser tiltak som NTT og andre hjemmebaserte tiltak faktisk har og på deres reelle innhold. Ikke minst av hensyn til dem det faktisk mest angår, barna og deres familier. De har krav på informasjon om hva slikt arbeid innebærer for dem. Man bør også av hensyn til brukerne ha kunnskaper om tiltaksarbeidets konsekvenser fordi det øker muligheten til å iverksette ”treffsikre” tiltak, det vil si at det er klar sammenheng mellom kartlegging, problemforståelse og kunnskapen om det tiltaket som iverksettes.

7.4 Med makt til å gi løsninger, men ikke løse?

Miljøarbeiderne framhever i intervjuene at fokus på den positive atferden hos den unge er viktig i deres arbeid og viser til at det er et sentralt prinsipp i NTT. Man skal forsøke å fokusere på det positive som barnet faktisk gjør, i stedet for å rette søkelyset mot den negative atferden. Miljøarbeiderne forteller at dette er vesentlig når de forsøker å endre på det negative samhandlingsmønsteret mellom mødrene og barna. I så måte skiller ikke NTT seg fra andre ”programmer” for veiledning av foreldre til barn som har utviklet et negativt atferdsmønster. Miljøarbeiderne anvender ulike teknikker i forsøk på å endre samhandlingsmønsteret mellom mor og den unge i en mer positiv retning. Fokuset på det positive er også noe som er sentralt styringsgruppemøtene, enten barnet er tilstede eller ei.

Med henvisning til Skau (1996) har jeg i kapittel 4.3 beskrevet at maktaspektet er forekommende i alle hjelperelasjoner. I følge forfatteren er dette lite erkjent, spesielt der hvor arbeidet har forbyggende målsettinger. NTT og andre lignende tiltak er tiltak med forebyggende intensjoner, hvor hjelperne har som målsetting at situasjonen for barna og deres familier skal bedres. For en del er det et mål å forebygge en plassering i institusjon eller fosterhjem. Selv om det i NTT og en del lignende tiltak understrekes at det er et mål om at familiene selv skal finne løsningene, er det slik jeg ser det klart at tiltakene selv peker ut løsninger og prinsipper. De profesjonelle er de modellsterke, men familiene skal selv "gjøre jobben", noe som kan oppfattes som et paradoks i de tilfellene der familiemedlemmene selv ikke er enige eller ikke selv kan stå for forslag til løsninger. I min studie kom dette tydeligst til uttrykk gjennom prinsippet om den positive fokuseringen som er nevnt i avsnittet over; de profesjonelle hadde forventninger om at den unge skulle få ros for det positive som vedkommende hadde gjort, mens det fra foreldrene var helt unaturlig å gi slik ros i denne konteksten fordi det stred med deres egne holdninger. Det var direkte upassende for dem. Jeg skal ikke selv forsøke å ta stilling til hva som er riktig eller galt i slike situasjoner, og i min studie har jeg heller ikke mye data som underbygger slike problemstillinger, men som fenomen finner jeg dette interessant. Den modellsterke har prinsipper som den modellsvake skal sette ut i praksis. Dersom den modellsvake som i dette tilfelle er forelderen som har en helt annen nærhet til problemene enn den profesjonelle, ikke selv kan stå for framgangsmåten, lar det seg vanskelig gjennomføre. Alternativet er slik jeg ser det å finne løsninger sammen med familien, som er i tråd med tiltakets arbeidsform og som familien selv kan effektivere over tid. Så spørres det om det alltid er mulig å finne slike kompromisser.

7.5 Avhengighet, intervensjonens dilemma

Som omtalt i kapittel 4.2 om profesjonalisering og empowerment, kan det være et motsetningsfylt forhold mellom myndiggjøring av brukeren og den profesjonelle innsatsen og relasjonen som skapes mellom yrkesutøveren og brukeren. Dette benevnes som *intervensjonens dilemma*. I dette ligger at innsats fra profesjonelle kan bidra til et avhengighetsforhold til yrkesutøveren i stedet for en myndiggjøring eller selvstendigjøring av brukeren. I så måte kan intensjonen om at det er familiene selv

og deres sosiale nettverk som skal utføre intervensjonene, sees på som et vesentlig bidrag for å unngå intervensjonsdilemmaet. Nærmiljøtiltak er vanligvis etter planen av relativt kortvarig karakter. Etter mitt skjønn, er det da av stor betydning at ikke brukeren sin avhengighet til det profesjonelle systemet økes som en følge av arbeidet. I så tilfelle er dette stikk i strid med empowermentideologien, og kan medvirke til at det blir vanskelig å avslutte arbeidet i tråd med planen. Et nærliggende spørsmål er hvem som skal "overta" når saken blir avsluttet dersom familien har blitt mer avhengig av de profesjonelle som en følge av arbeidet?

I min studie av NTT gir miljøarbeiderne på ulikt vis uttrykk for en opplevelse av at det kan være vanskelig å vurdere når det er riktig å avslutte arbeidet fordi de ikke kan se hvem som skal erstatte de funksjonene de har hatt overfor familien. Dette synes å følge av at man ikke har lyktes med å trekke med den utvidede familie og det sosiale nettverket som skulle ivareta mange av miljøarbeiderne sine funksjoner. Mødrene gir positiv og rosende omtale av den jobben miljøarbeiderne utfører. Dette er selvfølgelig positivt. Imidlertid kan deres arbeide bidra til økt avhengighet fra brukerne sin side, hvilket ikke er i tråd med intensjonene. Slik jeg ser det kan miljøarbeiderfunksjonen i seg selv bidra til å øke dilemmaets styrke, dersom det ikke jobbes svært metodisk for å få familien selv og deres nærmeste til å forstå mye av arbeidet. Nærliggende spørsmål er hva slags roller og funksjoner miljøarbeidere skal ha i slike modeller, hvor det implisitt forventes at relasjonen mellom profesjonell og bruker er kortvarig, og familiene skal bli mer selvhjulpne. Nå er dette resultater fra min svært avgrensede studie, men slik jeg ser det er dette vesentlig også for andre nærmiljøbaserte tiltak. Det er også mulig at resultatene har større virkning over tid. Miljøarbeiderne er opptatt av sin funksjon som rollemodeller for foreldrene. Det er rimelig å anta at positive effekter av modellering *kan* vise seg over lengre tid.

7.6 Nærmiljøtiltak, familie - og nettverksnostalgi?

Jeg har tidligere vært inne på at familien som institusjon har endret form de siste tiårene. Dette må ikke forveksles med at den nødvendigvis har endret betydning. Basert på tall fra Levekårsundersøkelsen i 1991 viser Frønes (1994:36) at 12-14 % av foreldrene i barnefamilier ikke har kontakt med andre på hjemstedet sitt, og at 17 %

av foreldrene til barn under seks år ikke hadde kontakt med sin nærmeste familie. Han skriver at slike tall er vanskelig å fortolke, men at det sannsynligvis i disse tallene inngår familier hvor lite sosial kontakt med familie og sosialt nettverk er et problem. Ifølge Frønes gir foreldre sin kontaktflate indikasjoner på barna sin kontaktflate med andre voksne.

Da jeg ikke kan referere til noen undersøkelse på området, vil det være for spekulativt å hevde at det er familier med lav kontaktflate som kommer i kontakt med barnevernet. I kapittel 2.2 har jeg beskrevet at antall barnevernssaker i form av hjelpetiltak har steget mye fra 1980 og fram til nå, noe som *kan* være en indikasjon på at terskelen for hjelpetiltak fra barnevernet er senket. Dette kan ha medført at barnevernet i større grad også retter fokus mot mer ”alminnelige problemer”, noe som i tilfelle er en villet utvikling med *forebygging av problemer* som siktemål. Barnevernbarn kommer langt oftere enn andre barn fra hjem der biologisk mor og far ikke bor sammen (NOU: 12, kap. 3.3). Dette trenger nødvendigvis ikke bety at mange av familiene som kommer i kontakt med barnevernet har lav kontaktflate, uavhengig av om biologiske foreldre bor sammen eller ei. Men et lite omfattende og lite støttende nettverk, er ifølge samme NOU (kap. 6.4), et av flere kjennetegn på mange av eneforsørgerfamiliene som kommer i kontakt med barnevernet. Andre kjennetegn er lite utdanning, svak forankring til arbeidslivet, usikre boforhold og få forbruks-goder, altså indikatorer på fattigdom.

Slik jeg ser det bygger familie og nettverksarbeide i stor grad på et faktisk fungerende nettverk eller at man har en tro på at man gjennom arbeidet kan få det til å fungere bedre. Uavhengig om det er ene- eller toforsørgerfamilier er det sentralt at det er gjort en tilstrekkelig kartlegging av familien og deres nettverk, med hensyn til omfang og kvalitet, før tiltak iverksettes. Dette behøver ikke bety at man ikke kan anvende modeller som eksempelvis NTT eller andre lignende modeller, dersom familien og nettverket preges av å være lite støttende. I stedet kan man tilpasse arbeidet og ha en dialog med brukerne om mulige barrierer i arbeidet.

Etter mitt skjønn kan man stå i fare for å utvikle en nostalgisk holdning til familie og nettverksbegrepet, dersom det ikke er tatt høyde for at mangel på støtte, konflikter, uvilje mot å involvere andre i sine problemer og at foreldrene har lite kontakt med

andre voksne, kan prege familiens situasjon. Avslutningsvis vil jeg vise til Per Olav Tiller som beskriver at vi har forestillinger om slektssystemet som et idealmønster og samtidig som en tapt mulighet, og at ”nettverkstanken” kan framstå som en form for nostalgi. Han mener at en gjensidighet mellom aktørene i nettverkssystemet er nødvendig for at sosiale nettverk kan virke problemløsende.

Overfor den store popularitet som nettverksbegrepet nyter i dag er det kanskje viktig å overveie at de antatt forebyggende og problemløsende sosiale nettverk ikke oppstår ved nødvendighet: Grunnsteinen i slike sosiale nettverk er personenes gjensidige avhengighet (Tiller 1994:20).

Litteraturliste

Abbot, Andrew (1988): *The system of professions : an essay on the division of expert labor*, Chicago : The University of Chicago press.

Askheim, Ole Petter (2007): "Empowerment- ulike tilnærminger". I Ole Petter Askheim og Bengt Starrin (red): *Empowerment i teori og praktik*. Malmö: Gleerups forlag

Atkinson, Paul og Hammersley, Martyn (1998): *Feltmetodikk, Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Gyldendal.

Andreassen, Tore (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner: Hva sier forskningen?* Oslo: Kommuneforlaget.

Aubert; Vilhelm (1981): *Sosiologi 1. Sosialt samspill*. Oslo: Universitetsforlaget

Bache Hansen (2006): "Hvordan virker familieråd?" Et internasjonalt perspektiv. "I Falck, Sturla (red) *Hva er det med familieråd?* Samlerapport fra prosjektet: Nasjonal satsning for utprøving og evaluering av familieråd i Norge". NOVA, Rapport 18/06.

Bache Hansen, Elisabeth (1995): *Til barnets beste, beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Oslo: TANO A/S

Backe- Hansen, Elisabeth (2001): "Profesjonell kunnskap - i brukernes tjeneste?" I Sandbæk, Mona (red) : *Fra mottaker til aktør, brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Barne- og familiedepartementet (2004): *Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. Barnevernloven § 4-4*.

Baumann, Zygmunt (2004): *Samhälle under belägring*. Gøteborg: Daidalos

Briseid, Kristin og Brottveit, Ånund: *Stram struktur: Styrke eller svakhet?* - En underveisevaluering av prosjektet "Nettverksterapeutiske tiltak" (NTT) i barnevernet. Rapport 2007/ Diaforsk

Bronfenbrenner, Uri (1979): *The Ecology of Human Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Bråten, Stein (1983): *Dialogens vilkår i datasamfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget

Bunkholdt, Vigdis, Sandbæk, Mona (1993): *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christiansen, Kikkan Ustvedt (1996): "Ressursorientert gruppearbeid i barnevernet. I Sandbæk, M. og Tveiten, Gunnar (red.) *Sammen med familien: arbeid i partnerskap med barn og familie*. Oslo: Kommuneforlaget

Christiansen, Kikkan Ustvedt (2001): "Praksis og forskning i sosialt arbeid - noen utviklingstrekk". I Sandbæk, Mona (red) (2001): *Fra mottaker til aktør, brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Christiansen, Øivin, Moldestad, Bente: *Evaluering av hjemmebaserte tiltak i barnevernet*. Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, UNIFOB Helse, 2008. Copenhagen.

Døsvik, Tom og Finseraas, Eivind (2005): "FLIPOVER - en handlingsorientert nettverksmetode." I Scheldrup, Omre og Martinsen (red): *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget,

Einarsson, Jona (2003). *Familierådslag - fra pilotprosjekt til nasjonal satsning*. Norges barnevern 2/2003.

Einarsson, Jona Hafdis og Sandbæk, Mona (1997): *Forebyggende arbeid og hjelpetiltak i barneverntjenesten: med vekt på en myndiggjørende praksis*. NOVA temahefte/Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, 2-97

Esping-Andersen, Gösta (1999): *Social Foundations of postindustrial economies*.
Oxford: Oxford University Press.

Falck, Sturla (red) (2006): *Hva er det med familieråd?* Samlerapport fra prosjektet:
Nasjonal satsning for utprøving og evaluering av familieråd i Norge. NOVA - rapport
18/06.

Falck, Sturla (red) og Vik, Svanhild (2006): "Fra resultat til veien videre" I Falck,
Sturla (red): *Hva er det med familieråd?* Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal
satsning for utprøving og evaluering av familieråd i Norge." NOVA, Rapport 18/06.

Finset, A. (1986): *Familien og det sosiale nettverket*. Oslo: Cappelen

Frønes, Ivar (1994): "Barndom og barns levekår". I Evans T.D, Frønes I og Kjølørød,
Lise (red): *Velferdssamfunnets barn.*, Oslo: Ad Notam Gyldendal A/S.

Fyrand, Live (1994): *Sosialt nettverk - teori og praksis*. Oslo: Tano

Giddens, Anthony (1999): *Modernitet ock självidentiet*. Gøteborg: Daidalos

Goffman, Erving (1975) *Stigma*. København: Gyldendalske boghandel. Nordisk
Forlag A.S.

Habemas, Jürgen 1997: *Teorien om den kommunikative handelen*. Aalborg:
Aalborg Universitetsforlag.

Hagen, Gerd (2001): *Barnevernets historie - om makt og avmakt i det 20. Århundret*.
Oslo: Akribe

Haugland, Randi (2007): *Med makt til å krenke. Om makt, avmakt og motmakt i en
konfliktfylt barnevernssak*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hernes, Helga: "Perspektiver på profesjoner". I Nylehn, Børre og Støkken, Anne-

Marie (red): *De profesjonelle*. Oslo: Universitetsforlaget

Hildeng, Brit (1988): *Velferdsstat som handlingsarena - noen refleksjoner*, NKSH kompendium 88:2.

Holter, Harriet og Kalleberg, Ragnvald (red.) (1996): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* Oslo: Universitetsforlaget.

Hyrve, Geir (2005): "Meldingsmøte". I Scheldrup, Liv, Omre, Cecilie og Marthinsen, Edgar (red): *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.

Johannesen, Asbjørn og Tufte, Per Arne (2002): *Introduksjon til samfunnsvitenskaplig metod*. Oslo: Abstrakt forlag.

Johannessen, Eva, Erling Kokkersvold og Liv Vedeler (2001): *Rådgivning: tradisjoner, teoretiske perspektiver og praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk forlag.

Jørgensen, Per Schultz (1996): "Risiko og mestring - på vej mod et nyt paradigme". I Sandbæk M og Tveiten, Gunnar (red): *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget A/S.

Karlsson, Dan (1999): *Familierådslag - i vems interesse?* Tidsskriftet Socionomen nr. 3.

Kjølsrød, L. (1994): "Om å forvalte risiko på barnets vegne". I T. Dallen Evans, I. Frønes & L. Kjølsrød (red) *Velferdssamfunnets barn*. Oslo: Ad Notam forlag.

Kristofersen, Lars (2005): *Barnevernsbarnas helse: uførhet og dødelighet i perioden 1990- 2002* (Sammendrag) Oslo: Norsk institutt for by - og regionsforskning.

Kristofersen, Lars B, Bratt, Christopher, Gotaas, Nora: *Nærmiljøtiltak i barneverntjenesten. Evaluering av et prosjekt i Buskerud*. NIBR-rapport 2004:3

Kristofersen, Lars B., Sverdrup, Sidsel, Haaland, Thomas og Andresen, Inger-Helene

Wang (2006): *Hjelpetiltak i barnevernet - virker de?* NIBR- rapport: 2006:7

Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Kvale, Steinar (1996): *Interviews: an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, Calif. : Sage

Killén, Kari (1994): *Sveket: omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget

Kvello, Øivind (2007) *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*, Oslo: Universitetsforlaget

Leira, Arnlaug (2003): "Familier og velferdsstat – familieendring og politisk reform i 1990 – åra. I Frønes, I og Kjølørød, L (red): *Det norske samfunn*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S.

Leira, Arnlaug (1990): *Visjonen om barndommen: den nordiske velferdsstatsmodellen*. I: Norsk Pedagogisk Tidsskrift. Årg. 74, Nr. 6.

Lien, Renate Støretvedt, Nilssen, Even, Næss, Sturle: *Rettsliggjøringen av barnevernet - til barnets eller foreldrenes beste?*I: Retfærd. Nordisk juridisk tidsskrift, (1999). 22: 4, s. 7 – 23.

Lingås, Lars Gunnar (2000): *Etikk og verdivalg i helse og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag

Lov om barneverntjenester av 17.07, 1992, nr 100, 2004, <http://www.lovdato.no>

Løfsnæs, Berit (2002): *Bestemme selv? Familieråd som metode i praktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag A/S

Marthinsen, Edgar, Scheldrup, Liv og Omre, Cecilie (2005): "Mot en anstendig praksis i barneverntjenesten." I Scheldrup, Omre og Martinsen (red): *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget

Molander, Bengt (1996): *Kunskap i handling*. Göteborg: Diadalos

NOU 2000: 12: *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.

NOU 2001: 22: *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer*

Nygård, Thomas (1995): *Den lille sosiologiboka. Innføring i sosiologisk handlingsteori*. Oslo: Universitetsforlaget

Ogden, Terje (1996): *Trenger barnevernet egen forskning?* Tidsskriftet Norges Barnevern 3/4 (4-15)

Ogden, Terje og Backe-Hansen, Elisabeth (1994): "Norsk barnevern i et internasjonalt perspektiv - trender og fokus". I T. Dallan Evans, I. Frønes & L. Kjølørød (red) *Velferdssamfunnets barn*. Oslo: Ad Notam forlag.

Ot prp nr. 44: 1991- 1992. *Om lov om barneverntjenester*

Patton, Michael Quinn. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3 ed.). Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.

Parsons, Talcott (1955): "The American family. Its relations to personality and the social structure". I Parsons T. & R. F. Bales (red): *Family Socializations and Interaction Process*, Glencoe, Illinois: The Free Press.

Prosjektplan for nettverksterapeutiske tiltak i aktuelle kommuner 2005-2007

Repstad, Pål (1983): *Institusjonssosiologi*. Oslo:Aschehoug/TANO

Repstad, Pål (2002): "De nære ting: Om det å utdanne, bygge og forske på profesjoner". I Nylehn, Børre og Støkken, Anne - Marie (red) *De profesjonelle*. Oslo:Universitetsforlaget.

Rundskriv Q - 19/2003:*Strategidokument – statlig overtagelse av fylkeskommunale oppgaver, barnevern og familievern*

Rundskriv Q - 08/2007:*Oppgave og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter - herunder om betalingsordninger i barnevernet*

Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervjuet*. Fagbokforlaget: Bergen

Rød, Per Arne(2005): “Tiltaksplaner- systematisk arbeid med oppfølging av hjelpetiltak”, I Marthinsen, Edgar (red): *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sandbæk, Mona (red) (2001): *Fra mottaker til aktør, brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Scheldrup, Liv, Omre Cecilie, Marthinsen, Edgar (red), Horverak, Sveinung og Hyrve, Geir (2005): “Mot et nytt barnevern”, I Marthinsen, Edgar (red): *Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.

Scheldrup, Liv, Omre, Cecilie og Marthinsen, Edgar (red) (2005):*Nye metoder i et moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget.

Scott W. Henggeler (2000): *Multisystemisk behandling av barn og unge med atferdsproblemer*. Oslo: Kommuneforlaget

Seim, Sissel og Hjelmdal, Ole Kristian (1992): *Mellom makt og mulighet*, NKSH-rapport. Oslo

Skau, Greta Marie (1996): *Mellom makt og hjelp. En samfunnsvitenskaplig tilnærming til forholdet mellom klient og hjelpe*. Oslo: Tano

Slettebø, Tor og Seim, Sissel: “Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelser i barnevernet”: I Sandbæk, Mona (red): *Fra mottaker til aktør*,

brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Stortingsmelding nr. 40, 2001-2002. *Om barne- og ungdomsvernet*.

Sverdrup, Sidsel (2002): *Evaluering; faser, design og gjennomføring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sørli, Gro og Haavind, Bernt (2005): *Håndbok for nettverksterapeutiske tiltak*
www.bufetat.no/Filestore/bufetat.no-dokument

Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*.
2.utg. Bergen, Sandviken: Fagbokforlaget.

Tiller, Per Olav (1994): "Barns beste den gang - og nå?" I Evans, T. D., Frønes I og Kjølsrød, Lise (red): *Velferdssamfunnets barn*. Oslo: Ad Notam Gyldendal A/S

Torgersen, Ulf (1972): *Profesjons sosiologi*. Oslo: Aschehoug/TANO

Torgersen, Ulf (1994): *Profesjoner og offentlig sektor*. Oslo: TANO

Tøssebo, Jan(2001): "Forskningens bidrag til praksis: Noen problemer rundt problemorientert forskning". I Sandbæk, Mona (red): *Fra mottaker til aktør, brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Vatne, Solfrid (1998): *Pasienten først? : Om medvirkning i et omsorgsperspektiv*.
Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget

Villadsen, Kaspar (2004): *Det sociale arbejdes genealogi: Kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. København: Hans Reitzels Forlag

Weber, Max (1990): *Makt og byråkrati: essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Oslo: Gyldendal

Wetlesen, Tone Schou (2004): "Foreldreveiledning- ekspertdominans eller dialogisk

samhandling?” I Frønes, Ivar og Wetlesen, Tone Schou (red): *Dialog, selv og samfunn*. Oslo: Abstrakt Forlag

http://www.bufetat.no/filestore/Bufetatno-dokument/Informasjon/Brosjyrer/Bufdi_NOR_181104.pdf, lest 11.01.08

<http://www.familia.custompublish.com/likestilling-viker-for-barns-beste.447636-77783.html>, lest 16.02.08

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2000/Retningslinjer-om-hjelpetiltak-jf-barnevernloven-4-4.html?id=279007> , lest 20.01.08

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven: 36 348

Vedlegg 1: intervjuguide foresatt (e)

1. Kan du si litt om hva som ligger til grunn for at det er nærmiljøarbeidere i hjemmet ditt?

- Problemer på skolen?
- Problemer mht til kriminalitet/rus hos barnet?
- At barnevernet er bekymret for forholdene i hjemmet?
- Andre ting ("aktivt barn", praktisk hjelp m.m.)?

2. Opplever du at det har skjedd noen endring siden tiltaket startet. I tilfelle hvilke endringer, kan du beskrive disse?

- Positive endringer/negative endringer
- Tror du endringene kommer som en følge av at barnevernet har satt inn tiltak i familien?

3. Hvis en ser på de målene som er beskrevet i tiltaksplanen hvor vil du/dere beskrive at dere er nå?

4. I hvilken grad har tiltaksarbeideren arbeidet direkte med barnet (aktiviteter, skolearbeide eller lignende) I tilfelle at dette er gjort, kan du kort beskrive dette?

5. I hvilken grad har tiltaksarbeideren arbeidet med deg/dere som foreldre for å få dere til å endre på noen måter dere forholder dere til barnet på.

6. Hvor ofte (i snitt pr. uke) har dere som foreldre og/eller barnet møte med tiltaksarbeideren?

7. Hvis du/dere skal forsøke å beskrive disse møtene kort, hvordan vil dere da beskrive dem (lengde, fokus, vanlige problemstillinger, enighet vs. uenighet etc.)

8. Hvilken betydning tror du at dette tiltaket har for ditt barn? Kan du beskrive dette?

9. Har du noen tanker om tiltaket har noen innvirkning på deg/dere som forelder/foreldre , i tilfelle hvordan?

10. Nå som de har arbeidet i familien i X antall måneder, opplever du at det har skjedd noen endringer i hvordan familiemedlemmene forholder seg til hverandre på? Hvis så er tilfelle, kan du beskrive dette?

11. Har du som foresatt noen formening om hvor lenge det er nødvendig at tiltakspersonen jobber med familien? Kan du beskrive de endringene som er nødvendig for at man skal kunne vurdere at tiltaket skal avsluttes?

12. Ville du anbefalt denne type hjelp andre som har tilsvarende problemer som dere har eller har hatt? Kan du si litt om hvorfor du ville anbefalt det eventuelt ikke anbefalt det?

Vedlegg 2: Intervjuguide tiltaksperson

1. Kan du beskrive hovedmålene for arbeidet med barnet/familien?
2. Har du/dere mål i arbeidet som er mer spesifikke? Er da disse utarbeidet sammen med familien? Kan du gi noen eksempler på slike mål?
3. I hvilken grad arbeider du med barnet individuelt? Kan du beskrive litt hvordan du da jobber?
 - Aktivisering
 - Grensesetting
 - Lytting
 - Forsøke å lære enkelte ferdigheter
 - ”Snakke til fornuft”
 - Forsøke å bli kjent med barnet
4. I hvilken grad arbeider du med foreldrene uten at barnet er tilstede? Kan du beskrive hvordan du da jobber?
 - Finne årsaker til problemene
 - Se på sammenhenger mellom atferd og ytre påvirkning
 - Lytte på foreldrene
 - Forsøke å få en relasjon til foresatte
 - Lære dem om barneoppdragelse
 - Hjelp dem praktisk
5. Hvor ofte i snitt pr. uke treffer du familien?
 - Lengden på møtene med barnet?
 - Lengden på møtene med foreldrene?
 - Lengden på møtene med barn/foreldre sammen
6. Når du har møter med barn/foreldre, kan du forsøke å beskrive hvordan disse møtene er.
 - Fokus enighet vs. Uenighet
 - Fokus på mål?
 - Fokus på evt. årsaker?
 - Fokus på hva tiltaket kan utrette?
 - Fokus på problemer?
7. Hvis du skal si litt om de metodiske prinsippene som tiltaket arbeider etter i familien, hvordan vil du gjøre dette?
8. I arbeidet med familien har du noe kontakt med skole, barnehage eller andre offentlige instanser utenom barnevernstjensten? Kan du si litt om hvorfor dere har et samarbeide og hvordan dette samarbeidet forløper?
9. Har du selv skal forsøke å anslå hvor lenge det er nødvendig at du arbeider i familien, hva tror du er et riktig anslag? Vil det være i samme omfang som nå eller en nedtrapping?
10. Når dere avslutter å arbeide med familien, tror du det er nødvendig at det offentlige fortsatt arbeider med familien? I tilfelle på hvilken måte?

Vedlegg 3: Intervjuguide barnevernstjenesten

1. Kan du si litt om hva som er hovedgrunnen til at akkurat dette tiltaket er valgt i denne saken?
2. I hvilken grad evalueres tiltaket sammen med tiltakspersonen og familien? Hvor ofte er det at det evalueres? Evalueres tiltaket etter bestemte kriterier?
3. I tiltaksplanen er det beskrevet noen mål for arbeidet i familien, kan du si litt om hvor saken står nå i forhold til å nå disse målene?
4. Hvordan er opplevelsen til barnevernstjenesten av samarbeidet mellom dere, familien og tiltaket. (Hvor mye kontakt utover dette og hvilken form for kontakt).
5. I hvilken grad er tiltaket tidsavgrenset og i tilfelle tidsavgrensning, vil barnevernstjenesten at det skal være andre tiltak inne etter dette. I tilfelle hva slags type tiltak?
6. Kan du som saksbehandler si noe om arbeidsmetodene for tiltaket?
7. Er det slekt eller annet sosialt nettverk med i arbeidet. Hvis så er tilfelle, kan du si noe om kontakten mellom dem?
8. Hva mener du er grunnen til at sosialt nettverk er deltakende/ikke deltakende i arbeidet?
9. Har du en formening om dere har lyktes i arbeidet evt ikke lyktes i arbeidet her.
10. Hvordan fortoner møtene med familien og samarbeidspartnere seg?
 - Foresattes deltakelse
 - Evt barnets deltakelse
 - Samarbeidspartene fra offentlig sektor
 - Evt øvrig familie og sosialt nettverk
 - Grad av konflikt
 - Enighet vs uenighet om mål
 - Enighet vs uenighet om midler eller metoder
 - Grad av konkretiseringsnivå på det man blir enige om

Vedlegg 4: presentasjonsskriv til barnevernet

Kort beskrivelse av masterstudie i sosiologi: Nærmiljø/kommunebaserte tiltak i barnevernet:

Denne studien er på masternivå (tidligere hovedfag) og er tilknyttet Universitetet i Oslo (Uio). Min veileder for prosjektet er professor Tone Schou Wetlesen ved Universitetet i Oslo.

”Arbeidstittelen” for prosjektet er ”nærmiljø eller kommunebaserte tiltak i regi av barnevernet. Med ”nærmiljøbaserte eller kommunebaserte tiltak”, mener jeg tiltak som både inkluderer det kommunale og statlige barnevernet, faglig og økonomisk. I tillegg er det en forutsetning at barnet bor hjemme, eller planen er at det skal bo hjemme, mens tiltaket pågår. Det bør tilføyes at jeg har utarbeidet en projektskisse, som er godkjent av Uio.

Problemstillingen for studiet er: Hvordan virker nærmiljøtiltak på barn og hva slags erfaringer gjør barnevernet, barna, deres foresatte og deres nettverk med slike tiltak?

Aktuelle underspørsmål i denne sammenhengen er:

- Opplever/erfarer foresatt(e) og andre nære personer til barnet at tiltaket har tilsiktet virkning?
- Vurderer kommunal saksbehandler at det har tilsiktet virkning?
- I hvilken grad opplever familien, at de har tilsiktet virkning?
- I hvilken grad unngår man ved bruk av slike tiltak plassering i institusjon?
- I hvilken grad arbeider tiltaket systemisk, dvs. søker og bl.a. endre på hvordan ulike aktører (foreldre, lærere m.fl.) forholder seg til barnet?

Gjennomføring/metode:

I min tidligere prosjektplan har jeg beskrevet en undersøkelse med et utvalg på 5-6 tiltak. Imidlertid er det mulighet for endringer både med hensyn til antall og hvilke type saker (alder, problematikk m.m.) Intensjonen er at jeg skal følge tiltakene over en viss periode å intervju nøkkelinformanter. Jeg vil da benytte en intervjuguide, og intervjuene vil bære preg av å være ”dybdeintervjuer” dvs at det ikke vil bli benyttet standardiserte spørreskjemaer.

Prosjektet er innberettet til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og godkjent der. (Se egen presentasjon) Videre må jeg ha tillatelse fra aktørene det angår, for å gjennomføre prosjektet.

Sluttproduktet bli en oppgave på anslagsvis 80-100 sider. Det bør tilføyes at det er klare krav til min godkjenning fra NSD. Bl.a. er det et krav om at ikke informantene lar seg identifisere og at det ikke framgår hvilket område i regionen oppgaven omhandler.

Som nevnt må jeg ha samtykker for å gjennomføre intervjuer. Da jeg må reise så vidt mye for å gjennomføre intervjuene, trenger jeg litt hjelp av barnevernstjenestene til å koordinere disse. Videre trenger jeg hjelp til å motivere familiene til å ville la seg intervju. Jeg trenger selvfølgelig også bistand i den prosessen hvor det skal etableres kontakt med brukerne, da dette må gjøres på en så skånsom måte som mulig.

Vedlegg 5: Samtykkeerklæring foresatte

PRESENTASJON AV STUDIEPROSJEKT -FORESPØRSEL OM Å DELTA I INTERVJU

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er ”nærmiljøtiltak i barnevernet” og hva slags erfaringer og opplevelser brukerne har med slike tiltak. Jeg vil også se på i hvilken grad slike tiltak virker etter intensjonene da sett i forhold til målene satt av den kommunale barneverntjenesten og brukerne av slike tiltak.

For å finne ut av dette, er det viktig å komme i kontakt med de foresatt(e) familiene det arbeides med. Jeg skal dessuten intervju saksbehandleren i den kommunale barnevernstjenesten og vedkommende som er ansatt i tiltaket. Jeg kommer ikke til å intervju barnet eller ungdommen og spørsmålene vil i svært liten grad dreie seg om familiens bakgrunn og problemer. Spørsmålene vil i stor grad dreie seg om tiltaket arbeider etter standardiserte metoder, fleksibiliteten i arbeidet og om tiltaket virker utifra de mål som er satt.

Å studere slike temaer kan være til stor nytte, ikke minst for andre familier som kan trenge hjelp fra barnevernet.

Jeg vil ta notater mens vi snakker sammen. Over en periode på ca. tre måneder har jeg planer om å foreta to intervjuer av de samme personene.

Det er frivillig å være med på intervjuet og det vil ikke bli fortatt intervjuer av nærmiljøarbeider og barnevernstjenesten hvis ikke de foresatte godkjenner det. Du kan trekke deg når som helst underveis, uten at dette krever noen begrunnelse. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data bli slettet. Opplysningene vil bli behandlet strengt konfidensielt og ingen vil kunne bli gjenkjent i den ferdige oppgaven. Alle opplysninger anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, da senest 31.12.07.

Undertegnede ønsker tilgang til tiltaksplanen som er utarbeidet av barnevernet i den enkelte sak. Dette forutsetter samtykke fra foresatt(e) og barnevernstjenesten. Jeg vil understreke at jeg har taushetsplikt.

Hvorvidt du samtykker i og la deg intervjuet eller ei har ingen betydning for den hjelpen du får fra barnevernet. Studiet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste. Hovedveileder for prosjektet er professor Tone Schou Wetlesen ved Universitet i Oslo.

Hvis det er noe du lurer på, kan du ringe med på 45 03 11 79 eller sende en e-post til Salbjor@online.no. Dersom du samtykker til å være med på intervjuet ber jeg om at

du skriver under på vedlagte samtykkeerklæring og sender den til:

Salve Bjorå
Kampen Hageby 44
0655 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studiet av ”nærmiljøtiltak” og ønsker å være med på intervju. Videre samtykker jeg til at nærmiljøarbeideren og barnevernstjenesten intervjues.